

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1949

ΑΡΙΘ. 99.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΟΝΕΙΡΟ

Α'.

Δέν ἐπρόφθασε καλά-καλά ἡ στήλη τού-
τη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα πού διε-
ξάγει τὸ Ἔθνος γιὰ τὴ ζωὴ του, γιὰ τὴν
ἐλευθερίαν του, γιὰ τὴν πνευματικὴν του ὑ-
πόστασιν, δέν ἐπρόφθασε νὰ ἀναπτύξῃ κά-
πως ἀναλυτικώτερα τὸ πνευματικὸ νόημα
τοῦ ἀγῶνος μας καὶ νὰ τὴν ἡ Νίκη! Γρη-
γορώτερη παρ' ὅσο τὴν περιμέναμε, μᾶς
ξάφνιασε κάπως. Χρειάστηκε κάποιος και-
ρὸς γιὰ νὰ πιστέψωμε πὼς ἦλθε κι' ὅλας,
στ' ἀλήθεια. Μὰ τώρα τὴν ἐνοιώσαμε, ὁ
κόσμος ὅλος τὴν ἀνεγνώρισε. Ἐχθροὶ μα-
νιασμένοι καὶ φίλοι περιφοβοὶ, ἄλλοτε, τὸ
λένε τώρα, χωρὶς περιστροφές. Ἡ νίκη
εἶναι πᾶν γεγονός. Ὁ συμμοριτικὸς ἀγὼν,
ὁ τρίτος γύρος, ὁ φοβερὸς αὐτὸς ἐφιάλτης
πάει, ἐπέρασε. Ἡ χώρα τούτη βλέπει πάλι
μέρες ἀσφαλείας. Ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ ἀπλώ-
νεται πάλι σὲ πόλεις καὶ χωριά, σὲ κάμ-
πους καὶ σὲ βουνοκορφές.

Καὶ θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἔτσι δὲν μᾶς
μένει ἄλλο πᾶν, παρὰ, δοξάζοντας τὸν Κύ-
ριο τῶν Δυνάμεων γιὰ τὴ Νίκη, ἐκφράζον-
τας τὴν εὐγνωμοσύνην μας σ' ἐκείνους πού
ἀγωνίστηκαν γιὰ νὰ τὴν δώσουν, νὰ γυ-
ρίσωμε κι' ἐμεῖς στὴν ἡρεμώτερη ἔρευνα
τῶν εἰρηνικῶν προβλημάτων. Κι' ὅμως
νοιώθουμε ὅλοι, πὼς μιὰ τέτοια ἀντίληψις
θὰ ἦταν ὀλότελα λαθεμένη, ἐγκληματικὰ
λαθεμένη. Ὁ ἀγὼν δὲν τελειώνει μὲ τὴν
Νίκη, μὰ μὲ τὴν ἀπτεροὴ Νίκη. Μὲ τὴ
συνέχεια πού παίρνει ὁ ἀγὼν αὐτὸς στὸ
πνευματικὸ πεδίο, μᾶς καλεῖ πάλι στὴν

ἐξόρμησιν, μὲ τὸ ἴδιο σάλπισμα πού πρέπει
κάθε στιγμὴ μέρα καὶ νύχτα σ' ὅλων μας
τὴν ψυχὴ ν' ἀντηχῇ ἀκατάπαυστα: αὐτὴ
τὴ φορὰ νὰ μὴν πάη χαμένο τὸ τίμιον αἷμα
πού ἐχύθηκε, γιὰ νὰ ἔχωμε ἕνα αὐριο κα-
λύτερο ἀπὸ τὸ σήμερον!»

Πρέπει νὰ ξεπερασθῇ τὸ σήμερον. Ἄν
ἐπιτρέπεται ν' ἀλλάξωμε ἔτσι τὰ λόγια τοῦ
Νίτσε, πού τόσο κακὸ ἔκαμαν στὴν ἀνθρω-
πότητα, θὰ λέγαμε: «Τὸ σήμερον, ἡ Ἑλλάς
στὴ σημερινή της κατάστασιν, εἶναι κάτι πού
πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ». Ὅχι! δὲν ἀγωνι-
σθήκαμε, δὲν ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ διαιωνι-
σθῇ ἡ σημερινὴ ἀρρώστεια. Τὸ τίμιον αἷμα
πού ἐχύθηκε, δὲν ἦταν προσφορὰ γιὰ νὰ
τραφῇ ἡ σαπίλα, γιὰ νὰ ἴσως ἀνεῖσι τὸ ὄργιον
τῆς συναλλαγῆς, τῶν κουτοπόνηρων μι-
κροπολογισμῶν, τῆς ἀδικίας, τῆς διαφθο-
ρᾶς. Ἡ θυσία ἔγινε γιὰ νὰ βλαστήσῃ πᾶν
στὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ, τοῦ ψεύτικου,
τοῦ διεφθαρμένου, τοῦ σαπίου κόσμου, ἔ-
νας νέος κόσμος, ἡ καινούργια Ἑλ-
λάδα. Γιὰ μιὰ τέτοια καινούργια Ἑλλά-
δα ἔρρευσεν ποτάμι τὸ αἷμα. Γι' αὐτὴν ἔ-
ναν καὶ γίνονται καὶ ἀξίζει καὶ πρέπει νὰ
γίνον, ὅσες ἄκόμα χρειασθῇ νὰ γίνον
θυσίες! Ἡ προσταγὴ γιὰ τὴ θυσία εἶναι
συγχρόνως προσταγὴ γιὰ νὰ καρποφορήσῃ
ἡ θυσία. Ἡ προσταγὴ τῆς θυσίας γιὰ τὴν
Ἑλλάδα, εἶναι συγχρόνως προσταγὴ γιὰ
νὰ δημιουργηθῇ ἡ καινούργια Ἑλλάδα.
Καὶ θὰ ἦταν ἐσχάτη μωρία νὰ ὑπακούσῃ
κανεὶς στὸ πρῶτον νόημα τῆς προσταγῆς

καὶ ν' ἀφίση ἀνεκτέλεστο τὸ δεύτερο, νομίζοντας ὅτι, τάχα, πραγματικότης πρέπει νὰ εἶναι μόνη ἡ θυσία κι' ὄχι ἡ ζωὴ ἡ καινούργια ποὺ θὰ ξεπεταχθῇ σὰν καρπὸς τῆς θυσίας αὐτῆς.

Β'.

—Ναί, ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ εἶναι αὕτη ἡ καινούργια 'Ελλάδα;

"Ας καθίσουμε, ἀλήθεια, νὰ τὴν φαντασθοῦμε λίγο. Νὰ τὴν ὀνειρευθοῦμε, ἔστω, κάπως...

Νὰ ὀνειρευθοῦμε! Μὰ... μὰ μήπως ἔχουμε ἔλλειψη ἀπὸ ὄνειρα; Μήπως ἔλειψαν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα οἱ ὀνειροπόλοι; 'Απὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν «Πολιτείαν» του, ὡς τοὺς διαφόρους Thomas Morus καὶ τὶς οὐτοπίες τους, ὡς τοὺς πρωτοπόρους τῆς Γαλλικῆς 'Επαναστάσεως ποὺ μὲ οἰκοδομικὸ ὕλικό τρεῖς λέξεις ἔχτιζαν—στὸ ὄνειρο—τόσους καινούργιους κόσμους, ὡς τοὺς διαφόρους ἀκόμα ἰδεολογιστοὺς ποὺ ἔδωσαν τὴν ἰδεολογικὴν τους διάθεσιν ὅλοιο στὸ στυγερό ἐγκλημα... Ποιὸν ἀπὸ τοὺς ὀνειροπόλους αὐτοὺς, λοιπὸν, θὰ πάρουμε ὁδηγὸ; Τίνος κοινωνιολόγου, τίνος μεταρρυθμιστοῦ, τίνος σοφοῦ τὴν ὀνειροπόλησιν θ' ἀκολουθήσουμε;

Κανενός! Κανενός ἀπὸ αὐτοὺς! Καμμιὰ «σοφὴ» ὀνειροπόλησις δὲν θὰ γίνη θεμέλιο ἐνὸς τέτοιου καινούργιου κόσμου. Θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ μόνον τὸ ὄνειρο τοῦ αγωνιστοῦ μας, τὸ ὄνειρο ποὺ ὠδήγησε στὸν ἡρωϊσμό καὶ ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τονώσῃ τὴν δημιουργία. "Ας πάρουμε, ἔτσι στὴν τύχη, ἓνα ἀπὸ τὶς δεκάδες χιλιάδες τὰ παιδιά μας ποὺ ἀγωνίσθησαν γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας. "Ας πάρουμε ἓναν ἀπὸ τοὺς τιμημένους ἀναπήρους μας. Νὰ τον! Νὰ, φαντασθῇτε τὸν ἐδῶ δίπλα σας, καθὼς κάθεται στὸ καροτσάκι ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὰ δυὸ πόδια ποὺ κόπησαν γιὰ νὰ δοθοῦν κι' αὐτὰ γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου μας. Γιὰ τὸ ἱερὸ ἐκεῖνο καὶ ὅσιο ποὺ λέγεται Πατρίς καὶ ποὺ ἔχει δικαίωμα νὰ ζητῇ θυσίας ἀκριβῶς γιατί εἶναι κάτι ἱερὸ καὶ ὅσιο καὶ αὐτὸ τὸ ἱερὸ καὶ τὸ ὅσιο εἶναι ἡ ὑπόστασις τῆς.

Γ'.

Νὰ τον, λοιπὸν, ὁ τιμημένος μας ἀνάπηρος. Κομμένα τὰ πόδια του. 'Αλλὰ τὸ κεφάλι γεμάτο δάφνες καὶ ἡ συνείδησις ἀναπαυμένη. Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀνάπαισιν κλείνει λίγο τὰ μάτια του, γέρονε ὕστερα τὸ κεφάλι, καὶ ἔτσι, καθὼς τὸν παίρνει γιὰ λίγο ὁ ὕπνος, βλέπει ἓνα ὄνειρο: Βλέπει τὸν ἐχθρὸ τῆς 'Ελλάδος ποὺ ἔρχεται. Νὰ τοσ! "Ερχεται ὁ ἐχθρὸς, ξεχύνεται παντοῦ, ἀπὸ τὶς γειτονικὰς χώρες ποὺ ἐξασφαλίζουν τὸ πηγαινέ-ἐλα σὲς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς. Καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλο, τὸν «πολιτισμένο» κόσμον τοῦ «δυτικοῦ πολιτισμοῦ» δὲν ἀκούγεται ἄλλο τίποτε παρὰ λόγια ποὺ δείχνουν τὴν ἔλλειψιν κάθε κατανοήσεως γιὰ τὸ "Εθνος ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ζήσῃ, λόγια ἀπαισιοδοξίας, λόγια ἀμφιβολίας, ἀκόμα—κάπου-κάπου—λόγια ὑβριστικά. Κι' ἐνῶ ἔτσι ἐτοιμάζεται κι' ἀπλώνεται καὶ θεωρεῖται ὁ ὄλεθρος, μέσα στὴ χώρα τοῦτη... κάθε τι ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀποθαρρύνῃ τὸν ἀγῶνα, νὰ ὑπονομεύσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ αγωνιστοῦ. Κυβερνητικὰς κρίσεις ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη, κομματικὸς ὑπολογισμοί, μικροζητήματα, ρουσφετολογία, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἀγωνιστής μας «καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκει».

"Ενας πόλεμος τῶν νεύρων, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ὁ ἐχθρὸς μᾶς ὑπολογίζει, ὅτι ὅπου νᾶναι νὰ, θὰ σπάσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ποὺ ἀγωνίζεται μὲ τέτοιους ὅρους. Καὶ ὁ ὄλεθρος δὲν θὰ βροίσκη πιά κανένα ἐμπόδιο...

Καὶ ὅμως, βλέπει—στὸ ὄνειρον πάντοτε—ὁ ἀνάπηρός μας, νὰ ποὺ οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοὶ βγήκαν ψεύτικοι. Νὰ ποὺ τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ μας δὲν ἔσπασε. Νὰ ποὺ δὲν ἐλύγισαν τὰ γόνατα. Νὰ ποὺ ἔρχεται ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή. Νὰ ποὺ γίνεται ἡ ἀποφασιστικὴ ἐξόρμησις, κι' οἱ θριάμβοι, ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλο. Σὲ πέντε ἡμέρες σπάζει τὸ Βίτσι, σὲ ἄλλες πέντε ἡμέρες σπάζει ὁ Γράμμος, σὲ εἴκοσι ἡμέρες παύει νὰ ὑπάρχῃ συμμοριτικὸ ζήτημα. Καὶ σὲ λίγες ἡμέρες ἀκόμη, οἱ συμμοριτὲς ὁμολογοῦν τὴν ἥτταν τους, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἐστρατολόγησαν κυττᾶνε πῶς θὰ τοὺς ξεφορτωθοῦν. Καὶ ἡ 'Ελλάς γεμάτη ἀπὸ ἥρωες ποὺ ἐπολέμησαν.

Καί νά την ἡ νίκη! Νά την! Ποῦ; Εἰς τὸ ὄνειρο;

Ὁ ἀνάτηρός μας ἀνοίγει τὰ μάτια του, κυττάζει γύρω του μὲ φόβο, μήπως τὸ ξύπνημά του διαλύσῃ τὸ ὄνειρο... Ἀλλὰ ὄχι! Δὲν εἶναι ὄνειρο, ὁ ὑπέρροχος ἀγών. Δὲν εἶναι ὄνειρο οἱ χιλιάδες τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν. Δὲν εἶναι ὄνειρο ἡ ὑπέρροχος αὐτοθυσία. Δὲν εἶναι ὄνειρο ἡ Νίκη. Εἶναι πραγματικότης. Καὶ μάλιστα ἡ πραγματικότης αὕτη εἶναι ἀκόμα λαμπρότερη, ἀσύγκριτα λαμπρότερη ἀπὸ ὅ,τι ἔλεγε τὸ ὄνειρο, ἀπὸ ὅ,τι ἡ στήλη αὕτη θὰ μπορούσε νὰ περιγράψῃ.

Δ'.

Χαρούμενος ὁ ἀνάτηρός μας, ξανακλείνει τὰ μάτια του. Ἐδῶ εἶναι πάλι, δίπλα μας! Κάθεται μὲ κοιμένα τὰ δύο του πόδια ἀλλὰ μὲ τὴν γαλήνην στὴν ψυχὴ. Τονωμένος τώρα ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς νίκης, ξανακοιμάται γιὰ λίγο καὶ βλέπει ἕνα ἄλλο ὄνειρο.

Ὁνειρεῖται τώρα μιὰν Ἑλλάδα ἄξια τέτοιου ἡρωϊσμοῦ καὶ τέτοιας θυσίας καὶ τέτοιας Νίκης! Καί, βολικὸς ἀνθρώπος καθὼς εἶναι, δὲν ἔχει μεγάλες ἀπαιτήσεις, οὔτε κἂν στὸ ὄνειρό του. Δὲν ζητᾷ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμήν στὴν ἄλλη παράδεισος. Δὲν ζητᾷ κρεμαστὸς κήπους ἀλλὰ λίγα ἀπλά πράγματα. Βέβαια οἱ ἥρωες εἶναι λίγοι, κ' ἂν εἴχαμε ἕνα στρατὸ ἡρώων, δὲν μπορούμε ὅμως νὰ ἔχωμε καὶ κράτος ἡρώων, οὔτε τοῦ πολιτικοῦ ἡρωϊσμοῦ ἡρώων... Ἀλλὰ νὰ εἴχαμε πάντως ἕνα κράτος, νά, τὰ δεκανίκια τους τοῦλάχιστον νὰ δώσῃ στοὺς ἥρωες! Νὰ δώσῃ τὸ λίγο πὺν μπορεῖ, ἀλλὰ νὰ τὸ δώσῃ μὲ προθυμία, χωρὶς νὰ καθυστερῇ τίς συντάξεις τῶν θυμάτων, γιατί, λέει, λείπουν... γραφομηχανές! Νὰ δείξῃ αὐτὸ τὸ κράτος κάτι τέλος πάντων, πὺν νὰ ταιριάζῃ μὲ τὴ θυσία πὺν ἔγινε....

Κι' ὅσο γιὰ τὴν κρατικὴ μας συγκρότησι, ὀνειρεῖται... τὸ λιγώτερο πὺν μπορεῖ νὰ ζητήσῃ κανεῖς. Μιὰ διοίκησι πὺν δὲν θὰ ἀποτελῇται ἀπὸ μεγαλοφυῖες, οὔτε—ὅπως εἶπαμε—ἀπὸ ἥρωες. Ἀπὸ ἐκείνους πὺν μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο παρουσιάζονται στὸ ὄνομα τοῦ «κράτους», δὲν τοὺς ζητᾷ νὰ

θυσιάσουν τὰ πόδια τους, ὅπως τὰ ἐθυσίασε αὐτός. Νά, λίγο «κοινὸν νοῦν» καὶ λίγη ἀγάπη, λίγη συγκίνησι, λίγη πνοὴ καὶ ἕνα ἀληθινὸ ἐνδιαφέρον, ἕνα καρδιοχτύπι γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ τόπου, μιὰ προσωρινὴ ἔστω ἀνακαρχὴ στοὺς πολιτικοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ τίς μικρότητες... αὐτὸ περιμένει!

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς διανοοιμένους μας, τοὺς ἐπιστήμονάς μας, τοὺς πανεπιστημιακοὺς λειτουργούς, τοὺς λογοτέχνας μας, τοὺς κληρικοὺς μας.

Αὐτό, ὅλο κ' ὅλο ἦταν τὸ ὄνειρο. Μιὰ κοινωνία, ἕνα Κράτος, μιὰ ἰθύνουσα τάξις, ὄχι τάξις ἡρώων, ἀλλὰ, τέλος πάντων, τάξις στοιχειωδῶς ἀνθρώπων τοῦ καθήκοντος.

Ε'.

Αὐτὸ ὄνειρο εἶδε ὁ ἀνάτηρός μας. Καὶ ποῖο ἀπὸ τὰ δύο ἦταν δύσκολο νὰ γίνῃ πραγματικότης; Τὸ πρῶτο πὺν ἐζήτησε σειρὰ ἀπὸ ὑπεράνθρωπες θυσίες ἢ τὸ δεύτερο πὺν ζητοῦσε λίγα ἀπλά πράγματα; Τί ἦταν δυσκολώτερο; Νὰ βρῇς πόδια πὺν προσφέρονται μὲ χαρὰ γιὰ νὰ κοποῦν ἢ νὰ βρῇς δεκανίκια,—νὰ βρῇς Κράτος πὺν θὰ ἔχῃ τὰ δεκανίκια τοῦλάχιστον—πὺν θὰ ἀντικαταστήσουν τὰ πόδια αὐτά; Νὰ χύνεται αἷμα ἢ νὰ προσφέρεται κάτι ἀπὸ τὸ χρῆμα; Καὶ ὅμως, νὰ πὺν ἐπραγματοποιήθῃ τὸ δύσκολο, τὸ ἀσύλληπτα δύσκολο καὶ δὲν ἔγινε ἀκόμα πραγματικότης τὸ ἀπλό, τὸ αὐτονόητο!

Λοιπόν; Τί θὰ ποῖμε τώρα στὸν ἀνάτηρο, πὺν ἐνῶ ἀπὸ τὸ πρῶτο ὄνειρο ἐξύπνησε γεμάτος χαρὰ, ξυπνᾷ ἀπὸ τὸ δεύτερο ὄνειρο γεμάτος ἰερὴ ἀγανάκτησι πὺν τοῦ καταστρέφει καὶ τῆς νίκης ἀκόμη τὸν θρίαμβο;

Μὰ δὲν χρειάζεται νὰ τοῦ π ο ὤ μ ε τίποτα γιὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνωμε, γιὰ νὰ τὸν τονώσωμε, ὥστε νὰ μὴν χάνῃ τὸ θάρρος του, τὸ ἀγωνιστικὸ του πνεῦμα, ὅταν συναντᾷ τὰ ὑπολείμματα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης νοσητροπίας, πὺν πρέπει νὰ πεθάνῃ γιὰ ν' ἀναστηθῇ στὴ θέσι τῆς ἡ Καινούργια Ἑλλάδα. Γιατί ἡ Καινούργια Ἑλλάδα, αὕτη δὲν εἶναι ὅ ν ε ι ρ ο, δὲν χρειάζεται κἂν νὰ τὴν ὀνειρευθοῦμε. Δὲν εἶναι ἐλπίς. Δὲν εἶ-

ναι προσδοκία. Είναι πραγματικό-
της. Καί, ίσως χωρίς καλὰ-καλὰ νὰ νοιώθῃ
περὶ τίνος πρόκειται, ὅμως τὴν βλέπει ὁ ἀ-
νάπηρός μας καὶ τὴν ζῇ γιατί ἡ Καινούρ-
για 'Ελλάδα εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος!

Ναί, αὐτὸς ὁ ἴδιος. Καὶ τί ἄλλο λοιπὸν
εἶναι οἱ ἀγωνισταὶ μας παρὰ τῆς καινούρ-
γιας αὐτῆς 'Ελλάδος ἢ λαμπρότερη ἐμφάνι-
σις; Μήπως ὅμως δίπλα στὸν ἀγωνιστὴ τοῦ
μετώπου, δὲν ὀρθώνεται ἐκεῖνος ὁ ὑπέρο-
χος λαὸς πού, ἐπὶ τέλους, αὐτὸς ἔδωσε τέ-
τοιους ἀγωνιστάς; 'Εκείνες οἱ 243.000
δέρματα πού ἔδωσε μόνον ὁ πληθυσμὸς τῶν
'Αθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς (ἀνάλογοι εἶ-
ναι οἱ ἀριθμοὶ στὴ Θεσσαλονίκη, στὰς Πά-
τρας, στὸ 'Αγρίνιο καὶ τίς ἄλλες πόλεις)
γιὰ τοὺς συμμοριοπλήκτους ἀδελφούς μας,
μὲ τὴν ἐξόρμησι τῆς 'Εκκλησίας, σὰν ἀπάν-
τησι στὴν ἔκκλησι τοῦ Βασιλέως... Τί εἶναι
λοιπὸν ὅλα αὐτὰ παρὰ ἡ Καινούργια 'Ελ-
λάδα;

Καὶ μήπως αὐτὰ εἶναι ἡ μόνη ἐκδήλω-
σις; εἶναι ἀκόμη τόσα ἄλλα... Βέβαια,
ἀρρώστεια ὑπάρχει—καὶ πῶς ἠμποροῦσε
νὰ μὴν ὑπάρχῃ;—καὶ ἀρρώστεια πὺν προ-
καλεῖ καὶ τὴν ἀηδία καὶ τὴν ἀγανάκτησι.
Μὰ ἡ ἀρρώστεια δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ πρα-
γματικότης. Εἶναι καὶ ἡ ὑγεία. Ὑπάρχει
καὶ ὑγεία, πολλὴ ὑγεία, στὸν τόπο μας,
μέσα στὸ λαὸ μας. Καὶ ἡρωϊσμός ὑπάρχει,
ἡρωϊσμός πὺν δὲν φαίνεται. Καὶ τραυμα-
τίαι ἡρωϊκοί, πὺν δὲν τοὺς ξερομε, πὺν
τὰ τραύματά τους εἶναι ἀφανῆ, μὰ πὺν ἔ-
χουν καὶ αὐτὰ τὴν δική τους ἀξία καὶ τὸν
ἡρωϊσμό τους.

ΣΤ'.

Κάθε πὺν ρωτᾶμε ἂν μπορούμε νὰ δη-
μιουργήσωμε μιὰ Καινούργια 'Ελλάδα, ξε-
κινούμε ἀπὸ ἓνα «πρῶτο ψεῦδος», ἀπὸ τὴν
λανθασμένη ἰδέα, ὅτι τάχα, ἡ Καινούργια
'Ελλάδα πρέπει νὰ δημιουργηθῇ. Ἐνῶ ἡ
Καινούργια 'Ελλάδα, νὰ τὴν, ζωντανή, ψη-
λαφητή, χαρωπὴ, δυνατὴ, νικηφόρος πρα-
γματικότης. Ἀποτελεῖ τὸ βάθος, τὸ θεμέ-
λιο τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἔστω καὶ ἂν ἡ
ἀρρώστεια προβάλλει στὴν ἐπιφάνεια, ὅ-
πως τὰ σάπια ἀπορρίμματα στὸ φουρτου-
νιασμένο πέλαγος.

Δὲν πρόκειται τώρα νὰ γεννηθῇ ἀπὸ τὸ
τίποτε, ἡ Καινούργια 'Ελλάδα. Νὰ ἀξιοποι-
ηθῇ πρόκειται. Καί, ἀφοῦ μιλάμε ἐξ ὀνόμα-
τος τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστη-
μόνων», σ' ἓνα ἀγῶνα γιὰ τὸν χριστιανικὸ
πολιτισμό, ἂς προσθέσωμε καὶ τοῦτο, πὺν
ἀναφέρεται στὴν πνευματικὴ θεμελίωσι τοῦ
λαοῦ μας. Τὸ πρόβλημά μας δὲν εἶναι πῶς
θὰ ὑπάρξῃ ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ θεμελίωσις,
στὴν ὑπόστασι τοῦ λαοῦ μας, μὰ πῶς θὰ
ἐκδηλωθῇ ἡ συνέπειά της στὴ ζωὴ τοῦ τό-
που. Δὲν εἶναι πῶς θὰ γίνῃ χριστιανικός
ὁ λαὸς μας. Ὁ λαὸς μας σὲ τοῦτὴ τὴν ἐ-
ποχὴ, εἶναι τόσο χριστιανικός, μὲ τόσο ἀ-
γνὴ καρδιά, μὲ τόση ἐπίγνωσι καὶ μὲ τόση
συνέπεια, ὅσο σπάνια ἦσαν ἄλλοι λαοὶ στὴν
ἱστορία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ πρό-
βλημά μας εἶναι, πῶς ἡ χριστιανικότης αὐ-
τή—μὰ δύναμις χίλιες φορὲς πὺν μεγάλῃ
ἀπὸ κάθε ἀτομικὴ ἐνέργεια—πῶς ὅλος αὐ-
τὸς ὁ θησαυρὸς τῆς ψυχικῆς ἀνωτερότη-
τος, πῶς ὅλο αὐτὸ τὸ ἀτίμητο χρυσάφι, πὺν
βρίσκεται μέσα στὰ βάθη τῆς Ἑλληνικῆς
ψυχῆς, θὰ βγῇ καὶ αὐτὸ στὴν ἐπιφάνεια.
Καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὴν καινούργια μας
ζωή, ἀντὶ νὰ μὴν ἀνενέργητὴ νὰ χάνε-
ται καὶ νὰ σπαταλᾶται, ἀφίνοντας τὴ σα-
πίλα νὰ συνεχίξῃ τὸν ἀπαίσιο μονόλογό της.

Πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχωμε αὐτό;

Μὰ ἐδῶ εἶναι τὸ θέμα πὺν ἀπασχο-
λεῖ τὸ περιοδικὸ τοῦτο, σελίδα μὲ σελίδα,
στίχο μὲ στίχο. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα πὺν
ἀπασχολεῖ τὴν ἀρθρογραφία τῆς στήλης
αὐτῆς καὶ θὰ τὴν ἀπασχολήσῃ ἀκόμα πὺν
συστηματικὰ στὸ μέλλον.

Ἐκεῖνο ὅμως πὺν εἶναι τὸ ἀσύγκριτα πὺν
σπουδαῖο, εἶναι τοῦτο: Τὸ πρόβλημα αὐτὸ
εἶναι τὸ θέμα, τὸ νόημα τῆς ζωῆς κάθε ἀ-
ληθινὰ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Κάθε Ἑλ-
λην εἶναι ὑπεύθυνος δημιουργὸς τῆς Και-
νούργιας αὐτῆς 'Ελλάδος.

Καὶ ὁ ἀναγνώστης τῶν γραμμῶν αὐ-
τῶν; Ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτίνων»; Μὰ
πὺν ἄλλου ἔχει τὴν θέσι του παρὰ στὴν
πρωτοπορεία τῆς εὐτυχισμένης αὐτῆς δη-
μιουργίας;

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ

Β'

Ἡ ἀβεβαιότης τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται συνήθως πρὸς διαπίστωσιν τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγάλη. Ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ προβλήματα τῆς ταξινομήσεως θὰ ἐνθυμοῦνται πόσον θόρυβον ἐδημιούργησεν ἡ ὁρροδιαγνωστικὴ μέθοδος. Ἐνόμιζε κανεῖς ὅτι ἀπεκτήσαμεν πλέον πειραματικὴν ἀπόδειξιν ἀδιαμφισβήτητον περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ συστηματικὴ δμως μελέτη ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξίν ποικιλίας καὶ ἄλλων συστημάτων ἰσοαιμολυτικῶν καὶ ἑταιροαιμολυτικῶν ὁμάδων αἱ ὁποῖαι ἔρχονται νὰ περιπλέξουν πάρα πολὺ τὸ ζήτημα καὶ νὰ δημιουργήσουν πολλὰς ἀμφβολίας περὶ τῆς φυλογενετικῆς σημασίας τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁρροδιαγνωστικῆς μεθόδου. Κλασικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς θεωρεῖται ἡ ἐργασία τοῦ P.B. Candella, ἀνακοινωθείσα εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἑταιρείαν τῆς Φυσιολογικῆς Ἀνθρωπολογίας (New Data of the Blood Groups of Apes and Monkeys, 16 Ἀπριλίου 1942) OI Rowland καὶ McElroy ἐπίσης διαπιστώνουν ὅτι εἰς τὴν γάταν ὑπάρχει μόνον μία ὁμάς αἵματος. «Κατὰ ἀξιοπαρατήρητον τρόπον», γράφει ἡ Natur und Kultur (Μάρτιος 1941), οὐδεμίαν συγκόλλησιν παρουσίασεν τὸ αἷμα τῆς γάτας ἐντὸς τοῦ αἵματος ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν λογικὴν, λοιπόν, τῶν ἡμετέρων θεωρητικῶν τῆς καταγωγῆς, ἡ γάτα πρέπει νὰ εἶναι συγγενὴς μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος τὸ πολὺ πολὺ κατάγεται ἀπὸ τὴν γάταν. Καί, βεβαίως! γιατί ὄχι; Οἱ περισσότεροι πίθηκοι ἔχουν ἀκυλλοειδὲς ρύγχος, ἐνῶ τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου τῆς γάτας εἶναι πολὺ ὁμοιότερον πρὸς τὸ ἀνθρώπινον. Ἡ οἰκογένεια τῶν κυνομόρφων πιθήκων (ποὺ λέγονται ἄλλως παβιανοί) ἔχει κρανίον κυνόμορφον (δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία δι' αὐτό), ἐνῶ τὰ γατοειδῆ κρανία εὐρίσκονται σποραδικῶς. Ἔτσι ἔχομεν τὴν σειράν: Σκύλος - κυνόκεφαλοι πίθηκοι - χιμπατζῆς (ἤδη εἰς συγγραφεὺς ὑπεστήριξε κάποτε εἰς τὸν «Kosmos» τὸ γενεαλογικὸν τοῦτο δένδρον) καὶ τὴν σειράν: Γάτα - ἡμιπίθηκοι - ἄνθρωπος (ἐπὶ τινα ἔτη παρήγον πρᾶγματι οἱ ἡμέτεροι θεωρητικοὶ τῆς καταγωγῆς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦς ἡμιπιδῆκους λόγῳ τῆς πολὺ ὁμοίας ὁδοντοστοι-

χίας, ἐνῶ οἱ γνήσιοι ἄνθρωποι ἔχουν ὁδοντοστοιχίαν πολὺ κυνοειδῆ). Πράγματι, τὸ αἷμα τοῦ μικροῦ πιθήκου καρζίνου συμβιβάζεται ἐπίσης μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ τὸ αἷμα τῆς στρουθοκάμηλου, «ἡ ὁποία ἔχει κοινὴν μὲ τὸν ἄνθρωπον τὴν στάσιν καὶ τὸ ἐπὶ δύο ποδῶν βάδισμα». Μήπως λοιπὸν ἔχει συγγένειαν καὶ μὲ αὐτήν;

Ἡ παρεμβολὴ τοῦ παιδοῦ ἦτο βεβαίως χρήσιμος διὰ νὰ μᾶς ξεκουράσῃ ὀλίγον. Ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ νὰ ἀντιληφθῶμεν πόσον ὀλίγον ἀπέχει τὸ σβαρὸν ἀπὸ τὸ ἀστέιον, διὰν διαπραγματευόμεθα ζητήματα ὅπως τὸ παρὸν ἀναχωροῦντες ἀπὸ μίαν α priori σχηματισμένην ἰδέαν. Πολὺ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς ὁρροδιαγνωστικῆς μεθόδου, δίδει τὸ κλασικὸν σύγγραμμα τοῦ Strasburger κλπ ὑπὸ τὸν τίτλον Lehrbuch der Botanik für Hochschulen. Ἐνῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἡ ὁποία ἔγινε τὸ 1923 παρατίθεται πλήρης τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῶν φανερογάμων φυτῶν σχεδιασθὲν μὲ βάσιν τὰ δεδομένα τῆς ὁρροδιαγνωστικῆς μεθόδου, εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1942 παραλείπεται τοῦτο τελείως. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποδεικνύει σαφῶς τὴν σημερινὴν ἑλλειψιν ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν φυλογενετικὴν σημασίαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁρροδιαγνωστικῆς μεθόδου³⁶.

Ὅχι δὲ μικροτέρας σημασίας εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ καθηγητὴς Hooton προσπαθῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν αἰματολογικὴν συγγένειαν ἀνθρώπου - πιθήκου ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ: «Ἐν τούτοις, φαίνεται σαφῶς δυνατόν, τὰ συγκολλητινογόνα νὰ ἔχουν προκύψει, διὰ τῆς ἐξελικτικῆς λειτουργίας τῆς γνωστῆς ὡς μεταλλαγῆς, ἀνεξαρτήτως εἰς τὰς ποικίλας ἀνθρωπίνους ὁμάδας καὶ εἰς τοὺς διαφόρους πιθήκους»³⁷.

Ἄν τέλος προστεθῇ εἰς τὰ ἀνωτέρω τὸ ἀδύνατον μιᾶς οἰοσθήκης εἰδομιξίας μεταξύ hominidae καὶ simiidae³⁸, ἔχομεν πολὺ σαφῆ τὴν εἰκόνα τῶν δυσκολιῶν αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται διὰ νὰ δεχθῶμεν μίαν στενὴν συγγένειαν μεταξύ ἀνθρώ-

36. Ἴδε καὶ Max Westenhöfer: Der Eigenweg des Menschen, Berlin, 1942, σ. 381.

37. Barn. Hooton, μν. ἔργον, σ. 46.

38. Max. Westenhöfer, μν. ἔργον, σ. 382.

πων και πιθήκων, αν θέλωμεν να παραμεινώμεν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς θετικῆς ἐπιστήμης.

••

Ἄλλὰ καὶ τὸ βιογενετήριον ἀξίωμα ἢ ὁ βιογενετήριος νόμος ὁ ὁποῖος διεφημίσθη ὑπὸ τοῦ Haeckel ὡς στηρίζων τὴν θεωρίαν τῆς καταγωγῆς, τόσο ὥστε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ὄνομά του, εἶναι ἔν ἐπιστημονικὸν ἀπόκτημα ἀξιόλογον μόνον ἂν θεωρηθῇ ὡς «ὑπόθεσις ἐργασίας». Ἐάν ὁμως θελήσωμεν νὰ σταθώμεν πρὸ αὐτοῦ μὲ κάποιαν κριτικὴν διάθεσιν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρέπει πολὺ νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς οὐσιαστικῆς «ὁμολογίας» (μὲ τὴν βιολογικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου) τῶν τμημάτων τῶν ἐμβρύων τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μορφολογικὰ ὁμοιότητα. Ἡ φαινομενικὴ ὁμολογία δὲν ἀποκλείεται καθόλου νὰ εἶναι μίᾳ ἀπλῇ «ἀναλογία» (μὲ τὴν βιολογικὴν πάντοτε ἔννοιαν τοῦ ὅρου). Τοῦτο ὑποδεικνύεται ἐπαρκῶς ὑπὸ τῶν ὁργάνων τὰ ὁποῖα σχηματίζονται εἰς τὸ τέλειον δὲν ἀπὸ τὰς ἀποκλειθείσας «βραγχιακὰς σχισμάς» παραδείγματος χάριν. Καὶ ἡ ἀπαιτησις μας ἀκόμη νὰ ἐμφανισθῇ ἡ καρδιά τοῦ ἐμβρύου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ ὅλα τὰ χωρίσματά της φαίνεται λογικῶς καὶ κατασκευαστικῶς ὀλιγώτερον τολμηρά! Οἰκοδομοῦμεν ποτὲ χωρὶς νὰ βάλωμεν θεμέλια; Πῶς θὰ στηριχθοῦν τὰ χωρίσματα τῆς καρδίας χωρὶς νὰ προϋπάρξουν τὰ τοιχώματα;

Ἄν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο προστεθοῦν ὅσα ἔλεγε ὁ πρῶτος διατυπώσας τὸ βιογενετήριον ἀξίωμα διάσημος ἐμβρυολόγος von Baer, ὅτι δηλ. «ὁ τύπος κάθε ζώου εἶναι σταθερὸς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ ἐμβρυον καὶ κυριαρχεῖ ἐφ' ὅλης τῆς ὄντογενετικῆς ἀνελιξεως» καὶ ὅτι «τὸ ἐμβρυον τοῦ σπονδυλωτοῦ εἶναι ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σπονδυλωτὸν καὶ εἰς οὐδεμίαν στιγμὴν παρουσιάζει συμφωνίαν (κατασκευῆς) μὲ ἓνα ἀσπόνδυλον ζῶον»³⁹, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν δικαιολογίαν τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ βιογενετήριου νόμου ὡς μιᾶς «ὑποθέσεως ἐργασίας».

Ἄλλωστε, θέλετε νὰ σὰς ἀποδείξωμεν βάσει τῆς ἐπὶ τοῦ βιογενετήριου ἀξιώματος στηριζομένης λογικῆς ὅτι οἱ πλῆθκοι κατάγονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Θὰ εἶναι ἀσφαλῶς μίᾳ διασκεδαστικῇ ἀνάπαυλᾳ. Ἰδοὺ λοιπόν! Μίᾳ μικρᾷ ἐστὼ γνωριμία μὲ τοὺς πιθήκους μᾶς ἀποδεικνύει ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως φυσιολογίας οἱ μικροὶ χιμπαντζῆδες εἶναι καταπληκτικῶς ὅμοιοι μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ μόνον μὲ τὴν πάροδον τῆς ἡλικίας ἀπο-

κτοῦν τὴν χαρακτηριστικὴν μορφήν τοῦ χιμπαντζῆ! (εἰκὼν ἐκ τοῦ Westenhöfer σ. 126 καὶ Naef σ. 151, 219). Δεύτερον, τὰ κρανία τῶν νεαρῶν οὐραγοτάγκων ἔχουν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ ἀνθρώπινα. Ὅσον ὁμως προχωρεῖ ἡ ἡλικία τῶν ἀποκτοῦν τὰ πιθηκοειδῆ χαρακτηριστικά τῶν. Βάσει λοιπὸν τοῦ βιογενετήριου ἀξιώματος πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐπίσης ὅτι καὶ ὁ οὐραγοτάγκος κατάγεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον! (Zimmermann σ. 65). Ἄλλὰ καὶ τὸν γορίλλαν ἂν τὸν ἐξετάσωμεν ἀπὸ ἀπόψεως ἀνατομικῆς πρέπει νὰ καταλήξωμεν καὶ δι' αὐτὸν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔχει πρόγονόν του τὸν ἄνθρωπον! Πράγματι διὰ μὲν εἶναι πολὺ νεαρὸς παρουσιάζει ἔκτασιν τῆς περιοχῆς προσώσεως τοῦ κρανίου (temporal) μὲ ἀκριβῶς ἀντίστοιχον μὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον ὁμως ἡλικιοῦται, ὁ μὲς αὐτὸς ἀπλοῦται μέχρις οὗτο φθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κρανίου καὶ μόνον τότε ἐμφανίζεται ὁ γορίλλας μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικά του (Hooton σ. 143). Καὶ ὁ γορίλλας λοιπὸν κατάγεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον! Καὶ τὰ ἐμβρυα ἀκόμη τῶν πιθήκων παρουσιάζουν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα μὲ τὸν ἄνθρωπον. «Μακρὰν, παρατηρεῖ ὁ Jean Rostand, τοῦ νὰ ὁπενθυμίσῃ τὸ ἐμβρυον τοῦ ἀνθρώπου τὸν πίθηκον, ὅπως ἤθελεν ὁ Haeckel καὶ οἱ μαθηταί του, τὸ ἐμβρυον τοῦ πιθήκου εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ὁπενθυμίζει τὸν ἄνθρωπον» ὑπὸ ἀρκετὰς ἐπόψεως οὗτος (ὁ ἄνθρωπος) δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμβρυον πιθήκου τὸ ὁποῖον ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε τὴν ἱκανότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς»⁴⁰.

••

Καὶ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι τὰ συμπεράσματα αὐτὰ εἶναι ὀλιγώτερον τολμηρὰ ἀπὸ ἀνάλογα εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας Max Westenhöfer κατόπιν τῶν μορφολογοανατομικῶν συγκριτικῶν ἐρευνῶν του! Θὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ ἐνδεῆγμα, ἀπὸ τὸ βιβλίον του Der Eigenweg des Menschen.

Ἐξετάζων τὴν ὁδοντοστοιχίαν, καταλήγει εἰς τὸ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι τὰ hominidae μόνον ἀπὸ ἄλλα hominidae εἶναι δυνατόν κατάγονται. Ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν νεφρῶν καὶ τοῦ σπληνὸς συμπεραίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς ὕδρόβιον θηλαστικόν. Οἱ πόδες κατ' αὐτὸν ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς πόδας τῶν πτηνῶν καὶ ὑποδεικνύουν μᾶλλον τὴν καταγωγὴν τοῦ πιθήκου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ «πα-

39. Max Westenhöfer, μν. ἔργον, σ. 42.

40. Georges Goury, Origine et évolution de l'homme - Paris - 1948 σ. 60.

ρήχθη ὁ συλληπτικός πούς τοῦ πιθήκου ἀπὸ τὸν στηρικτικὸν πόδα τοῦ ἀνθρώπου» (σελ. 181), τὸ ἀντίθετον ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν (σελ. 214). Αἱ χεῖρες ὑποδεικνύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει σχέσιν μὲ τὰ ἀμφίβια οὐροδελεῆ (οὐρόδελα), ὅπως εἶναι ἡ σαλαμάνδρα καὶ μὰς ὑποβάλλουν ἐπὶ πλέον τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ πίθηκοι κατάνονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. «Ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου, γράφει, ἔχει μίαν ἀρχέγονον φυσιογνωμίαν καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ προέρχεται ἀπὸ ἐξειδικευθεῖσαν περαιτέρω ἀναρριχητικὴν χεῖρα τῶν πιθήκων» «τὸ ἀντίστροφον θὰ ἦτο περισσότερον δυνατόν» (σελ. 235). Τέλος ἀπὸ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ δὴ τοῦ ἄξονος τοῦ ἱεροῦ ὅσπου, καταλήγει εἰς τὸ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ τῶν ἀμφιβίων *urodela*, ὡς καὶ τῶν ἑρπετῶν, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι πολὺ παράδοξος καὶ ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὅποιαν προέρχεται διὰ τὴν θεμελιώσιν τῶν ἀπόψεων του. Λαμβάνει τὴν ἐικόνα τῆς ὄντογενέσεως εἰδὼν τιναν τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ διάφορα στάδια τοῦ βιολογικοῦ τῶν κύκλου εἶναι τελειῶς διάφορα. Π.χ. ἡ κάμψη τοῦ μεταξοσκώληκος, δὲν παύει, ἐπεὶδὴ εἶναι σκώληξ, νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὴν πεταλούδαν ἡ ὁποία θὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὸ κουκούλι μετὰ τὴν μεταμόρφωσιν. Ἦμπορεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι τελειῶς διαφορετικὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις καὶ ἐν τούτοις τὰ ἐντελὴς διάφορα αὐτὰ πράγματα νὰ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό. Τοῦτο ὁ Westenhöfer τὸ γενικεύει καὶ τὸ διατυπώνει ὡς ἀρχήν: Προϋπάρχουσα σταθερὰ διάταξις τῶν ἐσωτερικῶν παραγόντων καὶ παρ' ὅλα ταῦτα ἐξελίξις τῶν ἐκδηλουμένων ἰδιοτήτων. (*Präexistenz der Anlagen - Entwicklung der Eigenschaften* (σ. 48).

Ἐπομένως πρέπει νὰ συμπεράνωμεν κατὰ τὸν Westenhöfer ὅτι ἕκαστον ἀπὸ τὰ ζῶντα σήμερον εἶδῃ δυνατόν νὰ διηλθεῖ διὰ πολλῶν ἀλληλοδιαδόχων μορφῶν κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεως, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεώς του ἦτο ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον κατέληξε νὰ εἶναι σήμερον. Μὲ ἀλλους λόγους, ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶχε κάποτε τὴν μορφήν τῆς σαλαμάνδρας, τῆς σαύρας, ἂν ὁμοίωζε μὲ φάλαιναν, μὲ φώκην ἢ μὲ στρουθοκάμηλον, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε οὐδ' ἐπὶ στιγμήν νὰ εἶναι... ἄνθρωπος! «Τὸ γένος τοῦ ἀνθρώπου», λέγει, «καὶ τὸ γένος τοῦ πιθήκου ἐξελιχθῆσαν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἓνα παραλλήλως πρὸς τὸ ἄλλο... μετὰβασίς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν δὲν ὑπάρχει» (σελ. 36) καὶ καταλήγει: «ἡ φυλογενετικὴ σειρά τῶν τριῶν κυρίων ομάδων τῶν *primatae*, δηλ. ἡμιπίθηκος - πί-

θηκος - ἄνθρωπος, πρέπει νὰ ἀντιστραφῇ εἰς τὴν σειράν: Ἀνθρωπος - πίθηκος - ἡμιπίθηκος, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θέλομεν ἢ ὅτι εἴμεθα ἡναγκασμένοι νὰ δεχόμεθα μίαν σχέσιν ἐξαρτήσεως μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρους ομάδων, πρᾶγμα ποῦ θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ εἶχεν ἀποδειχθῇ» (σελ. 186).

••

Ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα, ὅλα αὐτὰ εἶναι θεωρίαι οἱ ὁποῖαι ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ἐμφανισθοῦν ὕστερα ἀπὸ τὴν κεκτημένην ταχύτητα διὰ τὸν σχηματισμὸν ὑποθέσεων ποῦ εἶχον πάρει οἱ ἐρευνηταὶ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἔχει σημασίαν ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν εἶναι ὅτι ὁ καθηγητὴς Westenhöfer βεβαιώνει εἰς τὴν ἐργασίαν του αὐτὴν: «Αἱ ἐρευναὶ μου, τονίζει, μὲ ἔκμαν κατ' ἀρχάς νὰ μὴ ὑπολογίζω, κατόπιν δὲ μὲ ἀπεμάκρυναν σιγά-σιγά καὶ πάντοτε περισσότερον συνειδητῶς ἀπὸ τὴν συνήθη ἐκδοχὴν τῆς ἐκ πιθήκων καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ ὠδήγησεν εἰς μίαν νέαν, τὴν τῆς ἰδιαίτερας ἐξελικτικῆς γραμμῆς καὶ τῆς πρωταρχικότητος ἢ τῆς ἀρχῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου» (σελ. 12).

Ὑπεργάμισσα τὴν λέξιν ἐρευναι, διότι ὁ πραγματικὸς ἐρευνητὴς ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ τὴν φύσιν ἐκ τοῦ σύγγους καὶ δὲν ἀντλεῖ ἀπὸ τρίτους τὰς πληροφορίες του εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῇ πολὺ καλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον τὰς δυσκολίας ποῦ παρουσιάζονται κατὰ τὴν προσπάθειαν νὰ καταλήξῃ εἰς ἓν συμπέρασμα. Καὶ εἶναι πολὺ περίεργον τὸ ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἀσχολοῦνται ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρως ἐκ τοῦ πληθὸν μὲ τὴν μεταβλητότητα τῶν ζῶντων ὁργανισμῶν, εἶναι σήμερον οἱ ὀλιγώτερον πρόθυμοι νὰ βεβαιώσουν τὴν πραγματικὴν ὑπάρξιν μιᾶς τοιαύτης μεταβλητότητος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἐρασιτέχνου καὶ τὸ θάρρος τοῦ μὴ διαφευθέντος ἀκόμη εἰς τὰς ἐλπίδας του νέου ἐρευνητοῦ ἀντικαθίστανται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ ἐνὸς ἄκρου καὶ μέχρι παρεξηγήσεως ἀκόμη χωροῦντος συντηρητικισμοῦ. Πάντως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ παροξήγησις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ εἰς βάρος τῆς πίστεως, διότι οἱ ἴδιοι δὲν δίδουν καμμίαν πρὸς τοῦτο ἀφορμήν. Ὁ καθηγητὴς Her. Nilsson, λοιπὸν, λέγει ἐπ' αὐτοῦ ὅτι δὲν θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ εἰς μίαν *creatio divina ex nihilo*... οὕτε μίαν *creatio darwiniana ex una cellula* ⁴¹. Τὸ μόνον ποῦ δύναται νὰ βεβαιώσῃ μετὰ «ὑπερτρικονταετῆς ἐρεῦνας εἰς τὸ πεδίον τῆς

41. Her. Nilsson, σ. 22.

παραλλακτικότητα, μεταλλακτικότητα και σχηματισμού των ειδών», είναι ότι «μέ την προσκόλλησιν εις μίαν θεωρίαν ή οποία δέν συμφωνεί με τό τεράστιον έρευνητικόν ύλικόν του τρέχοντος αιώ- νος εις την περιοχήν του σχηματισμού των ειδών, δέν κερδίζομεν τίποτε. Με τον Lamarck, τον Darwin και τον De Vries δέν προχωρούμεν περαιτέρω. ΟΙ Linné, Cuvier και Mendel χαράσ- σουν ασφαλώς τον δρόμον των ιδεών, τας οποίας πρέπει νά ακολουθήσωμεν, διά νά φθάσωμεν εις μίαν νέαν ολοκληρωμένην αντίληψιν του σχηματισμού των ειδών, όποτε πρέπει νά έγκαταλείψωμεν όχι μόνον την φυσικην φιλοσοφίαν, αλλά και τον εξέλικτικόν ρωμαντισμόν και όφεί- λομεν νά οικοδομούμεν μόνον επί θετι- κών σημείων της βιολογίας»⁴².

‘Ο δέ όνομαστός γενετιστής και διευ- θυντής του Ινστιτούτου ήλεκτρογενετι- κής της Ρώμης Pirona πο λέγει: «Καί’ έμέ ή ιδέα του Cuvier ή οποία ξαναζή σήμεραν και έπέφερε την διόρθωσιν των άνακατατάξεων των ειδών, δέν είναι άσφαλμένη: μέ την γενετικην έννοιαν ίκανοποιεί πλήρως»⁴³.

••

Δέν θέλομεν μέ αυτά νά υποστηρίξω- μεν την θεωρίαν της σταθερότητας των ειδών. Θέλομεν μόνον νά ειδοποιήσωμεν όσους τό άγνοούν ότι υπάρχουν και ση- μερον ακόμη ειδικοί έρευνηταί οί όποιοί χωρίς καμμία προκατάληψιν καταλή- γουν νά δέχωνται την σταθερότητα των ειδών. Κατόπιν τούτου πώς ήμπορεί ένας εύσυνείδητος έπιστήμων νά θεωρή τό πρόβλημα της καταγωγής του ανθρώπου ως τελεσιδικώς λελυμένον;

Θά έπιμείνωμεν εις μίαν creatio dar- winiana ex una cellula έστω και άν μάς ειδοποιούν ότι μία τοιαύτη «έξέλιξις από της άμοιβάδος μέχρι του ανθρώπου θά έχρειάζεται τόσον μέγα διάστημα χρόνου ώστε ή γεωλογική ήλικία της γής νά είναι μικροτέρα αυτού»;⁴⁴. Θά διατηρή- σωμεν επί πολύ ακόμη την τυφλήν πίστιν μας εις μίαν τυχαίαν διά μεταλλαγών εξέλιξιν, όταν μάς βεβαιώνουν ότι «πρέ- πει νά σκεφθώμεν επίσης ότι ή έκδοχή του χρωμοσώμου, μονάδος χημικής έντός της οποίας θά παρήγοντο μόνον παραλ- λαγαί θέσεων, άποκλείει σχεδόν έξ όλο- κλήρου την δυνατότητα της εξέλιξεως»;⁴⁵

Δέν κλονιζόμεθα καθόλου εις την πίστιν μας και όταν ακόμη βλέπωμεν τον κα- θηγητήν της ανθρωπολογίας Max Westen- hofier νά όμολογή ότι «εύθως έξ άρχής, και ακόμη περισσότερον τώρα, μετά την συμπλήρωσιν των έργασιών μου, είχα πλήρη την συναίσθησιν ότι αί έρευναι μου έμπρός εις την πληθώραν του ύλι- κου και τό μέγεθος των δεδομένων εί- ναι έλλιπείς, ότι έπρεπε πολλά νά υπο- δηλώσω μόνον και νά τά αφήσω διά τό μέλλον εις μίαν χρονικήν περιοχήν ή ό- ποια έχει έντελώς καθαράν ιστορικήν βάσιν. Έπ’ αυτού δέν πρέπει λοιπόν νά λησμονώμεν ότι όλα όσα γνωρίζομεν περί της γενέσεως του ανθρώπου είναι άβεβαίαι και υποθετικής φύσεως... ‘Ο- λαι αί «άποδείξεις πού θά ήδύναντο νά προσαχθούν είναι... μόνον «ένδειξεις» διά πράγματα κατά την γένεσιν των ό- ποιων ούδεις σήμεραν ζών ήτο μάρτυς και τά όποια δέν δυνατόν νά τά ανα- παραστήσωμεν διά του πειράματος»;⁴⁶. Καί καταλήγει ότι την άπάντησιν επί της γενέσεως των διαφόρων ειδών και του ανθρώπου δέν την αναμένει «άπό την μορφολογίαν, διότι δέν όπάρχει καμμία άμφιβολία ότι τό πρόβλημα του σχημα- τισμού των ειδών εις τό έξής περιέρχε- ται εις τας χείρας της γενετικής (κλη- ρονομικολογίας), της διαπλαστικής μη- χανικής ή φυσιολογίας της όντογενέσεως και, εις έχάτην άνάλυσιν, εις χείρας της βιολογικής χημείας, ένω αί μέχρι τούδε πρωτοστατούσαι έπιστήμαι της συγκριτι- κής ανατομικής και της συγκριτικής έμ- βρυολογίας έρχονται εις δευτέρων μοί- ραν, είναι πλέον, τρόπον τινά, μόνον βοηθητικά έπιστήμαι»⁴⁷.

Ποίαν δέ θέσιν λαμβάνει ή γενετική εις τά προβλήματα ταύτα, έλέγχθη από του προεισαγωγικού άρθρου, του δημο- σιευθέντος εις τό τεύχος των «Ακτιών» του παρελθόντος Φεβρουαρίου υπό τον τίτλον «Η θεωρία της εξέλιξεως ση- μερον».

••

Θά έξακολουθήσωμεν κατόπιν τούτων νά συμμεριζώμεθα τας εύθυνας του ζωο- λόγου Haeckel ό όποιος διά νά στηρίξη μίαν a priori πεποίθησιν του κατήντησε νά πλαστογραφήσιν οίκτρως τά έπιστη- μονικά δεδομένα;⁴⁸. Καί μή νομίσωμεν ότι είναι μικρότερας σημασίας αί πόλ- λαι άλλα άνεπαίσθητοι παραποιήσεις αί όποiai γίνονται διά των «άναπαραστά-

42. Her. Nilsson, σ. 22.

43. Alberto Pirona: L'evoluzione alla luce della genetica moderna, Responsabilità di Sapere, Fasc. 3, 1947, σ. 8.

44. Her. Nilsson μν. Έργον σ. 4.

45. E. Guyénot, L'hérédité, Paris, 1948, σ. 469.

46. Max Westenhöfer - Der Rigenweg Das Menschen, Berlin, 1942, σ. 13.

47. Αύτόθι σ. 49.

48. «Πλαστογραφία... φωτογραφημένη» «Ακτι- νες», 1938, σ. 151 - 154.

σεων» τῶν παλαιοντογικῶν μορφῶν πού ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ στηρίξουν τὴν οἰανδήποτε ἐκ προτέρου σχηματισθεῖσαν ἀντίληψίν μας⁴⁹. Δὲν εἶναι δὲ δυστυχῶς ὀλίγαι αἱ περιπτώσεις αὐταί! Ἄν θέλωμεν λοιπὸν νὰ εἰμεθα εἰλικρινεῖς, θὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι νοθεῖται τῆς ἐπιστήμης, ραπισματα κατὰ τῆς ἀληθείας, διαστρέβλωσις τῆς ἐπιστημονικῆς μας εὐσυνειδησίας, ἐγκληματικὴ καταρράκωσις τοῦ κύρους τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ τασσώμεθα ἀλληλέγγυοι ἢ νὰ διατιθέμεθα εὐνοϊκῶς, πρόθυμοι νὰ δικαιολογήσωμεν μὲ ἑλαφρὰν τὴν συνείδησιν τὰς τοιαύτας παρεκτροπὰς. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ διατηρήσωμεν τὴν βιολογίαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς θετικῆς ἐπιστήμης. Ἄλλως αὕτη καταντᾷ εἰς μίαν ἀπλὴν ἐκτολογίαν, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ διαμορφοῦται εἰς ἓνα «ἐπιστεύω» καὶ καταλήγει εἰς προπαγάνδαν πολὺ κακῆς ποιότητος.

«Κινούμεθα ἴσως», γράφει ὁ καθηγητὴς Her. Nilsson, «μὲ κατεύθυνσιν πρὸς διατύπωσιν ἐνὸς νέου «Ignoramus»· Ὅχι βεβίως. Προχωροῦμεν πολὺ περισσώτερον πρὸς μίαν βιολογίαν ὡς θετικὴν ἐπιστήμην. Ὅσον ἡ χημικὴ συγγένεια εἰς τὴν χημείαν καὶ ὀρυκτολογίαν πρέπει νὰ βασίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι τὰ στοιχεῖα ἐξεκλήχθησαν ἐξ ἀλλήλων, ἀπὸ τοῦ ὕδρονόμου πρὸς τὸ οὐράνιον, ἄλλο τόσον ἀκριβῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ στηρίζονται αἱ σειραὶ συγγενείας εἰς τὴν βιολογίαν ἐπὶ τῆς ἐξελλίξεως ἀπὸ τῆς ἀμοιβάδος πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο βιολογικὸν εἶδος, πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς μία σταθερὰ σφαῖρα παραλλαγῶν⁵⁰. Ἐνῶς δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν βιολογίαν θετικῶς, δὲν χρειάζεται ἐπομένως πλέον νὰ σκεπτόμεθα οὔτε τεολογικῶς, οὔτε ἐξεκλιτικῶς... δέον νὰ οἰκοδομοῦμεν ἐπὶ τῶν θετικῶν μόνον σημείων τῆς βιολογίας»⁵¹.

Δὲν εἶναι καθόλου μυστικόν, ὅτι πολλοὶ εἶναι οἱ ἐπιστήμονες ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι, χάρις εἰς τὴν ποιητικὴν μορφήν τὴν ὅποιαν προσλαμβάνουν τὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα ὅταν περιβληθοῦν τὸν γοητευτικὸν ἐξεκλιτικὸν μανδύαν, ἀπολαμβάνουν μέσα εἰς ἓνα ἐπιστημονικὸν ρωμαντισμὸν ὁ ὁποῖος κἀμνεῖ νὰ λησιμονοῦνται τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ τὰ προβληματικὰ σημεία. Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται ἡ ἐμπάθεια τῶν καὶ ὁ δογματισμὸς κατὰ τὴν διατύπωσιν ὅχι πλέον

τῶν ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων τῶν, ἀλλὰ τῶν ἐκ συναισθηματικῶν λόγων διαμορφωθεῖσων προσωπικῶν πεποιθησεων. Ὁ καθηγητὴς Gagnebin, ὁ ὁποῖος σημειωθῆναι, εἶναι ὑπέρμαχος τῆς διὰ καταγωγῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου, γράφει παρὰ τοῦτο ὅτι «μερικοὶ φιλόσοφοι θεωροῦν ὅτι γνωρίζομεν ἀρκετὰ διὰ νὰ δώσωμεν ἐρμηνείαν γενικὴν, καθολικὴν, ὀριστικὴν. Τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιστημῶν ἐν τούτοις... ἔχουν τὸ πολὺ ζῶηρον αἶσθημα ὅτι γνωρίζομεν πολὺ ὀλίγα, πολὺ ἀτελὲς ἀκόμη τὸ σύμπαν... Διὰ τοῦτο ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν ἐπιστημῶν τείνει πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν νέων γεγονότων.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅμως, μέρος μία ἀσυγκράτητος ἀνάγκη τοῦ πνεύματός μας τὸ ὧθει πρὸς τὴν ἐνότητα μιᾶς ἐρμηνευτικῆς ἐκδοχῆς... Κατὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἐπαλήθευσιν τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκδοχῆς, εἰς τὰς προβλεπομένας ὑπ' αὐτῆς συνεπείας, πραγματοποιοῦνται αἱ ἀνακαλύψεις.

Ἡ μία θεωρία λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ὑπόθεσις ἐργασίας»⁵².

Βεβαίως, ἡ ὑπόθεσις ἐργασίας καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐκδοχὴ πρέπει νὰ τείνουν νὰ ἐνωθοῦν, νὰ ἐπιδιώκουν τὴν σύνθεσιν. Ἀλλὰ αἱ γνώσεις μας, εἰς ὅλα τὰ πεδία, εἶναι ἀκόμη πάρα πολὺ ἀνεπαρκεῖς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ἰδεώδες τοῦτο»⁵³.

..

Ἄλλα ψυχολογικὰ αἵτια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐμποδίζουν ἀπὸ τοῦ νὰ προσβλέπωμεν κατὰ πρόσωπον τὰ προβληματικὰ σημεία τῆς διὰ καταγωγῆς προελεύσεως τῶν εἰδῶν, εἶναι καὶ ὁ φόβος μήπως χάσῃ τὴν ἀξίαν της — γράφει τὴν ἐντυπωσιακὴν ἐμφάνισιν της — ἡ ἐπιστήμη τὴν ὁποίαν θεραπεύομεν. Δυνάμεθα ὡς ἐπιστήμονες νὰ μένωμεν εὐχαριστήμενοι μὲ μίαν τυφλὴν, ἀναιτιολόγητον καὶ πείσμονα πίστιν εἰς ἀμφιβόλους ὑποθέσεις; «Εἶναι δυνατόν», ἐρωτᾷ ὁ καθηγητὴς Her. Nilsson, «νὰ ἐπιζητήσῃ ἡ βιολογία χωρὶς τὴν ἰδέαν τῆς ἐξελλίξεως (καταγωγῆς); Δὲν εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἐξελλίξεως ὁ ἀπαραίτητος ἀκρογωνιαίος λίθος διὰ τὸν κλάδον ἀκριβῶς τῆς ἐπιστήμης τὸν ὁποῖον τώρα ἀντιπροσωπεύω, δηλαδὴ διὰ τὴν συστηματικὴν; Δὲν κατατάσσομεν τὸ πᾶν συμφώνως μὲ τὴν συγγενειάν του; Ναι, αὐτὸ λέγομεν. Εἰς τὴν πραγματικότητα δὲως κατατάσσομεν μόνον συμφώνως μὲ τὴν ὁμοιότητα κατα-

49. Pröhl, Franz Weidenreich μν. ἔργον, σ. 7 καὶ 12.

50. Her. Nilsson μν. ἔργον σ. 13.

51. Her. Nilsson μν. ἔργον σ. 22.

52. Elie Gagnebin, Le transformisme et l'origine de l'homme, Lausanne, Paris 1947, σ. 98.

53. Elie Gagnebin, μν. ἔργον, σ. 99.

σκευῆς, δηλ. τὴν παρουσίαν ὁμοίων γεννητῶν, συμφώνως μὲ τὴν ἰσογονίαν, ὅπως πρέπει νὰ διατυπωθῇ ἐπακριβῶς. Μόνον ἐν συμφωνίᾳ μὲ τὴν ἰσογονίαν κατετάξαμεν πάντοτε καὶ θὰ ταξινομοῦμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰς συστηματικὰς μᾶς σειρὰς»⁵⁴. Ἰδού τί ἀπαντᾷ καὶ ὁ Guyénot εἰς τὸ ἐρώτημα «τί γνωρίζω;» σχετικῶς μὲ τὴν καταγωγὴν τῶν εἰδῶν: «Τίποτε ἢ ὄχι μεγάλα πράγματα»⁵⁵. Καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων κυτολόγων D. C. Darlington ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὸ τελευταῖον του βιβλίον παραθέτει τὴν ἐξῆς γνώμην τοῦ Szent-Györgyi: ἡ συνύπαρξις τῶν θαυμασιωτάτων ἐπιτυχίων μὲ τὴν πλέον βαθεῖαν ἀγνοίαν εἶναι ἔν ἀπὸ τὰ περισσότερον χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς συγχρόνου βιολογίας»⁵⁶.

«Βεβαίως εἶναι ταπεινωτικόν, δι' ἡμᾶς τοὺς φυσιοδίφας, γράφει ὁ Pirovano, νὰ σκεπτόμεθα ὅτι κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κατάρθωσε νὰ γνωρίσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ κατὰ τρόπον θαυμάσιον τὸν ἡλεκτρισμόν, νὰ ἐρευνήσῃ τὰς ὑπερμικροσκοπικάς κατασκευάς, νὰ παρασκευάσῃ ἐνώσεις πολυμερεῖς μεγάλου μοριακοῦ βάρους αἱ ὁποῖαι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν ἐφαίνοντο δυνατόι οὔτε εἰς τὴν ἐργαστηριακὴν ἐρευναν, οὔτε εἰς τὴν βιομηχανίαν, καὶ ἐπέτυχε νὰ κυβερνήτῃ τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν, εἰς τὴν βιολογίαν εἶναι τόσον καθυστερημένον καὶ ὀλίγον — κατὰ τὴν γνώμην μου — ἡμπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ.»⁵⁷ Μόνον ἡ αἰτιολογικὴ ἐρμηνεία ἐξασφαλίζει τὴν πρόδον εἰς τὰς βιολογικάς ἐπιστήμας. Ἡ ἱστορικὴ ἐρμηνεία εἶναι μόνον μία ἀπάτη, διότι ἐνῶ δὲν δίδει ἀπάντησιν περὶ τοῦ αἰτίου τῆς μεταβολῆς τῶν εἰδῶν, δημιουργεῖ τὴν ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν τῆς ἱκανοποιητικῆς ἐρμηνείας καὶ ἀναστέλλει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς βαθυτέρας ἀναλύσεως τῶν πραγματικῶν αἰτίων τῆς μεταβολῆς.

••

Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν ὅτι ἡ προσπάθεια πρὸς πειραματικὴν ἐπαλήθευσιν τῶν νόμων τῆς μεταβολῆς ὑποβάλλει εἰς τοὺς ἐρευνητάς τῆς φυσιολογίας τῆς μεταβολῆς τὴν γνώμην ὅτι μόνον μία ἐπιφανειακὴ ἐξέλιξις, συνίσταμένη εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῶν φυλῶν καὶ εἰδῶν, λαμβάνει χώραν σήμερον καὶ τὴν ὁποῖαν ὁ L. a b b é ἐχαρκτήρισεν ὡς

«μικροεξέλιξις». Ἡ «μακροεξέλιξις» ἀπ' ἐναντίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπικυρωθῇ ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε συγκεντρωθέντα ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Ἡ μακροεξέλιξις συνίσταται εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῶν γενῶν, τῶν οἰκογενειῶν, τῶν τάξεων, τῶν κλάσεων καὶ τῶν μεγάλων ὑποδιαιρέσεων τοῦ ζωικοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου. Πράγματι «κάθε ὁμάς, παρατηρεῖ ὁ καθηγ. Caullery, ἐξελλίχθη κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἦτο ἰδιάζων δι' αὐτὴν καὶ εἰς τὴν ὥραν τῆς ἐκάστης, ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς φαίνεται νὰ ὑπῆρξε ταχεῖα κατ' ἀρχάς, κατόπιν ἐπεβραδύνθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συντόμως, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς μίαν σταθεροποίησιν.»⁵⁸ Ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ παρελθόν. Δὲν στηρίζεται εἰς καμμίαν ἀμεσον ἀπόδειξιν. Τὴν δεχόμεθα μόνον ὡς μίαν ἀπόπειραν λογικῆς ἐρμηνείας μερικῶν βιολογικῶν φαινομένων. «Ἡ ἐρμηνεία αὕτη, γράφει ὁ καθηγ. Guyénot, εἶναι πολὺ ἀληθοφανής, παρὰ τὴν ἔλλειψιν συνεχείας καὶ ἐνδιαμέσων μορφῶν, ὁράκις ἡ ἀφθονία καὶ ἡ χρονικὴ διαδοχὴ τῶν ἀσυνεγῶν τύπων ἐπιβάλλουν τὴν ἰδέαν μιᾶς ὀρθογενέσεως, ὅπως εἰς τὴν περιπτῶσιν τῆς οἰκογενείας τῶν equidae.»⁵⁹

Ὁ δὲ Gagnebin παρατηρεῖ διὰ μέσου ὧν τῶν ὀρθογενέσεων τῶν διαφορῶν ὁμάδων ἐκδηλοῦται μία «ὕπερ ὀρθογένεσις» ἡ ὁποία συνίσταται εἰς μίαν ἐξέλιξιν κατευθυνομένην πρὸς ὀργανώσιν, ἀπὸ ἀπόφωτος ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογικῆς, συνεχῶς πολυπλοκωτέραν, με σκοπὸν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς στενῆς καὶ ἀμέσου ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὰς συνηθῆς περιβάλλοντος καὶ πρὸς αὐξοῦσαν τελειοποίησιν τοῦ νεῦρικοῦ συστήματος.»⁶⁰

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἰδέαν τῆς προοδευτικότητος τῆς ἐξέλιξεως. Εἶναι ὅμως πολὺ χαρακτηριστικόν, ὅπως γράφει ὁ καθηγ. Guyénot ὅτι τὴν λησμονοῦμεν «πολὺ συχνά, ἐκ φόβου μήπως κατηγορηθῶμεν, ὅτι συμεριζόμεθα τὴν σκοπιμότητα ἐν τῇ φύσει...» Ἐν τούτοις εἶναι γεγονόν, ὅτι... ἡ ἐξέλιξις μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνωμεν μίαν προοδευτικὴν πορείαν πρὸς ὀργανώσεις περισσότερον ἰδιδευμένας καὶ περισσότερον τελειοποιημένας»⁶¹. Ὁ δὲ δίδασκος Γαλλοαμερικανὸς βιολόγος Lecomte du Noüy γράφει: «ἂν ἀντὶ νὰ μελετῶμεν τοὺς ἰδιαίτερους μηχανισμούς τῆς ἐξέλιξεως οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν ροῦν ἐκάστου ρυακίου, προσπαθῶμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονόν τῆς ἐξέλιξεως, εὐρισκόμεθα ἐξ ὁλοκλή-

54. Heribert Nilsson, μν. ἔργον, σ. 12-13.

55. Emile Guyénot, L'origine des espèces, Paris, 1947, σ. 5.

56. C. D. Darlington, L. F. L. a Cour, The Handling of Chromosomes, London, 1947, σ. 14.

57. Alberto Pirovano μν. ἔργον σ. 12-13.

58. Em. Guyénot μν. ἔργον σ. 39.

59. Em. Guyénot L'origine des espèces Paris 1947, σ. 123.

60. Elie Gagnebin μν. ἔργον, σ. 101.

ρου παρασκευασμένοι, διὰ νὰ δεχθῶμεν τὴν παρέμβασιν ἐνὸς εἰδους σκοπιμότητος». ⁶¹ «Ἡ ἐξέλιξις, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν κατανοεῖται εἰμὴ μόνον ἂν δεχθῶμεν ὅτι κυβερνᾶται ἀπὸ μίαν σκοπιμότητα, ἀπὸ ἕνα σκοπὸν ἀκριβῆ καὶ μακρὰς προοπτικῆς.» ⁶² «Οἱ νόμοι τῆς ἐξελιξέως εἶναι τεολογικοί, ἐνῶ οἱ νόμοι τοῦ μετασχηματισμοῦ ἐκάστου εἰδους τῖνουν μόνον πρὸς μίαν κατάστασιν ἰσορροπίας πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον.» ⁶³

••

Ἡ τελοφοβία ὅμως εἶναι μία ἔμμονος ἰδέα, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν συγχρόνων βιολόγων.

Διατὶ ὅμως ἄρα γε νὰ παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων αὕτη ἡ ἀντιεπιτημονικὴ συμπεριφορά; Μήπως δεσμεύει μία τοιαύτη ἀναγνώρισις τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστήμης; Κάθε ἄλλοι! Ἐὰν ἐπετρέπετο, θὰ ἔλεγαν ὅτι τότε ὁ ἐπιστήμων ἐλευθεροῦται ἀπὸ τὴν στενὴν ἀντίληψιν ποὺ μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ ὀλιστικὴ σκέψις καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ ἀναγνώρισῃ ὅχι μόνον τὴν κατηγορίαν τῶν φαινομένων ποὺ διέπουν οἱ νόμοι τῶν πιθανοτήτων (ἡ τύχη), ἀλλὰ καὶ τὴν κατευθυνομένην πορείαν τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν τὴν παρέμβασιν τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ πῶς διατυπώνει ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ προκαταλήψεως ἐπιστήμων τὰ συμπεράσματά του: «Ἄν ὁ τελοφονισμὸς διὰ τῆς ἀξιώσεώς του πρὸς παρέμβασιν μιᾶς ἰδέας, μιᾶς Θελήσεως, ἐνὸς υπερτάτου Νοός, ρίπτει ὀλίγον φῶς ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μετασχηματισμῶν ὁποῖοι ὁδηγοῦν διὰ μέσου μιᾶς συνεχοῦς γραμμῆς μέχρι τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ἀδύνατον νὰ μὴ διακρίνῃ εἰς τούτους ἐπὶ μέρους μετασχηματισμούς, οἱ ὁποῖοι περιορίζονται εἰς τὰ εἶδη, κατὰ περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀπλὸ πεινῶν τῶν φυσικοχημικῶν δυνάμεων καὶ τῆς τύχης.» Ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖον τῶν δυσκολιών.

Ἡ παραδοχὴ ἐνὸς ὄντος μὴ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἀντίληψίν μας, φαίνεται κατὰ τὸ ἀντεπιστημονικόν, μία χίμαιρα, μία οὐτοπία. Πολλοί, γράφει ὁ διάσημος βιοφυσικὸς Lecomte du Noüy, εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι συνειδητοὶ καὶ καλῆς πίστεως, φαντάζονται ὅτι δὲν δύνανται νὰ πιστεῦσουν εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ εἶναι ἀνίκανοι νὰ τὸν ἐννοήσουν. Ἕνας τίμιος ἄνθρωπος, ἐμπνεόμενος ἀπὸ

ἐπιστημονικὴν περιέργειαν, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἀνάγκην νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸν Θεὸν ὅπως καὶ ὁ φυσικὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸ ἠλεκτρόνιον. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, κάθε προσπάθεια ἀναπαραστάσεως εἶναι ὑποχρεωτικῶς χονδροειδὴς καὶ ψευδής. Τὸ ἠλεκτρόνιον εἶναι ὕλικῶς ἀσύλληπτον καὶ ἐν τούτοις εἶναι καλλίτερα γνωστὸν διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων του ἀπὸ ἕνα τεμάχιον ξύλου. Ἄν ἡσυχολοῦμεθα μὲ τὸ νὰ ἀπεικονίσωμεν τὸν Θεόν, δὲν θὰ ἡδυνάμεθα πλέον νὰ πιστεῦσωμεν εἰς αὐτόν, διότι ἡ ἀναπαραστάσις μας, ὡς ἀνθρωπίνη, θὰ μᾶς ἐνέπνευεν ἀμφιβολίας.» ⁶⁴

Ὅταν ὁμιλοῦμεν δι' ἕνα ὑπέρτατον Νοῦν, φανταζόμεθα μίαν προσωπικότητα ὑπεράνω τῶν φυσικῶν νόμων, καὶ τῆς ὁποίας οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι, τρὸπον τινὰ, ἡ ἐκδήλωσις τῆς θελήσεώς της τὰ δὲ φυσικὰ φαινόμενα ἢ πραγμάτων τῶν ἀποφάσεώς της. Οἱ νόμοι δὲν εἶναι ὄργανα, δηλαδὴ ἀντικείμενα ἕνα πρὸς αὐτήν, ποὺ θὰ τὰ μεταχειρισθῇ ὅπως ὁ ἄνθρωπος ὡς μέσα διὰ νὰ ἐνεργήσῃ, ἀλλὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἐνεργείας της. Δὲν ἐνεργεῖ λοιπὸν παραλλήλως πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ «ὅπως ἀπὸ αὐτοὺς, δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀλλὰ εἰς τὸ βάθος τῶν φαινομένων.» ⁶⁵ Εἶναι ἡ «ἀντιτύχη» τοῦ Eddington ποὺ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν κατανόησιν κατὰ Gauss, ἐπομένως νὰ τροποποιῇ τοὺς νόμους τῶν πιθανοτήτων καὶ νὰ μεταβάλλῃ τοὺς στατιστικὸς νόμους, ὁ ὁποῖος ἀρνοῦνται καθὲς ἀτομικότητα εἰς τὰ ἐλάχιστα τμήματα τῆς ὕλης, μὲ συνέπειαν τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀσυνήθων φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ ἐξελιξέως. Τῶν θαυμασίων αὐτῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ μίαν συντονισμένην περιπλοκὴν τῶν ποικίλων φυσικοχημικῶν παραγόντων τοῦ μεταβιβαζομένου αὐτοῦ συντονισμοῦ, κληρονομικοῦ καὶ συνεχοῦς, ὁ ὁποῖος διεκφεύγει ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς τύχης.

Ἡ ἐρμηνεία τῆς ἐξελιξέως τῶν ζώων ὁργανισμῶν διὰ μόνης τῆς τύχης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηρίχῃ εἰς τὰς ἡμέρας μας.» ⁶⁶ «Τοῦτο ἀκριβῶς ὑποστηρίζει καὶ ὁ Καθηγητὴς H. Rouvière εἰς τὸ βιβλίον του Vie et finalité (Paris) εἰς τὸ κεφάλαιον La finalité dans la phylogénèse (σελ. 99-143). Εἶτε, λοιπόν, τὸ θέλωμεν εἶτε ὅχι, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἰδέαν μιᾶς παρεμβάσεως ἀνωτέρας, τὴν ὁποῖαν ὁ ἐπιστήμων ἡμπορεῖ ἐξ ἰσού νὰ

60. Emille Guyénot μν. Ἔργον, σ. 38.

61. L. du Noüy - L'Homme et sa destinée - Paris, 1948, σ. 76.

62. L. du Noüy ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 78.

63. L. du Noüy ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 79.

64. L. du Noüy μν. Ἔργον σ. 116.

65. Ἐλισαίου Γιαννίδη. Τὸ μεγάλο πρόβλημα.

66. L. du Noüy μν. Ἔργον, σ. 48.

ονομάσει Θεόν ή αντίτύχην, ή νά αναγνωρίση άπλώς ότι άγνοούμεν άπολύτως τό πάλιν επί τών ζητημάτων τούτων, έκτός από ένα μικρόν αριθμόν μηχανισμών. Έδω δέν πρόκειται περί μιᾶς πράξεως πίστωσης, αλλά περί έπιστημονικής διαπιστώσεως άδιαφαιλονικητού»⁶⁷.

..

Παρ' όλα ταύτα, και δια νά συνεχίσωμεν όλίγον ακόμη την έρευναν και εις την μορφήν της έναντιολογίας, θα κάμωμεν μίαν υποχώρησιν: Θά δεχθώμεν, έστω, ότι αι πιθανότητες ρυθμίζουν όλα τα περί ήμᾶς φαινόμενα. Με μίαν όμως διαφοράν. Θά προσπαθήσωμεν νά έμβυθώμεν εις την έννοιαν της τύχης. Ίδού λοιπόν πώς γίνεται αντίληπτή αύτη από την σύγχρονον έπιστήμην: «Διά της λέξεως τύχη, γράφει ο Herbert Riley, υποδηλοῦται ότι τό αποτέλεσμα παράγεται από ένα μεγάλον αριθμόν αΐτιων, τινά των όποιων δρουν προς μίαν διεύθυνσιν και τινά προς άλλην, μερικά έπηρεάζουν περισσότερο τό αποτέλεσμα και άλλα όλιγώτερον, και όλα ή τά περισσότερα δέν είναι δυνατόν νά υποβληθούν εις άνάλυσιν. Με άλλους λόγους, όταν έν αποτέλεσμα δέν όφείλεται εις έν ή όλίγα εύκόλως παρατηρούμενα αΐτια, λέγομεν ότι όφείλεται εις την τύχην»⁶⁸. Κατόπιν τούτου είναι εύκολον νά αντίληφθώμεν τό λογικόν σφάλμα τό όποιον συνήθως γίνεται όταν χρησιμοποιείται ή λέξις «τύχη». Θεωρεΐται αύτη ως μη έχουσα σχέση με καμίαν αΐτιαν. Άλλ' έδω τώρα βλέπομεν ότι όφείλεται εις πολλές αΐτίας. Έπειδή όμως δέν είμεθα εις θέσιν νά σταθώμεν την συμμετοχήν έκάστης εξ αύτών και άδυνατούμεν νά προβλέψωμεν τό τελικόν των αποτελέσμα, καταλήγομεν νά είπωμεν ότι δέν υπάρχει αΐτιότης (αύτη είναι και ή περίπτωση της άρχης του άπροσδιορίστου του Heisenberg).

Η άνθρωπίνη διάνοια είναι άνίκανος νά έκτιμήση την συμμετοχήν έκάστου των επιδρώντων αΐτιων διά την παραγωγήν του τελικού αποτελέσματος και νά προβλέψη την έκβασίν του. Δέν έπεται όμως έκ τούτου άναγκαίως ότι τό τοιοῦτον θα είναι έξ ίσου άδύνατον και εις μίαν ά-

νωτέρας τάξεως διάνοιαν. Ούτε είναι λογικόν νά άρνηθώμεν εις την άνωτέραν αύτήν διάνοιαν την δυνατότητα μιᾶς παρεμβάσεως προς μονομερή έπίτασιν της επιδράσεως ένός ή και περισσοτέρων έκ των επιδρώντων παραγόντων με τόν σκοπόν την τροπήν του πιθανού γεγονότος προς την επιθυμητήν δι' αύτήν κατεύθυνσιν. Με βάσιν τās σκέψεις αυτές ή σύγχρονός μας έπιστήμη ταξινομεί τά φαινόμενα και μᾶς παρουσιάζει την έξης κλιμάκωσιν, έν αναφορᾷ πάντοτε προς τās Ικανότηας αντίληψεως της άνθρωπίνης διανοίας: τύχη, τάξις, σκοπιμότης.

«Υπάρχει τύχη, λέγει ο καθηγητής Cuénot όταν ένα αμψιβάν, του όποίου ή πρόβλεψις είναι ως επί τό πλείστον οστατιστική, προσδιορίζεται διά της συμπτέξεως αΐτιων εις τά όποια δέν δυνάμεθα νά αποδώσωμεν ούτε σκοπόν ούτε τάξις». Υπάρχει τάξις ή ού τύχη όταν ή πρόβλεψις είναι κατά τό μάλλον ή ήττον τελεία»⁶⁹. Όμιλοῦμεν περί σκοπιμότητος, ή άντι τύχης όταν ύπάρχει επιδίωξις σκοπού αντίστοιχούντος εις μίαν Ίδέαν». Ως παράδειγμα τύχης φέρει τά τυχερά παιγνίδια, παράδειγμα τάξεως τās κινήσεις των άστέρων και σκοπιμότητος τά έργαλεία που έπενόησεν ο άνθρωπος.

Τό φαινόμενον όμως της έξελίξεως έπ' ούδενί λόγω γίνεται δεκτόν νά καταταχθῇ εις την κατηγορίαν των τυχαίων γεγονότων. «Δέν πρέπει νά λησμονώμεν, γράφει ο καθ. Guénot, ότι ό ζών κόσμος μᾶς δεικνύει κάτι περισσότερο από τό αποτέλεσμα των άτάκτων μεταλλαγών που λαμβάνουν χώραν τυχαίως»⁷⁰. Είναι άδύνατον νά προέλθῃ από μίαν σειράν τυχαίων γεγονότων ο κόσμος αύτός των ζώντων οργανισμών, εις τόν όποιον τό κυριαρχούν γνώρισμα παραμένει ή όργάνωσις των κατασκευών, ή συσχετισμένη παραλλακτικότης και ή πρόοδος. Η δια των μεταλλαγών έρμηνεία συναντιέ έδω τό όριόν της»⁷¹. «Τύχη θαυμαστή και άληθής προνοητική! Η δια των μεταλλαγών έρμηνεία προσκρούει έδω εις κάτι άδύνατον!»

(Συνεχίζεται)

1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

67. L. du Noüy μν. έργον, σ. 115.
68. Herbert Parkes Riley «Genetics and Cytogenetics», New York, 1948, σ. 109.

69. L. Cuénot «Invention et finalité en biologie», Paris, 1946, σ. 242.

70. ΒΑ. σ. 25.

71. Emile Guénot «L'origine des espèces», Paris, 1947 σ. 112.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Ἀξίζει, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι σπάνιες, δυστυχῶς, στὴν ἐποχὴ μας, ν' ἀναφέρῃ κανεὶς τὶς περιπτώσεις ἐκείνες ὅπου μελετημένες μεταρρυθμίσεις ἔρχονται, σὰν α ἢ β σχέδιο ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ μιᾶς καταστάσεως μπορεῖ πολλὰ νὰ προσφέρῃ ἂν βασισθῇ πάνω στὸ αἷτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Μιᾶς τέτοιας δὲ μορφῆς μεταρρυθμίσεις εἶναι καὶ ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις τῆς Ἰταλίας, σχέδιο τῆς ὁποίας δημοσιεύουν οἱ «Times» τοῦ Λονδίνου. Ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς χριστιανικῆς ὁργανώσεως τῆς κοινωνίας, ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, εἶναι ἀρκετὰ χρήσιμος παράδειγμα τόσο γιὰ κείνους πού ρυθμίζουν τὴν δρᾶσι τους καὶ τὸν ἐν γένει τρόπο σκέψεώς τους μὲ τὴν ἀρχὴ «μὴ τίγετε τὰ κακῶς κείμενα» ὅσο γι' αὐτοὺς πού πιστεύουν ὅτι τὸ κάθε τι πρέπει ν' ἀλλάξῃ γιὰ τὸν μόνον λόγον τῆς ποικιλίας καὶ ἀλλαγῆς.

Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, ἓνα σοβαρὸ κοινωνικὸ φαινόμενο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, παρουσιάζεται σὰν ἓνα ἀρκετὰ πολὺπλευρο θέμα πρὸς μελέτην, θέμα πού ἐνῶ παρουσιάζει μιὰ σταθερὴ βάσι γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ὀρισμένων κοινωνικῶν προβλημάτων, συγχρόνως μᾶς δείχνει ὅτι δὲν εἶναι οὐτοπία ὀρισμένα κηρύγματα κοινωνικῆς δικαιοσύνης, λογικῆς ἰσότητος, καὶ δικαίας κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν.

Καὶ πρῶτα ἂς δοῦμε τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Ἡ Ἰταλία, χώρα γεωργικὴ, ἂν γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀγνοήσῃ τὴ διέξοδο πού τῆς προσφέρεται στὸ οἰκονομικὸ της πρόβλημα μὲ τὴν ἀποδημίαν, ἐκμίσθως αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη γιὰ νὰ διαρρυθμίσῃ τὴν μόνην δημιουργικὴν τῆς πηγὴν, τὴν γῆν τῆς δηλαδὴ, κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε ν' ἀποδώσῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα γιὰ τὴν ἐν γένει ἐξέλιξιν τῆς χώρας καὶ τὴν πρόοδον τῶν πολιτῶν τῆς.

Ἐὰν δὲ κανεὶς μελετήσῃ μερικὰ στα-

τιστικὰ, καὶ παρατηρήσῃ ὅτι ἐνῶ σὲ 9.512.242 γαιοκτῆμονας ἀντιστοιχοῦν 53.000.000 στρέμματα γῆς, οἱ 46.000 ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν 19.102.980 στρέμματα γῆς (δηλαδή ὅτι τὰ 5 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἰδιοκτητῶν κατέχουν τὰ 36 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν στρεμμάτων τῆς γῆς), τότε θὰ αἰσθανθῇ ἀμέσως τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ κάποια λύσι, γιὰ κάποια μεταρρύθμισιν, πού θὰ ἐξαφανίσῃ τὴν δυσαναλογία αὕτη καὶ θὰ βάλῃ στὴ θέσιν τῆς μιᾶς δικαίας κατανομῆς.

Καὶ τὸ σχέδιο τῆς γεωργικῆς μεταρρυθμίσεως ἔρχεται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα αὐτὸ καὶ νὰ πῇ: «Δὲν δικαιολογεῖται ἄλλος νὰ μὴν ἔχῃ οὔτε ἓνα κομμάτι γῆς καὶ ἄλλος νὰ ἔχῃ ὀλόκληρες ἐκτάσεις. Θὰ κάνωμε «Κοινοπραξίαν», μικρῶν ἀγροκτημάτων, πού ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ βοηθήσῃ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα διακόσιες μέχρι τριακόσιες χιλιάδες φτωχοὶ χωρικοὶ ν' ἀποκτήσουν «δικήν τους γῆν».

Ὅλα τὰ κτήματα—λέει τὸ σχέδιο—τὰ πάνω ἀπὸ 250 στρέμματα καὶ τὰ πάνω ἀπὸ 750 στρέμματα, εἰς ὀρεινὰ μέρη, θὰ συνεισφέρουν ἀπὸ τὸ $\frac{1}{5}$ μέχρι τὸ $\frac{1}{2}$ τῆς ὀλικῆς τους ἐκτάσεως, ὥστε 3.700.000 στρέμματα γῆς νὰ διατεθοῦν, εἴτε ἀπὸ τοὺς μεγάλους γαιοκτῆμονας, εἴτε ἀπὸ τὸ κράτος, εἴτε ἀπὸ τοὺς δήμους καὶ τὶς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, γιὰ κείνους πού δὲν ἔχουν ἰδιόκτητὴν γῆν.

Γιὰ νὰ μὴν ἀδικηθοῦν οἱ ἰδιοκτῆται, θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα, ἐντὸς τριῶν ἐτῶν νὰ πουλήσουν σύμφωνα μὲ διατίμησιν, τὶς ἐκτάσεις πού τοὺς περισσεύουν, ἐνῶ μετὰ τὴν διάρροδον τῶν ἐτῶν αὐτῶν θὰ γίνεται ἀπαλλοτριώσις τῶν κτημάτων καὶ ἡ ἀποζημίωσις θὰ πληρώνεται μὲ κρατικὰς ὁμολογίας.

Ἡ διανομὴ στοὺς νέους ἰδιοκτῆτας θὰ γίνεται ἀπὸ ἓνα «Ἰνστιτούτον» πού θὰ εἰσπράττῃ ἀπ' αὐτοὺς, μὲ δόσεις, ἓνα μέρος

της αξίας του κτήματος. Τò υπόλοιπο θά συμπληρώνεται από κρατική επιχορήγηση. Τά δημόσια κτήματα θά ένοικιάζονται.

Γιά την καλύτερη απόδοση αυτού του συστήματος κατανομής της γής, «συνεργατικές» πού θά δημιουργηθούν συγχρόνως με την κατανομή θ' αναλάβουν την συστηματική διάθεση των προϊόντων, την προμήθεια καλλιεργητικών μηχανών και γενικά την μελετημένη εκμετάλλευση των κτημάτων για μιá πραγματική οικονομική έξυψωση της χώρας. Καί για νά μη σταματήσει ή έλαττωθή ή παραγωγή, στην περίπτωση των παραγωγικών κτημάτων θά επικρατήσει ή συνιδιοκτησία και κάθε κτήμα θά μένει αδιαίρετο.

Αυτά περίπου λέει τò σχέδιο, δίνοντάς μας άμέσως νά καταλάβουμε πώς, από την οικονομική πλευρά, έχει πολλά νά προσφέρει στην 'Ιταλία—άφου με την πρώτη ματιά πού του ρίχνει κανείς, διαισθάνεται τ' άποτελέσματα, πού—όπως είδαμε—είναι, κυρίως, ή έλάττωσις της άνεργίας και ή αύξησις της παραγωγής.

Η πολιτική πλευρά του ζητήματος δέν αξίζει ίσως νά μάς άπασχολήσει, γιατί αν εξαίρεση κανείς την αντίδρασι του κομμουνιστικού κόμματος—φύσει και θέσει έχθρου κάθε πραγματικής κοινωνικής προόδου—καθώς και την αντίδρασι πού θά μπορούσε νά δημιουργήσει κομματική μεροληψία στην κατανομή της γής, δέν θά μπορούσε νά ύπόψη σοβαρά αντίδρασις πολιτικών κομμάτων πού θέλουν νά εργάζονται με άρχή τò σύνθημα «όλα για την πρόοδο του Έθνους».

Προβλήματα όπως ή άδυναμία νά ικανοποιηθούν όλοι οί ύποψήφιοι ιδιοκτήται (πιθανόν νά ύπάρξουν 2.500.000 τέτοιοι ύποψήφιοι), ή ή αντίδρασις των ιδιοκτητών—πού την περιμένουν όλοι νά εκδηλωθή—αν και θά μπορούσαν νά εμφανίσουν την πολιτική πλευρά του ζητήματος με κάποιαν όξύτητα, έν τούτοις μάς φέρουν μπροστά σέ μιá άλλη πλευρά του προβλήματος—πού είναι και ή σοβαρώτερη—την ήθική πλευρά.

Η μεταρρύθμιση αυτή είναι ήθική, γιατί ύπάρχει για τούς νέους γαιοκτήμονας,

ή «δικαία αίτία κτήσεως», πού είναι, έδώ, τò αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Πραγματικά, ή δικαιοσύνη ύπαγορεύει, εκείνος πού συμβάλλει στην παραγωγή και την ήθική δημιουργία νά παίρνει δικαία άμοιβή και νά συμμετέχει στά άγαθά της χώρας. 'Αν κανείς συμφωνήσει σ' αυτή τη βάση, τότε ή μεταρρύθμιση δέν είναι πιά πρόβλημα αλλά μιá εύλογημένη πραγματικότητα, και θά εύχόταν κανείς νά την μιμηθούν και άλλα Έθνη.

Αλλά έπειδή ακριβώς, στο τέλος της αναλύσεως, ή ήθική πλευρά του ζητήματος, ή σωστή δηλαδή ή κακή αντιμετώπισις του, θ' αποτελέσει τò κριτήριο της έπιτυχίας ή άποτυχίας της μεταρρυθμίσεως, γι' αυτό κανείς αισθάνεται μέσα του τούς πρώτους φόβους.

Αντιμετωπίζοντας ό Π. Μελίτης τò κοινωνικό πρόβλημα γενικά, σέ προηγούμενο τεύχος των «Ακτινών», έδειξε ότι ρυθμιστής του προβλήματος είναι τò αίτημα του ήθικου, του σωστού, της δικαιοσύνης (*), ρυθμιστής πού καθίζει στο σκαμνί και κρίνει και τόν πιο δυνατόν άκόμη.

Μά ό ρυθμιστής αυτός δέν έρχεται άπρόσκλητος. Θέλει νά τόν καλέσης, νά τόν αγαπήσης, νά τόν χρησιμοποιήσης. Ν' αλλάξης «έσθ» πρώτα με την βοήθειά του και ύστερα, άφου τόν γνωρίσης καλά και από πείρα άντιληφθής τη δύναμι του, τότε μόνον μπορείς νά προσπαθήσεις ν' αλλάξης τούς άλλους, ν' αλλάξης τά συστήματα. Καί γι' αυτό δέν μπορεί κανείς νά μη συμμερισθή τούς φόβους πού εκφράζουν οί «Times» για την ένδεχόμενη αντίδρασι των πλουσίων, πού καλούνται νά κάνουν μετόχους του πλούτου των τούς πτωχούς.

Μά άκόμη γενικώτερα δέν μπορεί κανείς νά φτιάξει σχέδια πού θά οδηγήσουν σέ κάποια ισοότητα, όταν ζή και τρέφεται με τίς προϋποθέσεις πού καλλιεργούν την ανισότητα, άγνοώντας την μοναδική βάση όπου μπορεί νά οικοδομηθή τò οικοδόμημα της ισότητας.

Ξέρομε πώς εκείνοι πού οργανώνουν την

(*) Π. Μελίτη «Μπροστά στο κοινωνικό πρόβλημα», «Ακτίνες 'Ιανουάριος 1949, σελ. 3.

ἀγροτική αὐτὴ μεταρρύθμισι ἐμπνέονται ἀπὸ γνήσια χριστιανικά συνθήματα καὶ βάσι σὴν προσπάθειά τους ἔχουν τὶς χριστιανικὲς ἀρχές. Ἐὰν οἱ ἀρχές αὐτές, ἀδιάβλητες, ἔχουν τὴν τελευταία λέξι σὴν ἀξιόλογη αὐτὴ προσπάθεια ποὺ γίνεται σὴν Ἱταλία γιὰ μιὰ δικαίαν κατανομή τῆς γῆς,

δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καμμιά ἀμφιβολία ὅτι τὸ πείραμα αὐτὸ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως, θὰ εἶναι μία ἀκόμη ἀπάντησις, σὴν προᾶξι, γιὰ τὸ τί πραγματικά θὰ πῇ κοινωνικὴ δικαιοσύνη.

ΔΗΜ. ΝΙΚΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΕΙΜΑΣΤ' ΟΛΟΙ

Κι' ἐμεῖς ποὺ τὰ ντουφέκια δὲν ἔχουμε στὰ χέρια,
θὰ πρέπει νὰ ντυθοῦμε τοῦ ἐλέους τὸ χιτῶνα,
μ' αὐτὸν νὰ πολεμᾶμε κι' ἐμεῖς τοῦ ἐχθροῦ τ' ἀσκέρια.
—Στρατιῶτες εἶμασ' ὅλοι σ' αὐτὸν τὸν ἅγιο ἀγῶνα!

Τὸ θάρρος νὰ μὴ λείψῃ... Κι' ἄς δείξουμε συμπόνοια
στ' ἀδελφία τῶν χωριῶν μας ποὺ μέιναν στὸ χειμῶνα
χωρὶς χαρὰ καὶ σπίτια μονάχοι μέσ' στὰ χιόνια.
—Στρατιῶτες εἶμασ' ὅλοι σ' αὐτὸν τὸν ἅγιο ἀγῶνα!

Στὶς ἔρημες μανάδες ποὺ χάσαν τὰ παιδιὰ τους
καὶ τώρα ἔχουν τὸ μαῦρο μαντίλι τοὺς κορῶνα,
μὲ δῶρα καλωσύνης νὰ τρέξουμε κοντὰ τους.
—Στρατιῶτες εἶμασ' ὅλοι σ' αὐτὸν τὸν ἅγιο ἀγῶνα!

Στοὺς ἥρωες τραυματίες νὰ δώσουμε ἓνα χᾶδι
(αὐτοὶ εἶναι οἱ Λεωνίδες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα!)
καὶ νὰ προσευχηθοῦμε γι' αὐτοὺς πρωὶ καὶ βράδυ.
—Στρατιῶτες εἶμασ' ὅλοι σ' αὐτὸν τὸν ἅγιο ἀγῶνα!....

Ἐμεῖς ποὺ τὰ ντουφέκια δὲν ἔχουμε στὰ χέρια
θὰ πρέπει στῆς θυσίας νὰ μποῦμε τὸν Νυμφῶνα.
Καὶ μεῖς νὰ πολεμᾶμε χειμῶνες καλοκαίρια.
—Στρατιῶτες εἶμασ' ὅλοι σ' αὐτὸν τὸν ἅγιο ἀγῶνα!

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ

Β'.

Ἡ ἀποστολή τῆς γυναίκα, ὅπως μᾶς τὴν παρουσιάζουν οἱ «Présences» στὴν καινούργια τους ἔκδοσι «La femme et sa mission» θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ καὶ σ' ἓνα δεύτερο ἄρθρο.

Προβάλλεται συχνὰ ἡ ἀντίρρησης ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις γιὰ τὴ φύσιν τῆς γυναίκα (ἡ ἀντίληψις δηλ. πρὸ ἐξετάσθηκε στὸ προηγούμενο καὶ πού δὲν κάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα) στερεῖ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν δυνατότητα τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ τῆς ἐργασίας. Καὶ ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ καθόλου ἕνας τέτοιος φόβος. Θὰ μορφωθῇ ἡ γυναῖκα ὅσο μπορεῖ. Θὰ ἐργασθῇ ὅταν πρέπῃ. Καὶ μάλιστα ὅταν θὰ ξέρῃ πῶς νὰ διαλέξῃ τὰ πεδία ὅπου θὰ ἀποδώσῃ περισσότερο, θὰ ἀναδειχθῇ καὶ περισσότερο. Σὰν γιατρός λ.χ. στὶς εἰδικότητες, κυρίως, πού ἀπαιτοῦν τὸ μητρικὸ φίλτρο: σχολίατρος, παιδίατρος, εἰδικὴ γιὰ τὴ μόρφωσιν τῶν ἀνωμάλων παιδιῶν κλπ. Ἡ δικηγόρος πάλι, γιὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκ παραδόσεως προστασία τῶν «χρηῶν καὶ ὁρφανῶν». Σὰν δικαστὴς, ἐπίσης, θὰ εἶναι ἓνα στήριγμα γιὰ τὴν εἰδικώτερον ὑπεράσπισιν τῶν κοριτσιῶν, ἐνῶ θὰ εἶναι στὸ στοιχεῖο τῆς, ὅταν θὰ βροῖσκῃ πρακτικούς καὶ εὐκολοὺς τρόπους γιὰ νὰ ἐξασφαλίζεται τάξις, καθαριότης καὶ ὑγεία καὶ στὶς πιὸ ἀπόκεντρος συνοικίες—ἰδίως ἐκεῖ. Ἡ γυναῖκα-μηχανικὸς πού θὰ μεριμνᾷ γιὰ τὶς ὑγιεινὲς καὶ ἠθικὰς συνθήκας ἐργασίας καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας μέσα στὰ ἐργαστᾶσια κ.ο.κ. (1). Καὶ εἶναι καὶ

σὲ θέσιν νὰ τὰ ἐπιτελέσῃ αὐτὰ μὲ τὴν διανοητικὴ τῆς ἀνάπτυξιν, ἡ σημερινὴ γυναῖκα. Ἰσχυρισμοὶ ὅπως τοῦ Σοπενχάουερ, πὼς ἡ γυναῖκα εἶναι... ἓνα ζῶον μὲ μακρὰ μαλλιά καὶ κοντὲς ἰδέες ἢ πὼς ἔχει μιὰ τάσιν πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ὄνειροπόλησιν ἢ πὼς μένει ἀπλῶς τὸ reflet τοῦ ἀνδρός τῆς, δὲν θὰ ἔστεκαν πιά σὰν ἐμπόδια, ἔπειτα ἀπὸ μία Mme Curie, μιὰ Undset καὶ τόσες ἄλλες πού διακρίθηκαν στὴν ἐπιστῆμιν, στὰ γράμματα κλπ.

Ἐν τούτοις τόσο οἱ ἄδικες αὐτὲς παρατηρήσεις ὅσο καὶ οἱ κατακτήσεις τῆς γυναίκα, στὴ σύγχρονη κοινωνία, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς σκεπάζουν τὴν πραγματικότητα, πὼς ἡ γυναῖκα ἔχει ἀπὸ τὴ φύσιν μιὰ εἰδικὴ ἀποστολή, τὴν μητρότητα, τὴν διάπλασιν τῆς οἰκογενείας. Καὶ ἡ εἰδικὴ ἀγωγὴ πού χρειάζεται γιὰ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἀποστολή τῆς εἶναι ἀναγκαῖα πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλη μόρφωσι. Χρειάζεται ὅμως ὅχι μιὰ ἐπιφανειακὴ μόρφωσι, ἀλλὰ οὐσιαστικὰς γνώσεις, ἀπ' αὐτὲς πού θὰ μποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν τὸ τόσο βαθὺ καὶ πολὺπλευρο γυναικεῖο ἔργο.

Στὸ ἠθικὸ μέρος λ.χ. ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ κατέχῃ, καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὸ πνεῦμα συνεργασίας, τὴν πειθαρχία τῆς φαντασίας, τὴν ὁρθότητα τῆς κρίσεως, καὶ τὴν λεπτότητα τῆς συνειδήσεως. Κι' ἀκόμη, μ' ὅλη τὴ σημερινὴ ἀνεξαρτησία τῆς, ἡ νέα κοπέλλα ἐξακολουθεῖ νὰ χρειάζεται τοὺς συγκρατημένους, γυναικεῖους τρόπους, ἂν δὲν θέλῃ νὰ ἀντιγράψῃ τὴν περιφρόνησιν τῆς συναδέλφου τῆς, περιφρόνησιν τόσο βαρεῖά, πολλὰς φορές, καὶ πού καταλήγει σὲ τόσο μεγάλες

(1) Πόσα θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσουμε ἐμεῖς στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν κατ' ἐξοχὴν γυναῖκα ἀποστολή τῆς δασκάλας, πού στηρίζει τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας, ὅταν παίρνῃ πάλι τὸ σωστὸ δρόμο, ὅπως γίνεται τώρα, καὶ τῆς «ἀδελ-

φῆς», γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μίλησε ἡ Φοίβη Στεφανῶν («Ἀκτίνες» 1949 σελ. 114 καὶ 179).

θλίψεις. «Μὰ δὲν διακινδυνεύουμε τίποτε. Εἴμαστε καλοὶ φίλοι καὶ αὐτὸ εἶναι ὅλο». Ποῦς δὲν ἀκούσε μὲ πικρὸ χαμόγελο τὴν διαμαρτυρία αὐτὴ πού δίνει τὸ ἄπειρο ἀκόμη κορίτσι! Γι' αὐτὸ ἡ χριστιανὴ ἐργάτρια πὺν φέρνει στὸ περιβάλλον τῆς τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς, κἀνει μία ἀπὸ τὶς θαρραλεώτερες καὶ εὐεργετικώτερες χειρονομίες τοῦ κόσμου.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν σωματικὴ ἀγωγή τῆς γυναίκας, πὺν ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ψυχοφυσιολογικὴ τῆς ἰδιοσυγκρασία, ἡ εὐλυσία καὶ ἡ χάρις τῆς δὲν συμβιβάζεται μὲ ἀσκήσεις δυνάμεως καὶ βίαιες. Τὸν σωματικὸ ὀργανισμὸ τοῦ κοριτσιοῦ πρέπει νὰ τὸν μεταχειρίζομαστε διαφορετικὰ ἢδὴ ἀπὸ τὰ ἐπτά τοῦ χρόνια.

Ἔτσι, καταλήγομε πὺς τὸ συναίσθημα, ὁ νοῦς, τὸ σῶμα ἀκόμη τῆς γυναίκας, μὲ κάποιες χαρακτηριστικὲς ἰδιότητες τοὺς μᾶς δίνουν αὐτὸ πὺν κυρίως ὀνομάζομε «μητρότητα». Βέβαια, κατὰ πρῶτον λόγον μητρότης εἶναι τὸ χάρισμα καὶ τὸ καθήκον πὺν ἔλαβε ἡ γυναίκα νὰ δανείσῃ κατὰ Θεὸν τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν διατηρῇ μέσα στὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ τὴν βλέπομε νὰ φθάνῃ καὶ στῆς ὀμορφιάς τῆς τὸ ἀπόγαιο καὶ στῶν διανοητικῶν τῆς δυνάμεων τὴν μεγαλύτερη ἔξαρσι κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη τῆς.

Ὅσο δὲν προσπαθεῖ νὰ πνίξῃ μέσα τῆς τὴν φωνὴ τῆς καρδιάς τῆς, ἡ γυναίκα εἶναι φυσικὰ τῆς μητέρα, εἴτε ἀποκτήσῃ παιδιὰ εἴτε ὄχι. Ἡ προσωπικότης τῆς βρῖσκει τὴν τελειώσει τῆς μόνο ὅταν προσφερθῇ, ὄχι μόνο στὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιά τῆς, ἀλλὰ καὶ πάρα πέρα—στὴν καλωσύνη καθ' ἑαυτήν. Ἡ γυναίκα εἶναι ἓνα ὄργανο ἀγάπης. Ὁ Θεὸς τὴν ἔθεσε σάν μεσάζοντα μεταξὺ Αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι μητέρα γιὰ τὰ παιδιά τῆς κατὰ πρῶτον λόγον, ὅταν ἀφοσιώνεται στὸ νὰ τὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ τὰ διαπαιδαγωγῇ—πρὸ παντὸς αὐτό—νὰ τὰ δώσῃ γερά κύτταρα στὴ κοινωνία, τὸ παιδί τῆς ψυχῆς τῆς. Ἀλλὰ μητέρα καὶ γιὰ ὅλους. Καὶ γιὰ τὸ σύζυγο ἀκόμα τί εἶναι, ὅταν χρειάζεται νὰ

τὸν παρηγορῇ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πὺν ἄλλοτε ἐνανούριζε τὶς κοῦκλες τῆς; Ἡ ὅταν (αὐτὴ ἢ ὑπὸ τὸν ἄνδρα) πρέπει νὰ τοῦ παρασταθῇ σάν φύλαξ καὶ ὀδηγὸς ἀκόμα; Γι' αὐτὸ—ἀς λεχθῇ ἐδῶ—ἡ ἀγάπη τῶν ἐγγάμων χρειάζεται καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια ἐπαγρύπνησι καὶ τὶς ἴδιες προσεκτικὲς φροντίδες σάν νὰ μὴν εἶχε γίνοι ἀκόμη ὁ γάμος.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ γυναίκα γιὰ τὴν ὁποία ἡ θεία Πρόνοια δὲν ἐπρόβλεψε σύζυγο ἢ παιδιά δὲν ἔχει λιγώτερο τὴν κλῆσι καὶ τὴν ὑποχρέωσι γιὰ τὴ μητρότητα μὲ τὴν πλατύτερη αὐτὴ ἔννοια. Καὶ γι' αὐτὸ ἐπίσης ἡ γυναίκα πὺν μένει ἄγαμη γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ βάρος τοῦ γάμου, εἶναι μὴ φυσιολογικὸς ἄνθρωπος, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχει σύζυγο, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν ἐπιταγὴ αὐτὴ τῆς φύσεώς τῆς, νὰ προσφέρῃ τὴν θυσία τῆς ἀγάπης τῆς.

Ἀντίθετα, οἱ γυναῖκες πὺν χωρὶς καμία πρόθεσι τέτοιας λιποταξίας, πῆγαν στὴν ἐκουσία ἀγαμία, θυσιάζοντας τὴ χαρὰ ἐνὸς δικοῦ τοὺς παιδιοῦ, γιὰ νὰ προσφερθοῦν πλατύτερα στὴν πνευματικὴ μητρότητα, ἀποτελοῦν προσωπικότητες πὺν ἀπέναντί τοὺς ἡ ἀνθρωπότης ἔχει χρέος μεγάλης εὐγνωμοσύνης, γιατί μὲ τὴν ἡρωϊκὴ τους ἀφιέρωσι οἱ γυναῖκες αὐτὲς κατῴρθωσαν μιὰν ἀπὸ τὶς ὠραιότερες ἀνθρώπινες ἐπιτυχίες. Μακρὰ πείρα ἔχει ἀποδείξει, πὺς ὅταν ἡ ἄγαμη γυναίκα στὰ σοβαρὰ γεμίσι τὴ ζωὴ τῆς μὲ μεγάλη ἀποστολή, αὐτὴ τῆς δίνει ἀπόλυτη ἱκανοποίησι⁽²⁾. Χιλιάδες γυναῖκες συνεχίζουν σήμερα τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρῶτων χρόνων καὶ δίνουν ὅλο καὶ περισσότερο τὴ σφραγίδα τοὺς στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Νοσοκόμοι πὺν μὲ θυσία τῆς ζωῆς τοὺς καταπολεμοῦν φοβεροὺς μᾶστιγες, ὅπως ἡ φυματίωσις. Ἐπισκέπτριες, πὺν γιὰ νὰ καταλαβαίνουν καλύτερα καὶ πραγματικὰ νὰ συμμερίζωνται

(2) Ἀπὸ τίς «διακόνισσες τοῦ Βυζαντίου» καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα, ὡς τὴ Φιλοθέη Μπενιζέλου καὶ τίς ἄλλες ἡρωίδες πὺν μᾶς ἔδωκε σὲ σειρά δόκλῃσι στίς «Ἀκτίνες» ἡ Φοίβη Στεφανᾶ, καὶ τίς σύγχρονες Mlle Chaptal καὶ τόσες ἄλλες γυναῖκες στίς ὁποῖες ὀφείλονται ἱεραποστολὲς καὶ κινήσεις δόκλῃσι καὶ πὺν ἀποτελοῦν καύχημα τοῦ φύλου τοὺς.

τὸν πόνο καὶ τὴν ψυχολογία αὐτῶν πού βοηθοῦν φθάνουν ὥς τὸ νὰ ζοῦν καὶ αὐτὲς μέσα στὶς ἴδιες βαρεῖες συνθήκες, ὥστε νὰ μποροῦν οὐσιαστικά νὰ ἐπηρεάσουν τὴν νοοτροπία τους⁽³⁾. Τὸν θυμίζουν ξεχασμένα καθήκοντα, λ.χ. τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους, τὴν τάξι τοῦ σπιτικοῦ, στὴ γυναῖκα, τὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ καὶ τὴν προνοητικότητα γιὰ τὰ τοῦ σπιτικοῦ, στὸν ἄνδρα κλπ.

Θὰ μπορούσε ὁ ἄνδρας νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴ γυναῖκα σὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια:

Πόσο ἀβίαστα ἔρχεται ἡ ἰσότης τῶν φύλων ὅταν μένουν στὴ θέσι πού τοὺς δόθηκε ἐξ ἀρχῆς. Γι' αὐτὸ ἦταν τεράστιο τὸ λάθος τῆς γυναίκας νὰ παραμερίσῃ, στὸν ζῆλο της ἐπάνω, ποιόν; Τὴν Βίβλο! Τὴν Βίβλο, εἰδικώτερα τὴν Καινὴ Διαθήκη, πού τῆς προσφέρει ἓνα δῶρο ἀληθινὰ βασιλικό. Γιατὶ ἀνέβασε τὸ γάμιο σὲ μυστήριο καὶ τὸν χρωμάτισε μὲ τρυφερότητα καὶ ποιήσῃ καὶ σεβασμὸ καὶ τὸν ὠδήγησε ν' ἀπειθύνεται περισσότερο στὴ ψυχὴ. Τὸν ἐξασφάλισε μὲ τὸ νὰ διδάξῃ τὸν ἄνδρα ν' ἀγαπᾷ τὴ γυναῖκα του ὅσο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴ γυναῖκα νὰ ὑποτάσσεται στὸν ἄνδρα μὲ τὸν τρόπο πού ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται στὸν Χριστό! Μὲ τὴν θεληματικὴ καὶ ἐσκεμμένη ὑποταγὴ πού δίνει τὴν ὑψηλότερη ἀξιοπρέπεια κάθε ἐλεύθερου ὄντος. (Μήπως καὶ ὁ ἄνδρας σ' ἓνα τέτοιο ξέχασμα, στὸ ξεπέραςμα τοῦ ἐαυτοῦ του δὲν βρίσκει τὸ νόημα τῆς ζωῆς του;) Ὑποταγὴ πού ἡ γυναῖκα δέχεται θεληματικά, γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι ἐνὸς ρόλου πού παραδέχεται σωστὸν γιὰ τὴν τελείωσί της. Ἄλλως τε αὐτὸ πού ταπεινώνει ἢ ἐξυψώνει τὴ γυναῖκα, δὲν εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἀποστολῆς της ἀλλὰ τὸ πῶς ἡ γυναῖκα θὰ

ἀνταποκριθῇ σ' αὐτήν.

Ἐνα πρᾶγμα πού πρέπει νὰ τονισθῇ ἀκόμη ἐδῶ εἶναι πῶς γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναίκας ἔχει καὶ ὁ ἄνδρας εὐθύνη, καὶ μεγάλη μάλιστ.

★

Ἐνα τέτοιο τεράστιο θέμα δὲν ἐξαντλεῖται βέβαια μὲ ἓνα βιβλίο, ὅσο ὠραίο καὶ ἂν εἶναι. Θὰ περιμέναμε λ.χ. ν' ἀναφερθῇ κατὰ γὰρ τὶς ριζικὲς μεταβολὲς πού προκαλεσε, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς γυναίκας, ὁ Χριστιανισμὸς στὸ Βυζάντιο⁽⁴⁾, παρὰ τὶς τόσες ἀντιδράσεις πού συνήντησε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν (πού πολλές φορὲς εἶχαν ἀφορμὴ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς τὸ ἀνέβασμα τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό), ὥς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντειο κώδικα! Ὅπως δὴποτε, ἡ συμβολὴ πού μᾶς δίνει ἡ ἐργασία τῶν *Présences* μὲ τὸ βιβλίο «Ἡ γυναῖκα καὶ ἡ ἀποστολή της», βοηθεῖ ν' ἀποκαλύπτεται σιγά-σιγά—ὅπως σὲ ἀρχαία μωσαϊκά—ἡ ἀρχικὴ ὅψις τῆς εἰκόνας τῆς γυναίκας: Μία γυναῖκα δυνατὴ καὶ ἀπαλὴ, συνετὴ καὶ γλυκεῖα, μὲ εὐθύτητα ἀλλὰ καὶ πραότητα, μὲ μεγαλοπρέπεια μιᾶς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου καὶ ὄχι σὰν μιὰ κοῦκλα τοῦ χαρμινοῦ. Ἔτσι, δὲν πρέπει νὰ ἀπορήσωμε ἂν—καθὼς τὸ καθάρισμα τῆς εἰκόνας προχωρεῖ—στὸ τέλος παρουσιάζεται στὰ μάτια μας... μιὰ χριστιανὴ συνεπής, ἡ γυναῖκα ὅπως ἐβγήκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μεγάλου Καλλιτέχνη!

Εὐτυχῶς ἐμεῖς στὴν Ἑλλάδα, στὸν τόπο τῆς κλασικῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ μέτρου, πού βρῆκε γιὰ τὸ θέμα μας ἐκδήλωσι ζωντανῇ στὴν χριστιανικὴ βυζαντινὴ παραδόσει, δὲν ὑποφέραμε καὶ πολὺ ἀπὸ καταστρεπτικούς πειραματισμοὺς ἐπάνω στὸ γυναικεῖο ζήτημα, ὅπως σὲ ἄλλα μέρη. Γι' αὐτὸ καὶ εὐκολώτερα γυρίσαμε ὅλες ἐμεῖς στὴν φεμινιστικώτερη νομοθεσία πού ἐγνώρισε ποτὲ ὁ κόσμος, στὸ Εὐαγγέλιο.

Μὲ τὴν ὁλοκληρωμένη αὐτὴ ἐπιστροφή μας ὁλοκληρώνεται καὶ ἡ «εἰσότης» μας,

(3) Μποροῦμε νὰ μὴν ἀναφέρωμε ἐδῶ, καὶ μὲ κάποιο καμάρι, πῶς σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ βασικὴ σημασία πού ἔχει γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ σωστὴ νοοτροπία, ἔστω, κυρίως, τὴν προσοχὴ της ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἢ «Πρόνοια τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων». Βλ. καὶ τὸ βιβλίο της «Εἰς τὴν ὑπερηβολὴν τῆς ἀγάπης», 3η ἐκδόσις 1949.

(4) Καὶ πού ἐξετάσθηκε στὸ εἰδικὸ τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων», «Ἡ γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα της», 1944 σ. 6-48.

καὶ σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη καμπὴ τῆς ἱστορίας, ὅπου ἡ συμβολὴ μας εἶναι ἐντελῶς ἀπαραίτητη—ὅσο διαθέτομε τὸ μεγάλο μας μυστικό: Τὴν πανίσχυρη ἀ γ ἄ π η. Ὅχι τὴν δουλική, ἀλλὰ τὴν δημιουργικὴ ἀγάπη. Ἄς τὴν χρησιμοποιήσωμε συστηματικώτερα. Ἄς μὴ ἀφήνωμε, στὸ μέλλον, νὰ μοιάζωμε μὲ μερικὰ δυνατὰ ζῶα ποὺ δὲν ξέρουν τὴ δύναμὶ τους καὶ ἀφήνουν νὰ γίνονται ὑποζύγια⁽⁵⁾. Καί, τότε... τί μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ σὲ μιὰ δυνατὴ, γνήσια ἀγάπη;

Δὲν μᾶς ἐνθαρρύνουν τὰ τόσα καὶ τόσα θαυμάσια ἔργα ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα πρωτοβουλίας γυναικείας, ἀποκλειστικά; Ἀπεραντα πεδία δράσεως μᾶς περιμένουν ἀκόμη. Τόσο καλὸ ποὺ ὑπάρχει στὶς καρδιές, ἀνεκμετάλλευτο! Καὶ πόσα «πόστα», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε: τὸ σπίτι μας, τὰ τα-

λέντα, ἡ ἐργασία μας, τὸ σχολεῖο, ἡ ψήφος μας ἀκόμη. Ἡ ἐπίδρασίς μας γιὰ νὰ γίνωνται τὰ κορίτσια μας ἀληθινὲς γυναῖκες καὶ τὰ ἀγόρια μας—ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται, τὸ εἶδαμε—ἀνδρικοῦτερα.

Νὰ κάνωμε τίς καινούργιες κοινωνίες ὅπως ἡ ἀγάπη μας τίς ὀνειρεύεται. Τὶς οἰκογένειες τοῦ μέλλοντος ὅπως ἡ ἀγάπη ἢ γυναικεία τίς καταλαβαίνει.

Τί μεγαλύτερη φιλοδοξία ἀπ' αὐτὴν θὰ τολμούσαμε νᾶχωμε ἀπὸ τὸ νὰ ἐμπνέωμε ἐμεῖς μὲ τὴν ἀγνὴ ἀνυστερόβουλη ἀγάπη μας, τοὺς κυβερνήτες τοῦ κόσμου, δηλαδή—οὔτε λίγο οὔτε πολὺ—νὰ χειραγωγοῦμε ἐμεῖς, «τὸ ἀσθενὲς φύλον», τὸν κόσμον ὅλο, καὶ πρὸς τὴν εὐτυχία αὐτὴ τὴ φορὰ! Τί ἱκανοποιήσεις, ἀλλὰ καὶ τί εὐθύνη!

Φθάνει νὰ μὴ ξεμακραίνωμε οὔτε στιγμὴ ἀπὸ τὴ μυστικὴ δύναμὶ μας, τὴν φωτισμένη ἀγάπη, δηλαδή ἀπ' Αὐτὸν ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἀγάπη.

(5) Π. Κ λ ο ν ἄ ρ η : «Ἡ ἐλεύθερη ζωὴ καὶ ἡ γυναῖκα», «Ἀκτίνες» τ. 1946 σ. 224.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΚΥΛΑ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΝΕΑ

Ὅλοι μπρὸς γιὰ μιὰ Ἑλλάδα νέα
μὲ τοῦ Χριστοῦ τὴ γαλανόλευκη σημαία
γιὰ ν' ἀνατεílουν νέες μέρες πάλι
καὶ ὁ ἥλιος τῆς Ἀγάπης νὰ προβάλλῃ.

Ὅλοι μπρὸς γιὰ μιὰ Ἑλλάδα νέα
μ' Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ σημαία.
Στοὺς χέρους, ἔρμους κάμπους καὶ στὰ βράχια
ὀλόχροσα θὰ κυματίζουν στάχνα.

Ὅλοι μπρὸς γιὰ μιὰ Ἑλλάδα νέα
μὲ τοῦ Χριστοῦ τὴ γαλανόλευκη σημαία
Πόλεις λαμπρὲς ἡ ἀγάπη μας θὰ χτίσῃ
στὴ Φλώρινα ψηλά, στὸ Καρπενήσι.

Ὅλοι μπρὸς γιὰ μιὰ Ἑλλάδα νέα
μ' Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ σημαία.
Γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποὺ βογκάει ματωμένη
Ἄλλ' ὅμως δὲ λυγáει, δὲν πεθαίνει.

ΔΟΞΑ ΕΝ ΥΨΙΣΤΟΙΣ

Χρυσῇ βραδνᾷ, γεμάτῃ θάμνῃ
σαρτοῦν στο φῶς βουνά καὶ κάμπου.
Μάγοι περνᾶνε βιαστικοί,
στήν ἅγια γῇ τῇ βιβλικῇ.

Τ' ἄστρο τοὺς φέρνει πρὸς τὸν ἥλιο,
ποὺ λάμπει μ' ἄρρητῇ λαμπρῇ,
(οἱ ἥλιοι μπρὸς τοῦ ὅλοι θαμιποί)
στῆς Χάρης τ' ἄφθαρτο βασίλειο.

Ν᾽ Ἄστρο λαμπρὸ τοὺς ὀδηγεῖ
μὲ μιὰ γλυκεῖα μαρμαρινή.
Μέσα ἡ καρδιὰ κτυπᾷ νὰ σπάσῃ
ἀπ' τῇ λαχτάρᾳ κι' ἀπ' τῇ βιάσῃ!

Μὰ νὰ ἡ ἐνσάρκωση τοῦ πόθου
καὶ νὰ ἡ ἐλπίδα ζωντανή.
Ὅση χαρὰ οἱ ψυχές τους νοιώθουν,
ποῖα θὰ τὴν ἔλεγε φρονή;

Ἀγγέλων ἔμνοι ἀντιλαλοῦνε
κι' ἀπὸ βοσκὸς δοξαστικά.
Κάποιες φτωχές ψυχές τ' ἀκούνε
καὶ προσκυνᾶνε μυστικά.

Κάποιες ψυχές ποὺ σ' ἀγαπῆσαν
—κι' εἶν' οἱ ψυχές μας, Λυτρωτή!—
ὦ, τί δρολόπια μᾶς χτυπῆσαν
ὥς νῶρθομε στὴ Φάτνῃ αὐτῇ!

Μέσ' στίς ψυχές νὰ φέξῃ ἡ Πίστις,
πεντάκτινο ἥστρο τῆς αὐγῆς,
κι' ἄς ποῦν τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις
γλώσσες, λαοί, φυλές τῆς γῆς.

Γύρω μας κύκλωσαν οἱ λύκοι
κι' ἄγρια μᾶς δέρναν τὰ στοιχειά,
τῆς ἁμαρτίας ἡ προστυχιά,
τοῦ αἵματος ἡ ἄχνα, τ' Ἄδῃ ἡ φοίκη.

Μὰ στο σκοτάδι, στο χαλάζι,
στὴ συμφορὰ καὶ τὴν ὀργή,
ξάφνου ἡ γλυκεῖά Σου αὐγὴ χαράζει,
καὶ πλέει στο φῶς τῆς ὁλ' ἡ γῆ.

Καὶ μεῖς στο φῶς τῆς στρατολάτης,
καὶ μὲ τοὺς Μάγους συντροφιὰ,
μ' ἐλπίδα τὶς καρδιές γεμάτες
ποὺ τρέπῃσαν σκληρὰ καρφιά...

Τ' ἅγια σου σπάργανα φιλοῦμε
μπροστά σου ἐδῶ γονατισμένοι,
καὶ ταπεινὰ παρακαλοῦμε
σὲ Σένα ὁλόψυχα δοσιμένοι.

Δόσε γαλήνῃ, Βασιλῇά μας,
παντοῦ καὶ μέσα στὴν καρδιά μας.
Στείλε γλυκεῖα παρηγοριά
σὲ πολитеῖες καὶ χωριά.

Δέξου Χριστέ τὴν προσευχή μας,
κι' ἄς γίνῃ Φάτνῃ σου ἡ ψυχὴ μας.
Κάνε ν' ἀνθίσουν ἄσπροι κρίνοι,
ὅπου περίσσεψαν οἱ θρηῖνοι.

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΜΕΩΝ

Κύριε, μέσα στα κύπελλα οί υάκινθοι ανθίζουν τώρα
Κι' ό ήλιος ό χειμωνιάτικος γλυστράει στους χιονισμένους λόφους·
Πέρασε ή βαρυχειμωνιά, δένουν τὰ δένδρα όπώρα
Κι' είναι ή ζωή μου φωτεινή και τ' άγριοβόρι καρτερεί τοϋ θανάτου
Σάν ένα λευκό πούπουλο στη ράχη τοϋ χειροϋ μου. Είναι ή ώρα
Πού μέσ' στις ήλιαχτίνες ή χρυσόσκονη και στις γωνιές ή θύμηση
Τόν άνεμο προσμένουν πού φυσάει πρὸς την νεκρή τή χώρα.

Δόσε μας την ειρήνη σου.

Πολλά χρόνια πλανήθηκα προσμένοντας στην πόλη έτούτη,
Κράτησα τις νηστείες και την άίστη, φρόντισα τόν φτωχό,
Σκόρπισα στις φτωχές καρδιές τοϋ λόγου σου τὰ πλούτη
Κι' ή πόρτα μου ήταν άνοιχτή για τόν διωγμένο. Τώρα
Ποιός θα νοιαστεί τὸ σπίτι μου και πού
Θά ζήσουν τῶν παιδιῶν μου τὰ παιδιά,
Στέγη πού θα ζητήσουν,
Πού σίμωσε της θλίψης ό καιρός;
Θά πάρουν τις γιδόστρατες να πάνε σ' άλεπουδοφωλιά,
Φεύγοντας τῶν άλλόφυλων τὸ μίσος, τὰ ξένα τὰ σπαθιά.

Τώρα, πούρθε ό καιρός τοϋ σπαραγμοϋ, τοϋ θρήνου, τοϋ δαρμοϋ,
της δικαιοσύνης.

Δόσε μας την ειρήνη σου.

Μπρὸς στὸ βουνό της άφατης οδύνης,
Μπροστά στη σίγουρη ώρα τοϋ μητρικοϋ τοϋ πόνου,
Στην ώρα τη γεννήτρα τοϋ χαμοϋ,
Άσε τοϋτο τὸ Βρέφος, τόν άμίλητο και τόν άρρητο Λόγο,
Νά δώσει τοϋ Ίσραήλ την παρηγόρια
Σε κάποιον πού έχει ογδόντα χρόνια και δέν έχει αύριο.

Κατὰ τὸ ρῆμα σου⁽¹⁾.

Θὰ Σὲ ὑμνοῦνε καὶ θὰ ὑποφέρουν σὲ κάθε τους γεννιά
Δοξασμένοι καὶ καταφρονεμένοι,

Φῶς πάνω στὸ φῶς, τὴν σκάλα τῶν ἁγίων ἀνεβαίνοντας.

Δὲν εἶναι μαρτύριο γιὰ μένα, ἡ ἔκστασις τῆς σκέψεως,
τὸ δάκρυ, ἡ προσευχή.

Ἐγὼ δὲν θὰ τὸ δῶ τ' ἄφθαρτο τ' ὄραμα,

Τὴν ὥρα τὴν ὥραία,

Δόσε μου τὴν εἰρήνη σου.

(Καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴ

Διελύσεται ρομφαία) ⁽²⁾.

Ἀπ' τὴν δικιά μου ἀπόστασα τὴν ζωὴ

Κι' ἀπ' τὴς ζωῆς αὐτῶν ποὺ ἔρχονται πίσω μου,

Πεθαίνω τὸν δικό μου θάνατο κι' ἀκόμα τοὺς θανάτους

Αὐτῶν ποὺ ἔρχονται πίσω μου.

Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου

Ὅτι εἶδον τὸ σωτήριόν σου⁽³⁾.

T. S. ELIOT

Μετάφρασις ΑΝΤΩΝ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

(1) Λουκᾶ Κεφ. Β' 29.

(2) Λουκᾶ Κεφ. Β' 35.

(3) Κουκᾶ Κεφ. Β' 29-30.

«Ὅλοι οἱ συνδρομηταί-συνεργάται τῶν «Ἀκτίνων» θὰ βοηθήσουν, ὥστε νὰ ἐγγράψῃ ὁ καθένας νέους συνδρομητάς. Ἀπλῇ προσπάθειᾳ, ἀλλὰ μεγάλη καὶ πολέμιμος προσφορὰ διὰ τὴν πνευματικὴν τόνωσιν τοῦ ἔθνους μας.

ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ (*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

ΤΟ ΘΑΥΜΑ

Ὁ Ἀντρέας χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ δωματίου τῆς Μαργαρίτας. Ξεκούμπωσε τὸ πονκάμισό του, ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του μερικὰ χειρόγραφα καὶ στάθηκε νὰ τὰ βάλῃ στὴ σειρά.

— Δεσποινὶς Μαργαρίτα! φώναξε φιλικά. Ἐγώ, ὁ Ἀντρέας.

Ἡ πόρτα ἀνοίξε, καὶ φάνηκε ἡ Μαργαρίτα, γλομὴ καὶ χαμογελαστή.

— Δὲ θ' ἀνεβῆτε; τὴν ρώτησε.

— Ὁχι, γ. Ἀντρέα. Εἶμαι λιγάκι ἀδιάθετη. (Ἐδειξε μὲ τὴ ματιά τὰ χειρόγραφα). Σίγουρα, πού θὰ γράφατε γιὰ τὰ σημερινά.

— Ναί. Κοίμα πού δέ θὰ 'σαστε κι' ἐσεῖς στὸ διάβασμα.

— Δὲ θὰ τ' ἀντιγράψω γιὰ τὸν Τύπο; Τὸ ἴδιο εἶναι.

— Ὁχι, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἐσεῖς δὲν κάνετε μιὰν ἀπλὴ ἀντιγραφή. Τὸ ξέρετε πόσο ἐκτιμοῦμε ὅλοι τὴν κρίση σας.

— Θὰ θέλατε νὰ μοῦ τὸ διαβάσετε; εἶπε ἐκείνη χαμογελαστά.

— Ὁ ναί!

Πέρασαν μέσα. Μιά περιποιημένη κομψὴ κρεβατοκάμαρα. Ἀντίκρου στὴν πόρτα ἡ τουαλέτα (δυὸ ἀδρά ψηλά μπράτσα πού κρατοῦσαν ἓνα μεγάλο καθρέφτη). Στὸν ἄλλο τοῖχο, δίπλα τὸ κρεβάτι, μιὰ μεγάλῃ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο, μιὰ μικρὴ ζωγραφιά ἀπὸ κάτω ἑνὸς παιδιοῦ, πού προσεύχεται γονατιστὸ καὶ μισόγυμνο στὸ κρεβατάκι του. Στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο ἓνα μικρὸ εἰκονοστάσι.

Ὁ νέος ἔριξε μιὰ ματιά γύρω.

— Τὸ δωμάτιό σας ἔχει θρησκευτικὴ ἀτιμόσυρα, εἶπε.... Πιστεύετε, δεσποινὶς Μαργαρίτα;

— Ὁ ναί! Πιστεύω!

— Εἰσάστε εὐτυχής. Ὁραῖο καὶ μεγάλο πράγμα ἡ πίστη.

Μικρὴ σιωπὴ. Σὲ λίγο ξανᾶπε:

— Θυμοῦμαι τοὺς στρατιῶτες μας, πού ἔβλεπαν τὴν Παναγία... Τὶ κουράγιο καὶ δύναμη τοὺς ἔδινε αὐτὸ τὸ ὄραμα!

— Ὁραῖο;

— Γι' αὐτοὺς ὄχι. Αὐτοὶ τὴν ἔβλεπαν ἀληθινά. Γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους. Τοὺς πιστεύαμε, τοὺς ζηλεύαμε, ἀλλὰ δὲν μπορούσαμε νὰ τὴν δοῦμε κι' ἐμεῖς... Πόσες φορές τὴν ἀναζητήσα, χωρὶς ἀποτέλεσμα!...

— Ἀν εἶχατε πίστη, θὰ τὴν βλέπατε.

— Ὁ ναί, βέβαια. Καὶ πόσο θὰ 'θελα νὰ εἶχα! Εἶναι στιγμὲς πού τὴν αἰσθάνομαι κι' ἐγὼ νὰ κυλάει μέσα στὸ αἷμα μου, νὰ ξεσταίνει τὴν καρδιά μου, μὰ ὅταν φτάνει ἐδῶ (κι' ἄγγιξε μὲ τὰ δάχτυλα τὸ μέτωπό του), χάνεται μέσα σ' αὐτὸν τὸ λαβύρινθο.

— Πολὺ λυπηρό, εἶπε ἡ Μαργαρίτα. Μὰ τότε πῶς μπορείτε νὰ τὸ ἐξηγήσετε πού νικήσαμε στὸν πόλεμο; Θαῦμα δὲν ἦταν;

— Ναί, ἦταν.

— Κι' αὐτὸ πού γίνεται σήμερα; Ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ μας, τὸ κουράγιο του, ἡ δύναμή του; Θαῦμα δὲν εἶναι;

— Εἶναι! εἶναι! Τὸ παραδέχομαι, δεσποινὶς Μαργαρίτα. Πιστεύω στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὶς μαγικὲς τῆς δυνατότητες, στὶς ἀτίθανες πτήσεις τῆς. Μὰ ὅταν προχωρήσω πέρα ἀπ' αὐτά, πάνω ἀπ' αὐτά, βρίσκω τίς πόρτες κλειστές, κι' ἔξω ἀπ' αὐτὲς τὴ βλοσυρὴ λογική.

Κάθησε βαριά σὲ μιὰ καρέκλα κι' ἔμεινε σιωπηλὸς καὶ λυπημένος. Ἡ Μαργαρίτα τὸν κοίταξε βαθιά, ὕστερα πῆρε μιὰ καρέκλα καὶ κάθησε κοντά του.

(*) Συνίεται ἀπὸ τὸ προηγούμενο

—Κύριε Ἀντρέα, εἶπε ἀργὰ καὶ σοβαρά. Θὰ σὰς πῶ κάτι σχετικό. Κάτι πού ἀφορᾷ ἐμένα, καὶ δὲν τὸ ξέρετε.

Ἐκεῖνος σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὴν κοίταξε μὲ ἀπορία. Ἡ Μαργαρίτα, μὲ τὴ ματιά καρφωμένη στὸ παράθυρο, σὰ νὰ παίρνε ἀπὸ κεῖ ἔξω, ἀπὸ μακρυνά, τὶς ἀναμνήσεις καὶ τὰ λόγια πού θὰ ἔλεγε, ἄρχισε νὰ διηγίεται:

—Λίγους μῆνες πρὶν νὰ γνωρίστούμε ἤμουν ἀκόμα ἀρρωστη... Νομίζω πὼς ἔτσι γεννήθηκα... Ἡ μητέρα ἔλεγε, πὼς, ὅταν ἤμουν πολὺ μικρὴ, εἶχα πέσει ἀπὸ τὸ φεγγίτη ἐνὸς γκαράζ, πού ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Δὲν τὸ θυμοῦμαι. Κι' οὔτε θέλησα νὰ τὸ ἐξακριβώσω.

Οἱ δικοί μου ἔκαμαν τὸ πᾶν, γιὰ νὰ γίνω καλά. Μοῦ ἔφεραν τοὺς καλύτερους γιатρούς. Μὲ πῆγαν καὶ στὸ ἐξωτερικό... Ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες ἀσήμαντες βελτιώσεις, πού κρατοῦσαν ἐλάχιστο καιρό, ἡ κατάσταση μου ἔμεινε ἡ ἴδια...

Δὲν εἶχα κάτι ὀρισμένο, ἐντοπισμένο. Ἦταν χαλασμένος ὅλος ὁ ὀργανισμός μου. Δὲν μπορούσε νὰ δέσει, νὰ στηλωθεῖ. Σὰ νὰ ἔαν ὅλο τὸ κορμί μου ἀπὸ ζυμᾶρι, πού, ὅταν δοκιμάζες νὰ τὸ στήσεις, λύγιζε κι' ἔπεφτε. Τόσο πλάδαρό καὶ χαῦνο ἦταν.....

Οἱ γιατροὶ εἶχαν σαστίσει. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ καταλήξουν σὲ μιὰ διάγνωση, σὲ μιὰ θεραπεία. «Ὅλο κι' ἔψαχναν. Κάθε τόσο ἔβρισκαν κι' ἕνα νέο ὄνομα, ἀνακάλυπταν καὶ μιὰ νέα μέθοδο. Πάντα διαψεύδονταν, ὅσο πού μιὰ μέρα, ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἀπρακτο συμβούλιο ἡ μητέρα ξέσπασε πιά, ἔβαλε τὶς φωνὲς καὶ τοὺς ἔβγαλε ὅλους ἔξω.

Πόσο ὑπόφερε ἡ καημένη ἡ μητέρα!... Ἡ πιὸ ζωντανὴ ἀπὸ τὶς παιδικὲς μου ἀναμνήσεις εἶναι τὰ μεγάλα δακρυσμένα της μάτια... Μόνο δακρυσμένα τὰ θυμάμαι... Νόμιζα πὼς ἔτσι ἦταν ἀπὸ φυσικό τους. Ἀργότερα κατάλαβα τί μεγάλο πόνο ἔδειχναν ἐκεῖνα τὰ μάτια.

Τὸ πιὸ περίεργο ἦταν πού, καὶ μ' ὅλο αὐτὸ τὸ κακὸ μέσα μου, μεγάλωνα. Ὅμως δὲν μπόρεσα νὰ περπατήσω...

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπιστημονικὲς

θεραπεῖες, δοκίμασαν κι' ἕνα σωρὸ τεχνικά μέσα γιὰ νὰ μὲ βοηθήσουν νὰ σταθῶ στὰ πόδια μου, νὰ χάμω μερικὰ βήματα. Θυμᾶμαι ἕνα περίεργο κατασκευάσμα ἀπὸ ξύλο, πού κυλοῦσε πάνω σὲ μικροὺς τροχοὺς. Ἀπὸ πάνω ἦταν κλειστό, σὰν τραπέζι. Μόνο στὴ μέση ἦταν μιὰ τρύπα, πού τὴ σχηματίζαν δυὸ μισοστρόγγυλα φύλλα ξύλο, πού ἀνοιγόλλειναν. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν τρύπα τοποθετοῦσαν τὸ μικρὸ μου ἀνήμπορο κορμί. Ὅταν ἔκλειναν τὰ φύλλα, οἱ μασκάλες μου στηρίζονταν σ' αὐτὰ καὶ δὲν μπορούσα οὔτε νὰ πέσω, οὔτε νὰ λυγίσω. Τὰ πόδια μου ἴσα-ἴσα πού ἄγγιζαν τὸ πάτωμα—τὸ ὕψος μπορούσε νὰ κανονίζεται στὰ μέτρα μου. Ὅσο ἔσπρωχναν σιγά-σιγά τὰ ξύλα ἀπὸ πίσω, καὶ τὸ ἀλλόκοτο τραπέζι κυλοῦσε ἀπάλᾳ. Τὰ πόδια μου, πού σέρνονταν χάμω, θὰ πατοῦσαν, θὰ συνήθιζαν σιγά-σιγά νὰ κάνουν τὰ πρῶτα βήματα....

Ἀργότερα κατάλαβα, πόσο δραματικὲς ἦταν ἐκεῖνες οἱ στιγμὲς γιὰ τοὺς ἀτυχὺς γονιοὺς μου... Ὁ πατέρας ἔσπρωχνε τὰ ξύλα μὲ προσοχή—φραντίζομαι καὶ μὲ τί συγκίνηση—κι' ἡ μητέρα, ἀποτραβηγμένη παρτέρα, πεσμένη στὰ γόνατα, παρακολουθοῦσε ἀπὸ κάτω τὰ πόδια μου. Καημένη μητέρα, πού νὰ καταλάβω τότε τὴ φοβερὴ σου ἀγωνία!

Τὴ συλλογίζομαι συχνὰ σ' αὐτὴ τὴ θέση, νὰ κοιτάζει ὀλοένα μὲ λαχτάρα τ' ἀδύνατο ποδαράκι, πού σέρνονταν ἄτονα στὸ πάτωμα. Ἦταν φορὲς πού τὰ ὥραϊα μεγάλα της μάτια, ὀδηγημένα ἀπὸ τὸν πόθο, ἔβλεπαν τὰ μικρὰ ἀρρωστα πόδια νὰ στήνονται χάμω στερεά, νὰ κάνουν τὰ πρῶτα βήματα. «Νάτα! Νάτα! Πατοῦν! Περπατοῦν!» φώναζε στὸν πατέρα μ' ἑξάλλη χαρά. Κι' ἐκεῖνος κρατοῦσε βουβὸς τὴν ἀναπνοή του σὲ μιὰ τριχυμισμένη προσμονή. Μὰ τί πίκρα, τί πόνος σὲ λίγο, μόλις περνοῦσε ἡ ἀστραπὴ τῆς ἐλπίδας!...

Θυμοῦμαι ἀκόμα πού μὲ τύλιγαν μέσα σ' ἕνα σύμπλεγμα ἀπὸ δερμάτινα λουριά, πού ἔζωναν τὴ μέση μου, σταύρωναν τὸ στήθος καὶ τὴν πλάτη, περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς μασκάλες κι' ἔομιγαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σὲ μιὰ πλατύτερη ταινία, μὲ μεταλ-

λινή λαβή στην ἄκρη. Ἀπ' αὐτὴ τὴ λαβὴ μὲ κρατοῦσε ὁ πατέρας, ὅσο πού νά φτάνουν τὰ πόδια μου στὸ πάτωμα, καὶ λίγα βήματα πρὸ μπροστά μου ἢ μητέρα, μισοκαθισμένη, μὲ τὰ μπράτσα ἀνοιγμένα, μὲ καλοῦσε τρυφερά νά πάω κοντά της. «Ἐλα χρυσή σου! Ἐλα ἀγαπούλα μου! Ἐδῶ! Στὴν ἀγκαλιά τῆς μαμᾶς! Ἐλα! Ἐλα!»

Πόσο τὸ ἤθελα κι' ἐγὼ νά 'ρθῶ κοντά σου, μητέρα! Μέσα στὴν παιδική μου σκέψη καταλάβαινα τὸν πόθο καὶ τὴν ἀγωνία σου, κι' ἡ τρυφερὴ καὶ ταραγμένη φωνή σου ἔκανε τὴ μικρή μου καρδιά νά χτυπᾷ ἀνήσυχτα καὶ λυπημένα. Ἐβαλα ὅλες μου τίς δυνάμεις, τέντωσα μπροστά τὰ χέρια. Ὁ πατέρας, πού κατάλαβε τὴν πρόθεσή μου, χαλάρωσε τὸ λουρί. Στάθηκα στὰ πόδια μου μιὰ στιγμή! Πάτησα! Ἡ μητέρα ἔμεινε βουδῆ, μὲ τ' ἀνοιγμένα χέρια πετρωμένα. Ὁ πατέρας χαλάρωσε πρὸ πολὺ τὸ λουρί καὶ μισάνοιξε τὰ χέρια, ἔτοιμος νά μὲ ἀρπάξει, ἂν ἔκανα νά πέσω. Δὲν πρόλαβε... Ἐπеса μπρούμυτα, χτύπησα στὸ πρόσωπο κι' ἡ μύτη μου ἄρχισε νά τρέχει αἷμα.

Ἡ μητέρα ἔμπηξε τρομαγμένες φωνές καὶ βρέθηκε μεμιάς κοντά μου, μὲ πῆρε στὴν ἀγκαλιά της, μοῦ σκούπιζε τὰ αἵματα, μ' ἔσφιγγε καὶ μὲ φιλοῦσε. «Παιδί μου! Χρυσό μου παιδάκι! Κορούλα μου!» Κι' ὅλο ἔλαιγε.

Ὁ πατέρας ἦρθε κοντά, πέρασε τὸ ἓνα χέρι πίσω ἀπ' τὸν ὅμο τῆς μητέρας, καὶ μὲ τὸ ἄλλο χαϊδεύε το κεφάλι μου. Δὲν ἔλεγε λέξη...

Ἐμεινα νά κοιτάζω πότε τὸν ἓνα καὶ πότε τὸν ἄλλο, καὶ μ' ὅλο πού εἶχα πολὺ πονέσει, σιωποῦσα. Αἰσθανόμουν κάτι σὰ σεβασμό, κάτι σὰ φόβο μπροστά στὸ σπαρταχτικὸ κλάμα τῆς μητέρας, στὸν βουδὸ πόνο τοῦ πατέρα. Καὶ σιωποῦσα...

(Ἡ Μαργαρίτα ἔγειρε τὸ κεφάλι κι' ἔμεινε νά κοιτάζει τὸ πάτωμα, σὰ νά 'βλεπε τ' ἀποτυπώματα τῆς σκηνῆς πού ἀφηγήθηκε, σὰ νά τὴν ξαναζοῦσε).

—Λεσποινὶς Μαργαρίτα! εἶπε σιγὰ ὁ Ἀντρέας.

Θέλησε κάτι νά τῆς πεί, λίγα λόγια συμπόνιας καὶ στοργῆς, μὰ δὲν μπόρεσε.

Ἐκείνη τὸν κοίταξε φιλικὰ καὶ τοῦ χαμογέλασε.

—Ὅπως βλέπετε, δὲν ἔμειναν ἐπιστημονικά καὶ τεχνικά μέσα πού νά μὴν τὰ χρησιμοποίησαν (ἐξακολούθησε ἡ Μαργαρίτα). Κι' ὅλα χωρὶς ἀποτέλεσμα... Ὅμως δὲν ἔχαναν τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό. Πρὸ πάντων ἡ μητέρα.

Θυμιοῦμαι πὺν γυρνώντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἔφερε ἓνα κομμάτι μπαμπάκι δουτηγμένο σὲ λάδι καὶ μοῦ ἄλειβε ὁλόκληρο τὸ κορμί. Δὲν καταλάβαινα γιατί τὸ 'κανε. Κοίταζα ὅμως μὲ ἀπορία καὶ θαυμασμό τοὺς μικροὺς γυαλιστεροὺς σταυροὺς, πού μὲ τὸ λαδωμένο μπαμπάκι ἔφτιανε στὸ στήθος μου, στὰ μπράτσα, στὰ πόδια. Ἀκόμα ἀποροῦσα πού, καθὼς μὲ ἄλειβε σκυμμένη, μουρμουρίζε ὁλοένα κάτι παράξενα, ἀκατανόητα λόγια. Τὰ 'λεγε μὲ μιὰ τόσο λυπημένη φωνή, καὶ τὸ πρόσωπό της ἔπαιρνε μιὰ τόσο πονεμένη ἔκφραση, πού τὰ συρτὰ μουρμουριστὰ λόγια μοῦ φαίνονταν σὰν ἓνα σιγανὸ τραγουδιστὸ κλάμα, πού ἔκανε τὴν καρδιά μου νά πονᾷ καὶ νά τρομάζει. Ὁ πατέρας στεκόταν παρῶμερα καὶ τὴν παρακολουθοῦσε σιωπηλὸς καὶ σκεπτικὸς...

Ἀργότερα, ὅταν ἡ μητέρα ἔδωξε τοὺς γιατροὺς καὶ δὲν εἶχε πιά μείνει ἄλλη ἐλπίδα, τὸ σπῆτι μας γέμισε ἀπὸ θυμίαμα καὶ προσευχή. Τὸ εἰκονοστάσι ἦρθε στὴν κάμαρά μου, καὶ τὸ λαδοκάντηλο ἔκαιγε νυχτοήμερα. Μπροστά-μπροστά, κολλημένο στὸ τζάμι, τὸ παλιὸ εἰκόνισμα μὲ τὸν ἅγιο Στυλιανό, πού κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του ἓνα βρέφος. «Ξέρεις ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ μωρό; μοῦ εἶχε πει κάποτε ἡ μητέρα. Ἐσὺ, κορούλα μου. Ἐπειδὴ σ' ἀγαπᾷ καὶ θέλει νά σε φυλάει, ὅσο πού νά γίνεις καλά».

Ἐταίρνε συχνὰ τὸ εἰκόνισμα καὶ μ' ἔβαζε νά τὸ προσκυνῶ. Κι' ἐγὼ κοίταζα μὲ θαυμασμό τὴ σεβαστὴ μορφή κι' ἔνοιωθα χαρὰ κι' εὐγνωμοσύνη πού μὲ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του.

Ἡμῶν βέβαιη γι' αὐτό. Ὅχι μόνο πού μοῦ τὸ εἶχε πει ἡ μητέρα. Ἀναγνώριζα κι' ἡ ἴδια τὸν ἑαυτό μου. Κι' ἀργότερα

ἀκόμη, όταν μεγάλωσα... (Σώπασε καὶ κοιτάξε τὸν Ἀντρέα κατὰματα). Ἄν δὲν μὲ καταλαβαίνετε (εἶπε ἀποφασιστικά), δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσω. (Ἐκεῖνος τῆς ἔριξε μιὰ σταθερὴ ματιὰ καὶ τῆς πῆρε καὶ τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι μὲ σιωπηλὴ ἐμπιστοσύνη. Ἡ Μαργαρίτα ἐξακολουθήσε)... Κι' ἀργότερα ἀκόμη, όταν μεγάλωσα, δὲν ἔπαινα νὰ πιστεύω πὼς ἐκεῖνο τὸ μωρὸ ἦμουν ἐγώ. Ἄς εἶχα μάθει πιά πὼς τὸ εἰκόνημα ἦταν τοῦ παλποῦ. Πίστευα πὼς μὲ κάποιο θαυμαστὸ τρόπο, πὺν δὲν μποροῦσα νὰ τὸν καταλάβω, ὁ ἅγιος μὲ εἶχε πάρει στὴν ἀγκαλιά του χρόνια ὁλόκληρα πρὶν νὰ γεννηθῶ. Πίστευα τόσο πολὺ πὼς ἦμουν ἐγώ, πὺν δὲν ἄφηνα καμμιά σκέψη νὰ μ' ἐκτοπίσει ἀπὸ κείνη τὴν ἀγκαλιά...

Θυμοῦμαι πὺν ρώτησα κάποτε τὴ μητέρα: «Πὼς θὰ μὲ κάμει, μαμά, νὰ γίνω καλὰ; Μὲ γιατίρικὰ; Μὲ τὴν «περπατοῦσα»;—ἔτσι ἔλεγα τὸ ξυλῆνιο μηχανήμα μὲ τοὺς τροχοὺς.

Ἡ μητέρα σκέφτηκε λιγάκι. «Ὁχι, εἶπε. Πὼς σὲ πῆγαινα ἐγὼ στοὺς γιατροὺς; Ὁ ἅγιος θὰ σὲ πᾶει στὸν πῶς μεγάλο πὺν ὑπάρχει. Ἐτσὶδὰ θ' ἀκουμπήσει τὸ χέρι του στὸ κεφάλι σου καὶ θὰ γίνεις καλὴ».

«Πότε, μαμά;»

«Ἀχ! Δὲν μπορῶ νὰ ξέρω, κορούλα μου. Αὐτὸ εἶναι στὴ θέλησή του». Καὶ τὰ μάτια τῆς ὄφραινονταν...

Λίγο ἀργότερα ἔμαθα ποιὸς ἦταν ὁ μεγάλος Γιατρός... (Ἐδειξε μὲ τὸ χέρι ἓνα στρογγυλὸ τραπεζάκι κοντὰ στὸ παράθυρο). Ἐδῶ ἀπάνω ἦταν πάντα ἀκουμπισμένο τὸ Εὐαγγέλιό της. Ἐνα μικρὸ Εὐαγγέλιο μὲ μαῦρο στάχυμα καὶ μ' ἀσημένιο σταυρό. Θέλετε νὰ τὸ δεῖτε; (Ἐβαλε τὸ χέρι κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τοῦ κρεβατιοῦ καὶ πῆρε τὸ μικρὸ βιβλίον). Αὐτό. (Κι' ἔμεινε νὰ τὸ κοιτάζει).

...Τὰ γεμάτα μυστήρια καὶ μουσικὴ λόγια του ἄρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ ξεκαθαρίζουν, νὰ παίρνουν νόημα. Μιλοῦσαν προπάντων γι' ἀρρώστους πὺν γίνονταν καλὰ, γιὰ παθιασμένους, πιασμένους, δαμονισμένους, σεληνιασμένους, παραλυτικούς, πὺν γιατροῦνταν μ' ἓνα λόγο, μ' ἓνα ἄγγιγμα.

Εἶχα ξεχωρίσει μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς

θαυμαστὲς ἱστορίες, πὺν κι' ἡ μητέρα τὶς ἔλεγε πῶς συχνά, καὶ μὲ συγκινοῦσαν κι' ἐμένα πῶς βαθιά.

Θυμοῦμαι μὲ πόση ταραχὴ καὶ λαχτὰρα διαβάξε τὰ πονεμένα λόγια τοῦ ἐκατόνταρχου: «Κύριε, τὸ παιδί μου κείτεται στὸ σπῆτι παραλυτικὸ καὶ βασανίζεται φριχτά. Καταλάβαινα πὼς ἔτσι ἦμουν κι' ἐγώ, σὰν τὸ παιδί τοῦ ἐκατόνταρχου, ἔτσι παρακαλοῦσαν κι' οἱ δικοὶ μου τὸν Κύριο, ἔτσι καρτεροῦσαν κι' αὐτοὶ νὰ τοὺς πεῖ: «Πηγαίνετε. Ὅπως πιστεύετε ἄς γίνετε». Ἡ μητέρα ἔσκυψε σὲ κείνη τὴ σελίδα καὶ τὴ φιλοῦσε δακρυομένη. Κι' ἐγὼ ἔκλαιγα.

Τὸ ἴδιο ἔκλαιγα κι' όταν ἄκουα τὴ φωνή της νὰ γίνεται πῶς γλυκιὰ καὶ πῶς τρυφερή καὶ νὰ διαβάξει τὰ λόγια τοῦ Κυρίου στὸν παραλυτικὸ νέο, πὺν τὸν εἶχαν κατεβάσει τρυπώντας τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ: «Ἐχε θάρος, παιδί μου!»

Προσπαθοῦσα νὰ φανταστῶ αὐτὴ τὴ θεία φωνὴ πὺν γιότρεινε, αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ χέρι πὺν ἔδιωχνε τὶς ἀρρώστους καὶ τὰ βάσανα. Δοκίμαζα νὰ σχηματίσω μέσα στὴν παιδική μου σκέψη τὴ μορφή του. Μοῦ ἦταν ἀδύνατο. Ἐλεγα μονάχα τ' ὄνομά του. Τὸ ἔλεγα πολλὲς φορὲς, κρυφά, μυστικά, κι' ἔνοιωθα ν' ἀναδίνεται ἀπ' αὐτὸ μιὰ ἀπαλὴ πνοὴ ἀγάπης.

Ἀργότερα, όταν μίλησα γι' αὐτὸ στὴ μητέρα, μοῦ ἔφερε αὐτὴν ἐδῶ τὴν εἰκόνα. Ὅμως οὔτε αὐτὴ μοῦ ἔδωσε τὴ μορφή πὺν ἀναζητοῦσε ἡ ψυχὴ μου. Καὶ ὕστερα ἀκόμα, όταν ἤθελα νὰ νοιώσω τὸν ἀληθινὸ Χριστό, πῆγαινα πίσω, σ' ἐκείνη τὴν παλιὰ ὄπτασία, πὺν δὲν μπόρεσα ποτὲ νὰ τὴν ὑλοποιήσω, νὰ τῆς δώσω ἀνθρώπινο σχῆμα καὶ ἔκφραση. Ἄκουα μονάχα τὴ μυστικὴ μουσικὴ τῆς φωνῆς του, πὺν πρόσταζε τὸ Κακὸ κι' ἀφανιζόταν, ἔβλεπα τὸ ἱερὸ τὸν χέρι, πὺν μ' ἓνα κίνημα του χάριζε ζωὴ καὶ γαλήνη, καὶ γέμιζα ἀπὸ κουράγιο κι' ἐλπίδα.

(Ἀκούμπησε τὰ χέρια της στὰ γόνατα κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι σὰν σὲ μυστικὴ προσευχή. Ὁ Ἀντρέας ἔμεινε νὰ τὴν κοιτάζει μὲ σιωπηλὴ συγκίνηση).

—Ὁ Δημήτριος τότε ἦταν πολὺ μικρὸς

(ἐξακολούθησε ἡ Μαργαρίτα), τέσσερα χρόνια πὺ μικρὸς ἀπὸ μένα... Μ' ὅλο πὺ εἶχε κιόλας περπατήσει, τοῦ ἄρεζε νὰ μπαίνει στὴν «περπατοῦσα» καὶ νὰ τρέχει μέσα στὸ δωμάτιο μὲ χαρούμενες φωνές. Κάπου-κάπου στεκόταν καὶ μὲ κοιτοῦσε μὲ ἀπορία. Ἐγὼ τὸν ἔνοιωθα, μὰ γελοῦσα καὶ τοῦ φώναξα: «Ἐλα, Δημήτρη,* κι' ἄλλο! Μπορεῖς νὰ φτάσεις ὡς τὴ γωνία;» Δοκίμαζε, μὰ δὲν τὰ κατάφερε. Ἐπαυρε φόρα γιὰ τὴ γωνία, μὰ ἡ «περπατοῦσα» ἄλλαζε κατεύθυνση καὶ χτυποῦσε ἀπὸτομα στὸν τοῖχο! Ἐγὼ γελοῦσα, ὁ Δημήτρης πείσμωνε καὶ μόνο ἡ μητέρα κρυφοκοίταζε μιὰ ἐκείνον, μιὰ ἐμένα, κι' ἔμενε σιωπηλὴ καὶ θλιμμένη. Ποῦ νὰ ἔφερε πόσο τὴν ἔνοιωθα καὶ πονοῦσα κι' ἐγὼ μαζί της...

Ἀργότερα, πολλές φορές, τὴν ὥρα πὺ ντυνόμουν μὲ τὴ βοήθεια τῆς μητέρας, τὸν πρόσεχα πὺ μὲ παρακολοῦθοῦσε συλλογισμένος. Μιὰ μέρα, μόλις βγῆκε ἡ μητέρα, ἦρθε πὺ κοντὰ στὸ κρεβάτι, ἄπλωσε τὸ χεράκι του καὶ πῆρε καὶ κράτησε σιωπηλὰ τὸ δικό μου. Στάθηκε μιὰ στιγμὴ δισταχτικός, ὕστερα ἄρχισε νὰ μὲ τραβᾷ ἀπ' αὐτὰ. «Τί εἶναι, Δημήτρη; Τί θέλεις;» τοῦ λέω. «Νὰ παίτσουμε», μοῦ λέει σιγὰ. Φίλησα, φίλησα τὸ τρυφερό χεράκι, καὶ τὰ μάτια μου γέμισαν δάκρυα. Ἐκεῖνος ἔμεινε νὰ μὲ κοιτάζει, καὶ τὸ τρυφερό χεράκι ἔτρεψε μέσα στὸ δικό μου.

Ἀπὸ τότε δὲν μοῦ ξαναμίλησε γι' αὐτό. Μόνο, ἀργότερα, τὴν ἡμέρα πὺ πέθανε ἡ μητέρα, ἀνέβηκε στὸ κρεβάτι, τρύπωσε κι' αὐτὸς τὰ πόδια του κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα κι' ἔμεινε μαζί μου. Ὅταν ὁ πατέρας γύρισε ἀπὸ τὴν κηδεῖα, πῆγε νὰ τὸν κατεβάσει. «Ὁχι! Ὁχι!» φώναξε δυνατὰ, σὰν τρομαγμένος. Καὶ πῆρε καὶ κράτησε σφιχτὰ τὸ χέρι μου. Ὁ πατέρας ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζει. «Γιατί;» τοῦ λέει. Ὁ Δημήτρης ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι πεισματικά, γοῶν νὰ μιλήσει. Μὰ σὲ λίγο: «Ἐδῶ θὰ μείνω», εἶπε μὲ φωνὴ τρομαγμένη. «Ὅπως ἡ Ρίτα». Καὶ τυλίγοντας τὰ μπροσάκια του στὴ μέση μου, ἄρχισε νὰ κλαίει μ' ἀναφιλητά. Ὁ πατέρας βγῆκε βιαστικὸς ἀπὸ τὸ δωμάτιο...

*Ὁρες ὁλόκληρες μέναμε κάθε μέρα μα-

ζί, καθισμένοι στὸ κρεβάτι... Μάθαμε ἕνα σωρὸ παιγνίδια, πὺ τὰ παίζαμε ἐκεῖ πάνω... (Ἡ μορφή τῆς Μαργαρίτας γαλήνεψε καὶ φωτίστηκε ἀπὸ ἕνα ἀπαλὸ χαμόγελο). Εἴχαμε ἀποχτήσει μεγάλη εἰδιζότητα στὰ «παλαμάκια» καὶ στὸ παιγνίδι μὲ τὰ ψεύτικα γέλια.

Μὰ νά! (Καὶ τὸ φωτεινὸ χαμόγελο ἔσβησε ἀπὸτομα ἀπὸ τὸ πρόσωπό της). Μόνο τέτοια ἦταν τὰ δικά μου γέλια: νευρικά καὶ βιασμένα, ψεύτικα.

Ὁ θάνατος τῆς μητέρας εἶχε τινάζει ἀπὸ τὴν καρδιά μου τὸ κουράγιο καὶ τῆς εἶχε ἀναταράξει καὶ θολώσει τὴν ἐλπίδα. Τὰ παράξενα λόγια, πὺ ἔμοιαζαν μὲ λυπητερὸ τραγούδι, στριφογύριζαν καὶ μπερδεύονταν μέσα στὴν ἀναστατωμένη μου σκέψη καὶ ξέφευγαν. Κοιτάζα μὲ μικρὸ παράπονο τὸν ἄγιο καὶ δὲν ἤμουν πιά σίγουρη ἂν ἤμουν ἐγὼ τὸ βρέφος πὺ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του, ἂν θὰ μὲ πῆγαινε στὸν μεγάλο Γιατρό.

Προσπαθοῦσα καὶ τώρα ν' ἀφουγκραστῶ τὴ γλυκεῖα φωνή «Ἐχε θάρος, παιδί μου» καὶ τὴν ἀκουα σὰ μακρινή. Κι' ὅταν πρόσφευγα μὲ πόνο στὴν ἄβυθον τῆς ὀπτασίας, τὴν ἔβλεπα ν' ἀχνοτρέμει μέσα στὰ δάκρυά μου.

Τὸ δωμάτιο, ἡ ἀτιμόσφοιρα, τὰ ἐπιπλά δὲ μύριζαν πιά θυμίαμα. Εἶχε φύγει κι' αὐτὸ μαζί μὲ τὴν πνοὴ τῆς μητέρας...

(Ἐμεινε σιωπηλὴ, καὶ στὸ χλωμό της πρόσωπο ἀπλώθηκε μιὰ ἔκφραση πόνου).

...Πῆγα νὰ σᾶς πῶ ἕνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ μου (Ξανάπε σὲ λίγο) καὶ σᾶς κράτησα τόση ὥρα μ' ἕνα σωρὸ θλιβερὲς λεπτομέρειες. Καὶ σᾶς τίς λέω τόσο ἄταχτα καὶ μπερδεμένα, πὺ σᾶς κουράζω, τὸ κατалаβαίνω, κι' ἂς εἶμαι βέβαιη πὺς μὲ νοιώθετε. Σεχάσαμε κιόλας πὺς σᾶς περιμένουν ἀπάνω. Καλύτερα λοιπὸν νὰ συνεχίσουμε μιὰν ἄλλη φορά, κύριε Ἀντρέα.

(Πῆγε νὰ σηκωθεί, μὰ ἐκεῖνος τὴν κράτησε ἀπὸ τὸ μπράτσο, καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ξανακαθῇ).

—Σᾶς παρακαλῶ, δεσποινὴς Μαργαρίτα! εἶπε.

Ἐκεῖνη τὸν κοιτάζε στὰ μάτια κι' ἔμεινε στὴ θέσῃ της.

—Τὰ χρόνια περνοῦσαν (ἐξακολούθησε σὲ λίγο). Μᾶς εἶχαν στείλει ἀπὸ τὸ χωριὸ τὴν Κούλα, γιὰ νὰ φροντίζει τὸ σπίτι κι' ἐμένα. Ὁ Δημήτρης πῆγαινε πιά σχολειό. Ὁ πατέρας φυσικά στὴ δουλειά του. Κι' ἐγὼ εἶχα τώρα τὸ προνόμιο νὰ μπορῶ νὰ φέρνω βόλτες μέσα στὶς κάμαρες, πάνω σὲ μιὰ καρέκλα μὲ τροχοῦς. Στὸ ἀναμεταξὺ ἄρχισε νὰ ῥχεται καὶ δάσκαλος στὸ σπίτι—τὸν ξέρετε: ὁ κ. Ζήσης.

Ὅπως βλέπετε, ὅλα εἶχαν ταχτοποιηθεῖ. Κι' αὐτὸ ἰσα-ἰσα ἦταν τὸ πιὸ φοβερό, αὐτὸ ποὺ μὲ πλήγωνε πιὸ πολὺ. Ὅλα εἶχαν πάρει τὸν ὁμαλὸ δρόμο. Ἡ ζωὴ μας ρυθμίστηκε σὰ ρολόι, κανονικά, ὁριστικά. Δὲ χωροῦσε πιά οὔτε μιὰ ἐλπίδα.

Τὸ ἔξερα βέβαια πὼς δὲ θὰ γινόμουν καλά, ὅμως δὲν ἤθελα νὰ τὸ ἔξεραν κι' οἱ ἄλλοι. Θύμωνα ποὺ ἡ Κούλα εἶχε συνηθίσει νὰ μεταχειρίζεται μὲ τόση ἐπιδεξιότητα τὰ νεκρά μου πόδια καὶ νὰ μὲ ντύνει μὲ τόση εὐκολία κι' ἀνεση. Πικραινόμουν ἀκόμα καὶ μὲ τὸν πατέρα, καὶ μὲ τὸν Δημήτρη, ποὺ εἶχαν μάθει πὼς νὰ μὲ πιάνουν, πὼς νὰ μὲ κατεβάζουν ἀπὸ τὸ κρεβάτι, πὼς νὰ μὲ βάζουν στὴν καρέκλα, χωρὶς καμμιὰ δυσκολία. Οἱ σταθεροὲς καὶ σίγουρες κινήσεις τους ἦταν μιὰ ἀκόμα πικρὴ ἀπόδειξη τῆς ὁριστικῆς μου καταδίκης.

Κάθε φορὰ ποὺ μὲ πλησίαζε ὁ Δημήτρης κι' ἤμαστε μοναχοὶ μας, πὼς λαχταροῦσα νὰ μοῦ πιανε τὸ χέρι, ὅπως τότε, καὶ νὰ μοῦ τὸ τραβοῦσε ἀπαλά, γιὰ νὰ μὲ κατεβάσει ἀπὸ τὸ κρεβάτι! Τὸ ἀναγνώριζα φυσικά πὼς ἦταν παρὰ ὀλογο, κι' ὅμως μὲ πίκραινε ποὺ δὲν τὸ 'κανε.

Στὸ σπίτι ἔρχονταν πολλὰ παιδιά, φίλοι τοῦ Δημήτρη πιὸ πολὺ παρὰ δικοί μου—ποὺ μερικοὶ εἶναι τώρα καὶ δικοί σας: Ὁ Νίκος κι' ὁ Τάκης, ποὺ ἦταν συμμαθητές του, ἡ Λευκὴ, ἡ Ἀνθούλα, ἡ Λόλα μὲ τὸν ἀδελφὸ της, ὁ Ἄλκης μὲ τὴν Ἄννα, ὁ Πυθαγόρας.

Τοὺς ἀνάγκαζα νὰ μένουν ὥρες καθισμένοι στὸν καναπέ, στὶς καρέκλες, ἀδρανεῖς κι' ἀκίνητοι. Δὲν τοὺς ἄφηνα νὰ τρέξουν, νὰ πηδήσουν. Καὶ τὰ παιγνίδια τους ἀκόμα ἔπρεπε νὰ εἶναι στάσιμα, νὰ γίνονται ἐπιτόπου. Μερικά ἀπ' αὐτὰ τὰ εἶχα βρεῖ

ἐγὼ ἡ Ἱδία—νὰ ἰσορροπεῖς μιὰ βέργα στὸ δάχτυλο τοῦ χεριοῦ, νὰ παίξεις τὸ τόπι μὲ τὴν παλάμη ἀνάστροφη κι' ἄλλα τέτοια.

Πολλὲς φορές, ὅταν ἐξαντλοῦνταν τὰ παιγνίδια μου κι' ἐκεῖνοι ζητοῦσαν κἀτι ἄλλο, τοὺς ἐδιωχνα ἀπότομα καὶ τοὺς ἔκανα νὰ φεύγουν φοβισμένοι. Καὶ μιὰ μέρα ποὺ ἡ Λόλα δὲν ἤθελε νὰ παίξει τὴν ἰσορροπία μὲ τὴ βέργα, δὲν κρατήθηκα, τὴν ἄρπαξα ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὴν χτύπησα μὲ τὴν Ἱδία τὴ βέργα. Ἡ Λόλα φώναζε, ὁ Ἄλκης ἀγροῖεψε καὶ τοὺς ἔβαλε ὅλους νὰ φύγουν. Ὁ Δημήτρης μὲ πλησίασε λυπημένος. Δὲ μοῦ εἶπε τίποτε. Ἔμεινε μόνο νὰ μὲ κοιτάζει μὲ τριφερό συμπονετικὸ παράπονο. «Πὼς μὲ κοιτάξεις ἔτσι;» τοῦ φωνάξω. «Τὸ ξέρω πὼς εἶμαι κακιά. Γιατί νὰ μὴν εἶμαι;» Καὶ ἤμουν ἀλήθεια...

(Στιγμὲς σιωπῆς).

...Ὁ κ. Ζήσης ἔκοψε καὶ τὴν τελευταία κλωστή, ποὺ μπορούσε νὰ μὲ συνδέσει μὲ τὴν ἑλπίδα. Δὲν ξέρω ἂν σὰς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν γνωρίσετε. Γνωρίσατε ὁμως τὸν Πυθαγόρα, ποὺ εἶναι ἴδιος ὁ πατέρας του. Ἐνας ἄνθρωπος στεγνὸς καὶ θετικὸς, ποὺ τὰ βλέπει καὶ τὰ κρίνει ὅλα ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τους ὄψη. Ὅταν τὸν ἀκούεις νὰ λέει τίς σκέψεις του, νομίζεις πὼς τίς ἔχει μετρήσει μὲ τὸν πόντο καὶ τίς ἔχει στοργυλέψει μὲ τὸ διαδήτη. «Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πατάει καὶ μὲ τὰ δύο τὸν πόδια στὴ γῆ», λέει συχνά.

Εἶχε κάμει εἰδικὸ πρόγραμμα διδασκαλίας γιὰ μένα. «Ἐσύ, παιδί μου, δὲ χρειάζεσαι παρὰ γνώσεις καὶ κρίση. Ν' ἀναπληρώνεις τὴν πείρα τῆς ζωῆς μὲ τὴ μάθηση. Ν' ἀντικαταστήσεις μὲ τὴ σκέψη τίς φυσικὲς σου ἐλλείψεις».

Τὰ μαθήματα ποὺ μὲ δίδασκε, ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας του, τὰ θέματα τῆς κουβέντας του, ὅλα ἦταν σύμφωνα μὲ τίς ἰδέες του καὶ μὲ τὸ πρόγραμμά του. Ὅλα λογικά καὶ σοφά—τόσο λογικά καὶ σοφά, ποὺ τὰ βρισκα ἀκαταγώνιστα, ὁριστικά.

Στὴν ἀρχὴ προσπάθησα ν' ἀντιδράσω. Ἐπηρεασμένη ἀκόμα ἀπὸ τὴ θύμηση τῆς μητέρας, πιάκιζα νὰ κρατήσω κάποια λυπητερά κι' ἀγαπημένα ὑπολείμματα ἀπὸ τὴν τότε ψυχικὴ μου ζωὴ. Ἐμοιαζα μ' ἑ-

να μπουκάλι από μυρωδικό, πού είχε αδειάσει, μὰ πού ανάδινε ἀκόμα κάποια μυρωδιά. Μοῦ τὴν ξέπλενε ὁμως ὁλοένα καὶ μοῦ τὴν ἔσθηνε σιγά-σιγά ἡ κρύα πνοὴ τῆς Λογικῆς.

Ὁ Πυθαγόρας, πού ἐρχόταν ταχτικά στοῦ σπίτι καὶ διαβάσαμε καὶ συζητούσαμε μαζί, μὲ κοροϊδεύε συχνὰ γιὰ ὅλην ἐκείνη τὴν «ἀγιοσύνην»—ὅπως τὴν ἔλεγε—τῆς καμαράς μου. «Οὔτε παρεκκλήσι νὰ ἦταν! Καλά, ὅσο ζοῦσε ἡ μητέρα σου, γιὰ γυναῖκα ἦταν, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ ἐξηγήσει. Μὰ κι' ἐσύ, ἡ γυναῖκα τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα, ἡ φωτισμένη;»

«Καὶ πού νὰ ἔξερὲς ἀκόμα, καμμένη Πυθαγόρα, τὴν ἱστορία μὲ τὸν "Ἅγιο Στυλιανό" τοῦ εἶπα μιὰ μέρα. Καὶ τοῦ τὴ διηγίθηκα. Ξέσπασε σὲ σαρκαστικὸ γέλιο καὶ μοῦ μίλησε μὲ τέτοια περιφρόνηση γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς «ἀνόητες δεισιδαιμονίες», πού μ' ἔκαμε νὰ ντραπῶ. Ἀλήθεια, πῶς μπόρεσα νὰ τὸ πιστέψω;

Καὶ τὴ νύχτα, πού ἡ Κούλα ἦρθε νὰ σιᾶζει, ὅπως πάντα, τὸ καντήλι, πῆρα ὀριστικά τὴν ἀπόφαση. «Κούλα!» τῆς λέω. «Νὰ τὸ πᾶς στὴν κάμαρά σου!» «Ποιό;» μὲ ρωτᾷ ἐκείνη μὲ ἀνήσυχη ἀπορία. «Τί ποιό; Δὲν καταλαβαίνεις; Αὐτό!» Ἐμμενε νὰ μὲ κοιτάζει σαστισμένη, τρομαγμένη. «Γιατί;» μοῦ λέει. «Ἀμαρτία δὲν εἶναι; Δὲν τὸ παίρνω! Θὰ τὸ πῶ τοῦ πατέρα σου!» Τῆς ἔβαλα ὁμως τόσο ἄγριες φωνές, πού στοῦ τέλος τὸ σήκωσε. Τὴν ὦρα πού ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά της τὰ εἰκονίσματα, τὴν εἶδα πού ἔσκυψε καὶ τὰ φίλησε, κι' ἔκαμε μὲ τὸ χέρι τὸ σταυρό της.

Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο, κυλίστηκα στοῦ κρεβάτι κι' ἄρχισα νὰ κλαίω, νὰ κλαίω, χτυπώντας μὲ τὰ χέρια τὰ στῶματα, στριφογυρίζοντας τὸ κεφάλι στὰ μαξιλάρια. Ἐκλαψα πολὺ, κι' ὅταν σταμάτησα, ἔνοιωσα ἓνα παράξενο ξαλάφρωμα, σὰ νὰ εἶχαν ξεριζωθεῖ ὅλα μου τὰ σωθικά, σὰ νὰ εἶχαν στερεῖται μέσα μου ὅλες οἱ πηγὲς τῶν αἰσθήσεων. Ἐνοιωθὰ τὴν τρομερὴ ἀνακούφιση πῶς εἶχα ὁλότελα ἀδειάσει!

... Πέρασαν χρόνια... Ὅταν ξέσπασε ὁ πόλεμος, ὁ πατέρας ἔφυγε ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ὁ Δημήτρης εἶχε τελειώσει τὸ Γυμνάσιο κι' εἶχε γραφτεῖ στοῦ Πανεπιστήμιου, μὰ τὰ παρήτησε ὅλα καὶ πῆγε ἐδελοντῆς στοῦ Ἑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν γιὰ διάφορες βοηθητικὰ ὑπηρεσίες. Τὴ νύχτα ἦταν στὴν ἀεροπορικὴ ἄμυνα καὶ στὴ διανομὴ δώρων στοὺς στρατιῶτες πού ἔφευγαν. Ὁ Νίκος κι' ὁ Τάκης παρακολουθοῦσαν στοῦ Πανεπιστήμιου, ὁμως τὴ νύχτα δούλευαν κι' αὐτοὶ στὴν ἀεροπορικὴ ἄμυνα. Ὁ Ἄλκης, πού ἦταν μεγαλύτερος, εἶχε πάει στὸν πόλεμο. Ὁ Πυθαγόρας, πού δὲν ἔννοοῦσε νὰ παραμελήσει τίς σπουδές του (εἶχε γραφτεῖ στὰ μαθηματικά), χαλάρωσε τὴν ἐπαφὴ του μὲ τοὺς ἄλλους.

Τὰ κορίτσια ἔρχονταν τὰ δειλινὰ στοῦ σπίτι καὶ πλέκαμε μάλλινα γιὰ τὸ Στρατό. Πολλὲς φορὲς ἔρχονταν καὶ τ' ἀγόρια καὶ μᾶς ἔφεραν τὰ νέα, μᾶς διάβαζαν τὸ γράμματά τοῦ Ἄλκη, μᾶς μάθαιναν τὰ καινούργια πολεμικά τραγούδια, πού τὰ τραγουδοῦσαμε ὅλοι μαζί.

Ἦμουν σὲ μεγάλῃ ψυχικῇ ἀναταραχῇ. Ἡ ἀγανάκτηση γιὰ τὴν ἀδικίαν ἐπίθεσης, ἡ ἀνησυχία γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ πατέρα καὶ τοῦ Δημήτρη, ὁ πόθος τῆς νίκης καὶ ἡ ἀπειλὴ τῆς σκληριάς μὲ ἀναστάτωναν. Ἐνοιωθὰ μέσα μου ν' ἀναδεύονται καινούργια αἰσθήματα, τὴν καρδιά μου νὰ γεμίζει καὶ νὰ ζεσταίνεται.

Ὁ πατέρας κι' ὁ Ἄλκης ἔγραφαν γιὰ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ στρατοῦ. Οἱ φίλοι διηγούνταν κάθε φορὰ σκιηὲς ἀπὸ τὰ τραῖνα πού ἔπαιρναν τοὺς στρατιῶτες, ἀπὸ βομβαρδισμοὺς στοῦ λιμάνι, ἀπὸ τὴν παλικαριά καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν παιδιῶν. Οἱ ἐφημερίδες ἦταν γεμάτες ἀπὸ περιγραφὰς μαχῶν, ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ νίκες.

Ὅλη αὐτὴ ἡ ὀρμητικὴ ζωὴ σκόρπιζε παντοῦ μιὰ βίαιη πνοή, πού τὴν ἔνοιωθὰ νὰ μπαίνει μέσα μου καὶ νὰ μὲ σέρνει στὸν ἴλιγγό της... Λιάβαζα κι' ἄκουα συχνὰ τίς λέξεις «πίστη», «θαῖμας». Στὴν ἀρχὴ δὲν τοὺς ἔδινα σημασία. Τὶς προσπερνοῦσα σὰ συνηθισμένα «σχήματα λόγου». Ὅμως σιγά-σιγά ἄρχισαν νὰ μοῦ φέρουν κάποια

θαμπήν ανάμνηση καὶ νὰ μοῦ φαίνονται σὰν κάπου νὰ τὶς εἶχα ἀκούσει, νὰ τὶς εἶχα γνωρίσει, καὶ ἄς μὴ μπορούσα ἀκόμα νὰ ξεκαθαρίσω τὸ βαθὺ τους νόημα.

Τότε ἦταν πού διαβάσαμε γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸν Δημήτρη ἓνα ἀπὸ τὰ γράμματά σας στὸ περιοδικό. Μοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ σᾶς γράψω. Στὴν κατάσταση πού ἦμουν, ἴσως αὐτὸ πού ἔκανα νὰ ἦταν πολὺ τολμηρὸ καὶ ἀταίριαστο—καὶ ἦταν, ἀλήθεια. Ὅμως ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἐπικοινωνήσω μὲ τὸν ἄνθρωπο, πού ἔγραφε τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα γράμματα ἀπὸ τὸ μέτωπο, νίκησε τοὺς δισταγμούς μου. Ἔτσι ἀρχίσουμε τὴν ἀλληλογραφία μας. Τὰ γράμματά σας μοῦ ἔδιναν μεγάλη χαρά, μοῦ ἔφεραν κατὶ καινοῦργιο, πού δὲν τὸ εἶχα γνωρίσει ὡς τότε, τὴν ποίηση, καὶ μοῦ ἀνοίγαν τὸν ὀρίζοντα τῆς στενῆς μου ζωῆς.

—Κι' ἐσεῖς μοῦ φέροντε ἐκεῖ πάνω τὰ πιὸ ὠραῖα αἰσθήματα πού γνώρισα στὴ ζωὴ μου, εἶπε ζωηρὰ ὁ Ἀντρέας.

Ἡ Μαργαρίτα τὸν κοίταξε φιλικά.

—Στὴν ἀρχὴ δὲν τὸ σκέφτηκα, ξανάπε, καὶ ἂν τὸ σκέφτηκα, ἴσως νὰ μὴν τὸ θέλησα νὰ σᾶς γράψω γιὰ τὴν κατάστασή μου. Κι' ὅταν ἀργότερα τὸ ἀποφάσισα, ὁ Δημήτρης δὲ μὴ ἀφῆκε. «Θὰ τὸν πιναρίσει» μοῦ εἶπε, «θὰ τοῦ χαλάσει τὴν ἀτιμόσυλα, πού τοῦ ἔχουν δημιουργήσει τὰ γράμματά σου. Δὲ βλέπεις πῶς σοῦ γράφει;» Ἀσε. Ἀργότερα.

Τὸ παραδέχτηκα. «Ναί, πιὸ καλὰ ἀργότερα» συλλογίστηκα. «Ὅσο νὰ γυρίσει, θὰ περάσει ὅπωςδήποτε λίγος καιρὸς. Καί...» Δὲν ξέρω τί ἦταν ἐκεῖνο πού εἶχα νοιώσει. Ἐλπίδα; Τί ἐλπίδα στὴ μόνιμη πιά κατάσταση πού ἦμουν; Πιὸ πολὺ μιὰ λανθάνουσα δειλὴ ἐπιθυμία νὰ ἦμουν καλὰ, ὅταν θὰ μὲ γνωρίζατε. Αὐτό. Μιὰ κρυφὴ ἐπιθυμία νὰ ἦμουν καλὰ...

—Πόση χαρὰ μοῦ δίνει αὐτό! εἶπε ὁ Ἀντρέας μὲ φωνὴ συγκινημένη.

(Μικρὴ σιωπὴ).

—Μιὰ μέρα (ἐξακολούθησε ἡ Μαργαρίτα) ἦρθε ὁ Δημήτρης μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ. «Ξέρεις ποιὸς παρασημοφορήθηκε;» μὲ ρώτησε θριαμβευτικά. «Ὁ πατέρας;» «Ὁ πατέρας θὰ 'ταν τόσο φυσικό. Ὅχι.

Δὲν εἶναι ὁ πατέρας. Ὁ Σταυρὸς ὁ θεληματάς! Θυμάσαι τὴν ἱστορία μὲ τὸ ρολόι πού ἔκλεψε τοῦ κύρ-Περατικοῦ; Τὴν ἄλλη, μὲ τὸ κοστοῖοι τοῦ δασκάλου σου, πού τοῦ τὸ ἔδωκε νὰ τὸ πᾶει στὸ καθαριστήριο, καὶ αὐτὸς τὸ πῆγε στὰ παλιατζίδικα καὶ τὸ πούλησε; Παρασημοφορήθηκε! Προτάθηκε «ἐπ' ἀνδραγαθίας! Ποῦ τὴν εἶχε τέτοια ψυχὴ, καὶ δὲν τὸ ξέραμε; Τώρα τὸν ἔκαναν καὶ δεκανέα! Κοίτα! Κοίτα!» Ξεδίπλωσε μιὰν ἐφημερίδα καὶ τὴν ἔβαλε μπροστά μου, νὰ δῶ τὴ φωτογραφία του. «Πῶς ἔγινε αὐτό;» ἀναρωτήθηκα. «Πῶς θεραπεύτηκε;»

Τότε γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ πόσα χρόνια, ξαναθυμήθηκα τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα, πού εἶχαν γλιτώσει ἀπ' αὐτὰ μ' ἓνα λόγο Του...

Ὅμως αὐτὸ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα. Ὁταν, τὴν ἄλλη μέρα, ξανάλεγαν πάλι γιὰ τὴν ὁπτασία τῆς Παναγίας, πού τὴν ἔβλεπαν οἱ στρατιῶτες νὰ τοὺς εὐλογᾷ καὶ νὰ τοὺς ὀδηγᾷ, ἔφαγαν νὰ βρῶ μέσα στὶς γνώσεις μου τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση τοῦ φαινομένου. «Ἀντικατοπτρισμός» ἔλεγα στοὺς ἄλλους μ' ἓνα αἰσθημα ὑπεροχῆς. «παραίσθησις». Καὶ τοὺς κοίταζα μὲ κάποια συγκατάβαση.

Ὅπως βλέπετε, ἦμουν πιὸ λογικὴ ἀπὸ σᾶς, πιὸ γνωστικὴ, δηλαδὴ χειρότερη. Μὴ ξεχνᾶτε τὸ βαρὺ φόρτωμα τῆς σοφίας, πού εἶχα στριμώξει μέσα στὸ κεφάλι μου. Ὁ κ. Ζήσης, μ' ὅλο πού δὲν ἐρχόταν πιά γιὰ ταχτικά μαθήματα, παρὰ γιὰ νὰ μοῦ φέρονε κάπου-κάπου βιβλία καὶ νὰ μὲ καθοδηγᾷ στὶς μελέτες μου, εἶχε γίνει ὁ ἀόρατος «Σοφός», πού ὅλοι ἔχουμε μέσα μας καὶ πού κρατᾷ καὶ κυβερνᾷ τὰ νήματα τοῦ φτωχοῦ μας μυαλοῦ...

Μιὰν ἄλλη μέρα μάθαμε ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τὸ θάνατο τοῦ Γιώργου Πανλάκη. Ἦταν γείτονάς μας. Τραπεζίτικὸς ὁπάλλης. Ἕνας πολὺ ἀδύνατος, πολὺ καχεκτικὸς ἄνθρωπος, πού καὶ ἂν δὲν ἦταν φυσικὸς ὅπως ἔλεγαν, ἦταν σίγουρα ἓνας ἄρρωστος οργανισμός. Στὴν ἀρχὴ φυσικά δὲν τὸν δέχτηκαν στὸ στρατό. Χάλασε τὸν κόσμον νὰ τὸν πάρουν. Χρησιμοποίησε ὅλα τὰ μέσα. Παρακάλεσε, διαμαρτυρήθηκε,

μιὰ μέρα τὸν ἔπνιξαν οἱ λυγμοί. Καὶ τὸν δέχτηκαν. Στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ γενναίους καί—τὸ πιὸ παράδοξο καὶ τὸ πιὸ θαυμαστό—ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνθεκτικούς, τοὺς πιὸ δυνατοὺς στρατιώτες. Τὸν ἀνέφεραν δυὸ φορὲς σὲ ἡμερήσιες διαταγές. Σκοτώθηκε ἡρωϊκὰ σὲ μιὰ σκληρότατη μάχη.

Ἡ ἀναστατώσή του ἦταν ἀπερίγραπτη. Καλὰ ὁ Σταυρός. Ἡ ψυχὴ, κι' ἡ πιὸ χαλασμένη, μένει πάντα, σὲ κάποιο βαθμὸ, εὐαίσθητη, εὐπλαστη, καὶ μπορεῖ νὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ ἕνα τέτοιο συγκλονισμό, μπορεῖ καὶ ν' ἀλλάξει. Μὰ τὸ κορμί; Τὸ ἄρρωστο, τὸ σάτιο κορμί; Ποιὲς ἄγνωστες, ἀνεξερεύνητες δυνάμεις μποροῦν νὰ τὸ μεταμορφώσουν ξαφνικά, νὰ τοῦ δώσουν ὕγεια καὶ δύναμη, νὰ τὸ ἀτσαλώσουν;

Ἡ λέξη «θαύμα» ξαναγύριζε στὴ μνήμη μου, κι' ἡ ψυχὴ μου γέμιζε ἀπὸ παλιὲς σεβάσιμες εἰκόνας: Τὸ παιδί τοῦ Ἐκατόνταρχου ποὺ βασανίζοταν φοιχτά, ὁ νέος ποὺ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὴ στέγη μὲ τὸ κρεβάτι του, καὶ ποὺ ἔγιναν καὶ οἱ δυὸ καλά.

ῴστε λοιπόν;... Ἀνατριχίασα. Μιὰ λάμψη ἐλπίδας πέρασε πέρα γιὰ πέρα τὸ κορμί μου, ζέντησε δυνατὰ τὴν καρδιά μου καὶ τὴν ἔκαμε νὰ πονέσει...

Τὴν ἴδια νύχτα ἦταν ποὺ τὸν εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ...

(Ἀνάσανε βαθιὰ κι' ἔμεινε νὰ κοιτάζει ἔξω, μακριά).

—Ἀγαπητέ μου φίλε (Ξανάπε σὲ λίγο ἡ Μαργαρίτα, μὲ φωνὴ πιὸ σοδαρή, πιὸ ἀποφασιστικὴ). Μπαίνουμε τώρα μὲ μιὰ περιοχὴ, ποὺ τὸ ἑδάφος της δὲν εἶναι καμωμένο ἀπὸ χῶμα, παρὰ ἀπὸ ἄσπρο νεφέλωμα κι' ἀπὸ χρυσὸ φῶς. Δὲ θὰ πᾶμε σ' αὐτὴν μὲ τὰ πόδια, παρὰ μὲ τὴν ψυχὴ. Στὴν πόρτα της ἀπόξω θ' ἀφήσουμε τοὺς διαβήτες, τοὺς φακοὺς, τὰ μέτρα, καὶ θὰ πάρουμε μαζί μας ὅ, τι ἀγνότερο κρύβουμε μέσα στὴν καρδιά μας. Ξέρω πὼς ἔχετε τὴ δύναμη νὰ μιλήτε σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ. Ἡ ψυχὴ σας τὰ ἔχει κίολας τὰ φτερά, ποὺ τὴς χρειάζονται γιὰ μιὰν τέτοια πτήση. Ὅμως, ἂν διστάσετε, ἂν ἔχετε ὁποιαδήποτε ἀμφιβολία, δὲν μπορεῖτε νὰ μπεῖτε. Εἶναι κατὰ

κλειδαριὲς μὲ γράμματα ἀπὸ τὸ ἀλφάβητο, ποὺ ἂν δὲν τὰ ταιριάσεις γιὰ νὰ σχηματίσεις μ' αὐτὰ μιὰν ὀρισμένη μυστικὴ λέξη, ἡ κλειδαριὰ δὲν ἀνοίγει. Χωρὶς τὴν πίστη, δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνοίξει αὐτὴ τὴν πόρτα καὶ νὰ μπεῖ στὴ χώρα τοῦ θαύματος. Θέλετε νὰ σταματήσουμε;

—Ὅχι! ὄχι! εἰπε ζωηρὰ ὁ Ἀντρέας. Νὰ πᾶμε! Νὰ πᾶμε!

Κι' ἡ φωνὴ του εἶχε ἕνα ξεστὸ ὀρμητικὸ παλμό.

Ἡ Μαργαρίτα τὸν κοιτάζε μὲ μάτια φωτισμένα.

—Εἶχα ξαπλώσει στὸ κρεβάτι νορμὲς (Ξανάρχισε νὰ διηγείται). Ὅχι γιὰ ὕπνο. Μοῦ ἄρρεζε νὰ μένω ἔτσι μόνη. Αἰσθανόμουν κάποιο ξεκούρασμα, κάποια ἀνεση. Ἔσθηναι τὸ φῶς κι' ἔμεινα νὰ κοιτάζω τὸ σκοτάδι. Ἡ ψυχὴ μου κι' ἡ σκέψη μου γαλήνευαν...

Ξαφνικά, ἔνοιωσα κατὶ περίεργο μέσα στὸ δωμάτιο, σὰ νὰ εἶχε ἀναταραχτεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ κατὶ ἀόρατο ποὺ κινήθηκε, σὰ μιὰ κάποια μυστικὴ κι' ἀόριστη παρουσία.

Ἀνασηκώθηκα. Ὅχι ἀπὸ φόβο. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα, τὸ σκοτάδι εἶχε γίνει πιὸ ἥπιο, ἡ ἀτμόσφαιρα πιὸ μαλακὴ. Κατὰ λάβαινα πὼς αὐτὸ τὸ Κάτι, αὐτὴ ἡ μυστικὴ Παρουσία ἦταν ἀγαθὴ, καὶ τὴν ἔνοιωθα μ' εὐχάριστη ἀνατριχίλα, ποὺ προχωροῦσε σὲ μένα καὶ μὲ πλησίαζε.

Τότε μεμιάς, σὰν κάποιο χέρι νὰ παραμέρισε τὸ σκοτάδι καὶ ν' ἀνοίξε ἕνα φωτεινὸ πέρασμα, πρόβαλε Ἐκεῖνος, στάθηκε μπροστὰ στὸ κρεβάτι κι' ἔμεινε νὰ μὲ κοιτάζει μὲ μάτια στοργικά. Στὸ τέλος μοῦ χαμογέλασε—ἕνα φευγαλέο λαμπερὸ χαμόγελο, ποὺ δὲν πρόλαβα νὰ τὸ χαρῶ, γιατί ἡ κουρτίνα τοῦ σκοταδιοῦ ἔκλεισε ξανά, κι' ἡ ἀγαθὴ Ἐμφάνιση χάθηκε. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε μὲ βίαιη συγκίνηση...

Ὅμως τὸ πρωῒ, ὅταν οἱ πρωῒτες ἐντυπώσεις πέρασαν, ἄρχισα ν' ἀμφιβάλλω, νὰ δυσπιστῶ. Ἄν ἦμιον κοιμισμένη, καὶ δὲν ἦταν παρὰ ἕνα ὄνειρο; Ἄν ἦταν ἀπ' αὐτὲς τίς «παραοδησεις» ποὺ ἔλεγα γιὰ κείνους ποὺ ὁραματίζονταν τὴν Παναγία;

Κι' ὅμως κάθε νύχτα, ὅταν πῆγαινα στὸ

δοματίό μου, ἔνοιωθα ἕνα αἰσθημα ἀναμινής. Ἐφαχνα μὲ τὴ ματιά μέσα στο σκοτάδι, καὶ δὲν ἤξερα ἂν ἀνησυχούσα ἢ ἂν ποθοῦσα νὰ Τὸν ξαναἰδῶ.

Τὸν ξαναεἶδα ἔπειτα ἀπὸ λίγες νύχτες. Μ' ὄλο πὺν δὲν μπορούσα νὰ διακρίνω τὴ μορφή Του, νὰ ξεχωρίσω τὰ χαρακτηριστικά Του, ἔνοιωθα καθαρά τὴν πνοή τῆς Παρουσίας Του—τὴν ἴδια πνοή ἀγάτης πὺν ἔνοιωθα τότε, ὅταν προσπαθοῦσα μὲ τὴ φαντασία μου νὰ δώσω σχῆμα κ' ἐκφραση στὴν αἴυλη ὀπτασία Του. Ὡ ναί, ἦταν Ἐκεῖνος, Ἐκεῖνος!

Τὸν εἶδα πὺν ἀκούμπησε στὸ κρεβάτι μου, πὺν ἔσκυψε πὺν πολὺ ἀπάνω μου, μὲ τὴν ἴδια στοργικὴ ματιά, μὲ τὸ ἴδιο τρυφερὸ χαμόγελο. «Χριστέ μου!» μουρμούρισα. Κι' ἀπλώσα τὸ χέρι νὰ Τὸν ἀγγίξω. Χάθηκε.

Ἄναψα τὸ φῶς κ' ἔσκυψα νὰ δῶ χάμω ἂν ἀφῆκαν ἀποτυπώματα τὰ πόδια Του. Ἐβαλα τὸ χέρι στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ, νὰ δεβαιωθῶ ἂν ἦταν ἀκόμα ζεστὸ ἀπὸ τὴν ἐπαφή Του.

Μὰ τὴν ἴδια στιγμή στάθηκα ντροπιασμένη, τρομαγμένη. Δὲν Τὸν εἶχα δεῖ τόσο καθαρά; Δὲν εἶχα ἀναγνωρίσει τὴν παλιά μου ἱερὴ Ὀπτασία; Δὲν ἔνοιωσα τὴν πνοή Του; Τί ἔψαχνα λοιπὸν γιὰ πατήματα καὶ γιὰ σημάδια; Ἀχ! Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀπλώσα τὸ χέρι; Γιὰ νὰ τὸ βάλω στὸν τύπο τῶν ἡλῶν; «Συγώρεσέ με, Κύριε!» μουρμούρισα...

Πέρασαν πολλὲς νύχτες, χωρὶς νὰ Τὸν ξαναδῶ. Κι' ἦταν ὅλα τόσο ἄδεια γύρω μου, ἔνοιωθα τόση μοναξιά! Κλεινόμενον νορὶς στὸ δωμάτιό μου καὶ Τὸν περιμένα. Κάφωνα τὸ βλέμμα στὸ σκοτάδι, σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο, ἀπ' ὅπου εἶχε προβάλει τὶς δυὸ φορὲς καὶ λαχταροῦσα νὰ Τὸν ξαναδῶ νὰ τὸ παραμερίζει καὶ νὰ περνᾷ. Μύριζα τὴν ἀτμόσφαιρα, νὰ νοιώσω τὴν πνοή τῆς παρουσίας Του. «Ἐλα, Κύριε!» μουρμούριζα σιγὰ καὶ πονεμένα. «Ἐλα!» Κι' ἔκλαια...

Τὴν ἄλλη μέρα μᾶς ἤρθε ἡ εἰδηση πὺς θὰ ἔφταν ἀπὸ τὸ μέτωπο τοὺς πρώτους τραυματίες. Ὁλη ἡ συντροφία μᾶς ἀναστατώθηκε. Ἡ Λευκή, ἡ Ἀνθούλα, στὸ τέ-

λος κ' ἡ Λόλα δῆλωσαν πὺς θὰ πῆγαιναν νοσοκόμες. Ὁ Νίκος ἔλεγε πὺς θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς γίνεῖ μεγάλη ὑποδοχή. Ὁ Τάκης προσφέρθηκε νὰ βγάλει λόγο. Οἱ ἄλλοι γέλασαν, μὰ ἦταν ὅλοι συγκινημένοι. Ἡ Κούλα ἔκλαιε.

«Ῥστερισμοί!» εἶπε ὁ Πυθαγόρας. «Καὶ πάλι ἡ Κούλα κάτι θὰ μπορούσε νὰ κάμει. Μὰ φανταστῆτε τοὺς καημένους τοὺς τραυματίες στὰ χέρια τῆς Λευκῆς καὶ τῆς Λόλας! Χαριστικὴ βολή!» Καὶ γέλασε.

Ὁ Δημήτρης θυμώσε. «Μὰ δὲν ἔχεις λοιπὸν ἐσὺ ψυχή;» εἶπε.

«Ψυχὴ!» ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος σαρκαστικά. «Ἡ δικαιολογία τῶν τρελλῶν!»

Κύλησα ἀπότομα τὴν καρέκλα μου καὶ πῆγα μπροστά του.

«Καὶ μυαλό, ἡ δικαιολογία τῶν ἀναίσθητων!» τοῦ πέταξα. «Χίλιες φορὲς προτιμότερο νὰ ἔχει κανεὶς μέσα του ἕνα σβωλαράκι ζεστὴ καρδιά, παρὰ ἕνα παγόδουνο ἀπὸ μυαλό!» Καὶ κινώντας τὴν καρέκλα μου, βγῆκα. Ἡ Κούλα ἤρθε μαζί μου.

«Κούλα!» τῆς εἶπα μόλις μῆκαμε στὸ δωμάτιό μου. «Νὰ φέρεις τὸ εἰκονοστάσι καὶ νὰ τὸ ξαναβάλεις στὴ θέση του!»

Ἐμεινε νὰ μὲ κοιτάζει σαστισμένη. Πίσω ἀπὸ τὰ μάτια τῆς τρεμπάιξε μιὰ φοβισμένη χαρά, πὺν πάλευε νὰ ξεσπάσει, μὰ τὴν κρατοῦσε μὲ βία.

«Καὶ νὰ μοῦ βρεῖς καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς μητέρας!» ξανάπα.

Κάτι θέλησε νὰ πεῖ, μὰ δὲν μπόρεσε. Ἡ λαλιά τῆς πνίγηκε μέσα σὲ μικροὺς χαρούμενους λυγμούς. Καὶ βγῆκε τρέχοντας.

Πρῶτα ἔφερε τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο. Τὸ κρατοῦσε μὲ προσοχή, τὸ φίλησε μὲ σεβασμὸ καὶ τὸ ἀπόθεσε ἀπάλὰ στὰ γόνατά μου. Δὲν εἶχα τὴ δύναμη νὰ τὸ κοιτάξω. Μόνο πὺν ἀκούμπησα τὸ χέρι ἀπάνω του κ' ἔμεινα νὰ τὸ ἀγγίξω ἀκίνητη κ' ἄφωνη. Ἡ Κούλα μὲ κοιτάζε ταραγμένη, ἀναστατωμένη, χαμογελώντας τρυφερά, ἔτοιμη νὰ κλάψει.

Ῥστερα ἔφερε τὰ εἰκονίσματα καὶ τὸ εἰκονοστάσι. Τὰ βλεπα ὅλ' αὐτὰ καὶ δὲν μπορούσα νὰ ξεχωρίσω ἂν ἦταν τωραδὰ πὺν γίνονταν ἐκεῖ μπροστά μου, ἢ ἦταν μιὰ μου ἀνάμνηση ἀπὸ τὰ περασμένα. «Μη-

τέρα!» ἔλεγα μυστικά μέσα μου, «μητέρα!» Καί τὴν ἐνοιῶθα πὺν εἶχε ἔρθει κι' αὐτὴ μαζί με τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ εἰκονοστάσι, κι' ἦταν παρηγορημένη καὶ χαρούμενη.

Πῶς τὸ συλλογίστηκε ἡ Κούλα νὰ βάλει τὸ εἰκονίσμα τοῦ Ἀγίου μπροστά, ν' ἀκουμπᾷ στὸ τζάμι, νὰ μπορεῖ νὰ κοιτάζει κατὰ μένα; «Μανούλα! Ἐσὺ τῆς τὸ 'βαλες στὴ σκέψη; Ἐσὺ τῆς ὁδήγησες τὸ χέρι; Μὰ ναι, τὸ παραδέχομαι, τὸ ξέρω: Ἐγὼ εἶμαι, μανούλα μου, ἐγὼ εἶμαι τὸ μωρὸ πὺν κρατάει! Κι' ἐκεῖνος—τὸ βλέπω, ὦ τὸ βλέπω—τώρα τόσο καθαρὰ—μὲ φυλάει, μὲ φυλάει ὅσο πὺν... ὅσο πὺν νά...».

Δὲν τόλμησα νὰ συμπληρώσω τὴ σκέψη μου. Ὅμως σὰν ἕνας μακρινὸς ἀντίλατος πὺν ἀνᾶδινε ἀπὸ βαθιὰ μέσα μου ἡ καρδιά μου, ἄκουσα ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ παίρνουν φωνὴ καὶ νόημα τὰ ἴδια τὰ λόγια πὺν μοῦ εἶχε πεῖ τότε: «Ἐτοίθ' ἀκουμπήσει τὸ χέρι Του στὸ κεφάλι σου, παιδί μου, καὶ θὰ γίνεις καλὰ. «Πότε μαμιά;» «Ἄχ! δὲν μπορῶ νὰ ξέρω, κορούλα μου. Αὐτὸ εἶναι στὴ θέλησή Του».

«Μανούλα! Μανούλα! Νά 'ναι τάχα αὐτὸ πὺν μοῦ μὴνᾶει τώρα μὲ τὸν ἐρχομὸ Του; Νά 'ναι αὐτό; Αὐτό;»

Ἡ Κούλα ὅλο καὶ μὲ κοιτάζε καὶ μοῦ χαμογελοῖσε. Καὶ ξαφνικὰ ἔρχεται κοντά μου, πέφτει χάμω κι' ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι στὰ γόνατά μου, κλαίοντας μ' ἀναφιλητά...

Θεέ μου! Εἶναι τάχα ἡ Κούλα πὺν λαχταρίζει καὶ τρέμει ἔτσι, ἡ εἶναι... εἶναι... τὸ ἴδιο τὸ πόδι μου; Καὶ λιγοθύμησα....

Δὲν ἄργησα νὰ ξαναβρῶ τίς αἰσθήσεις μου. Ἦμουν τώρα ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι. Ὁ Δημήτρης μοῦ κρατοῦσε καὶ μοῦ χάιδευε τὸ χέρι. Ἡ Κούλα, ὀρθία, μοῦ δρόσισε μὲ νερὸ τὸ μέτωπο καὶ μὲ μύριζε κολώνια. Μοῦ χαμογελοῦσαν κι' οἱ δυὸ ταραχθέντες κι' ἀνήσυχοι. Τοὺς καθιστοῦσα. «Δὲν ἦταν τίποτε. Μοῦ 'χει περάσει κιόλας. Μόνο νὰ ἡσυχάσω τώρα λιγάκι».

Ψέματα. Δὲν ἦμουν καθόλου καλά. Ἡ σκέψη μου, ἀνήσυχη καὶ τρομαγμένη, στριφογύριζε ἀκατάπαυστα, μὲ ὀδυνηρὴ ὀρμή, γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο. Ἦταν τάχα ἡ Κούλα πὺν ἀναταράχτηκε, ἡ μήπως ἦταν...

ἡ μήπως ἦταν... Τὰ νεῦρα μου ἔτρεμαν, ἡ καρδιά μου φτερούγιζε ἄταχτα καὶ πονεμένα.

Τοὺς βίαια νὰ φύγουν. Ἦθελαν νὰ δοκιμάσω, νὰ βεβαιωθῶ. Κι' ὅμως, ὅταν εἴμαι μόνάχη, δὲν ἀποφασίζω, δὲν τολμοῦσα. Μποροῦσε τάχα νὰ 'ταν ἀλήθεια; Κι' ἂν ἦταν μόνο μιὰ φαντασία μου;

«Μητέρα, βοήθα με!» φώναξα μὲ ἀγωνία. «Βοήθησέ με!» εἶπα στὸν Ἅγιο πὺν μὲ κοιτάζε πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι. «Χριστέ μου! Χριστέ μου!»

Ὅλο τὸ κορμί μου ἔκαιγε. Μιὰ περιεργὴ ζέστη, σὰν καυτὴ πνοὴ ἀπὸ κάτι ζωντανό, πὺν κοντανάσαινε δίπλα μου, ἔτρεχε πάνω στὸ σῶμα μου, ἀπ' ἔξω κι' ἀπὸ μέσα.

Νὰ δοκιμάσω; Ἡ ἀγωνία κι' ὁ φόβος μου ἐπνιγαν τὸ θάρρος, τὴ δύναμη. Δὲν τολμοῦσα! Δὲν μποροῦσα!

«Χριστέ μου! Χριστέ μου!» ἔλεγα ὀλοένα, ὅπως τότε, σιγά, μουρμουριστά, πονεμένα.

Ἐνοιῶθα πῶς κάτι εἶχε ἀλλάξει μέσα μου, κάτι καινούργιο εἶχε μπεῖ μέσα στὸ αἷμα μου, στὰ κόκκαλά μου. Ὅμως τί; Κι' ὥς πὺν ἔφτανε;

Ἄν ἔκανα μιὰ δοκιμὴ; Ἐτρεμα. Συγκέντρωσα τὴ σκέψη μου στὸ μεγάλο δάχτυλο τοῦ ποδιοῦ μου. Ἄν δοκίμαζα νὰ τὸ κουνήσω; Τοσοδὰ, τοσοδὰ μόνάχα! Ὅσο νὰ κάμει ἕναν ἐλαφρότατο σπασμό, ὅσο νὰ χτυπήσει ἕναν μικρὸ, σύντομο παλμό, ἕναν μόνάχα! Δὲν τολμοῦσα! Ἄν ἔμενε ἀκίνητο, νεκρό;

Θυμῆθηκα τὰ πονεμένα λόγια τοῦ ἐκατόνταρχου. «Ἐτοί κεῖτομαι κι' ἐγὼ στὸ κρεβάτι παραλυτική. Κύριε, καὶ βασανίζομαι φριχτά», εἶπα κλαίοντας.

«Ὅπως πιστεύετε ἂς γίνει!» διάβαζε τότε δακρυσμένη ἡ μητέρα.

«Ὅπως πιστεύετε;» Κι' ἐγὼ δυσπιστοῦσα ὥς τὴν τελευταία στιγμή!

Ἀνακάθησα ἀποφασιστικά.

«Πιστεύω!» εἶπα φωναχτά. Ἐνοιῶθα μιὰ περιεργὴ δύναμη νὰ φουσκώνει μέσα μου. Τὸ αἷμα μου ἔβραζε. Μοῦ φαινόταν πῶς τὰ μέλη μου μεγάλωναν, προεκτείνονταν, πῶς τὸ κορμί μου ἀνασηκωνόταν ἀπὸ τὰ πρὸς τὰ πάνω, σὰ νὰ 'ταν νὰ πετάξει.

«Πιστεύω!» ξανάπα πιο δυνατά. 'Ανάπνεα άνετα, βαθιά, σά νά 'χα βρεθεί μέσα σέ μιá πιο φρέσκια καί πιο καθαρή ατμόσφαιρα.

«Πιστεύω, Κύριε, πιστεύω!» ξαναφώναξα δυνατά, σταθερά.

Καί ξαφνικά, σά νά 'χε άνοιξει ένα παράθυρο από ψηλά καί νά 'ρχγε ένα μάτσο άκτίνες στο ίδιο σημείο, ένας όλόφωτος κύκλος σχηματίσθηκε, καί την ίδια στιγμή πρόβαλε μέσα απ' αυτόν Έκείνος. Τώρα ξεχώριζα πιο καθαρά τη μορφή Του. Τά ξανθά μαλλιά πού φωσφόριζαν, τά γαλανά μάτια πού άκτινοβολούσαν, τό γλυκό χαμόγελο πού τό 'νοιωθα νά με χαϊδεύει πιο άπαλά, πιο τρυφερά. Έμεινε μιá στιγμή νά με κοιτάζει χαρούμενα, σήκωσε τό χέρι καί μου έγνεψε «Έλα!»

Άκούμπησα τόν άγκώνα στο κρεβάτι, έστρεψα λίγο τό κορμί, κατέβασα τά πόδια καί στάθηκα! Ένα όδυνηρό μυρμήγκιασμα πέρασε γιά μιá στιγμή όλο μου τό σώμα, από πάνω ως κάτω, κι έφυγε από τά πόδια, σάν ένα ξαφνικό κύμα από νερό, πού σου τό ρίχνουν άπότομα στο κεφάλι καί στους ώμους καί τό νοιώθεις νά γδέρνει τό κορμί σου καί νά πέφτει καί νά χάνεται στο πάτωμα.

«Έλα! Έλα!» μου ξανάγνεψε.

Άπλωσα μπροστά τά χέρια καί προχώρησα. Δέν ένοιωθα καμμιάν έκπληξη, καμμιá ταραχή. Μου φαινόταν τόσο φυσικό πού περπατούσα!

Μόλις έφθασα κοντά Του, τά μάτια μου θάμπωσαν από τη λάμψη. Καί σέ μιá στιγμή ή ξανθή Μορφή έσθησε, χάθηκε, καί βρέθηκα όρθια μπροστά στην πόρτα.

Δέν καταλάβαινα άν ζούσα μέσα σέ όνειρο ή στην πραγματικότητα. Έβριξα μιá ματιá στο σώμα μου. Πατούσα! Πατούσα στο πάτωμα, στεκόμουν όρθια! Κούνησα τά χέρια, τό κεφάλι, ήμουν ζύπνια, ζύπνια!

Άνασήκωσα τό πόδι καί τό ξαναπάτησα. Έκανα ένα βήμα. Έτρεμα από συγκίνηση καί χαρά. Κοίταξα κατá τό μέρος, όπου είχε σταθεί ή θεία Μορφή καί είπα: «Εύχαριστώ! Εύχαριστώ!» Κι' έκαμα τό σταυρό μου.

Είδα την καρέκλα της μητέρας. Άπλωσα τά χέρια καί πήγα κοντά. «Ήρθα, μανούλα!» είπα δακρυομένη. «Δέ μου φώναζες «Έλα χροσή μου, έλα αγαπούλα μου;» Άργησα λιγάκι, μα ήρθα. Χαίδεψα τά ξύλα της καρέκλας, εκεί πού άκουμπούσε. Σκέφτηκα τόν πατέρα, τη χαρά πού θα του 'δινα, τό Δημήτρη, την Κούλα...

Άρχισα νά περπατώ μέσα στο δωμάτιο καί ν' άγγίζω τούς τοίχους, τά έπιπλα. Μου φαινόταν πώς πρώτη φορά έπαιρνα συναισθήση του άληθινού τούς όγκου, τών διαστάσεών τους, τών σχημάτων τους.

Ήρθα κάτω από τό εικονοστάσι. «Έγώ θ' ανάβω τώρα τό καντήλι», έποσχέθηκα χαρούμενη.

Πήγα στην πόρτα καί την άνοιξα.

«Δημήτρη! Κούλα!» άρχισα νά φωνάζω. «Δημήτρη! Κούλα!»

Ό Δημήτρης άνοιξε βιαστικά την πόρτα της κάμαράς του κι' έκαμε νά τρέξει, μα μόλις με είδε, έμεινε στη θέση του, καροφωμένος.

«Δημήτρη! Κοίτα!» του είπα άνοιγοντας τά χέρια. Καί προχώρησα. Έμεινε μιá στιγμή νά με βλέπει πού περπατούσα, καί ξαφνικά κάνει ένα πήδημα, με παίρνει στην άγκαλιά του κι' άρχίζει νά με χαϊδεύει, νά με φιλά καί νά κλαίει.

«Σώπα, Δημήτρη!» του λέω. Κι' άρχίζω νά κλαίω κι' έγώ μαζί του.

Ή Κούλα δέν ήξερε τί να κάνει, τί να πει. Έτρεχε γύρω καί κουνούσε τά χέρια, μου φιλούσε τά φορέματα, μου χαϊδευε τά πόδια καί δέν μπορούσε νά βγάλει από τό στόμα της άλλο από μικρές κοιμένες κραυγές.

Στό τέλος άγκαλιαστήκαμε κι' οί τρείς καί μείναμε πολλήν ώρα νά γελάμε καί νά κλαίμε....

Ή Μαργαρίτα σκούπισε τά μάτια της κι' έμεινε σιωπηλή. Ό Άντρέας, κι' αυτός άμίλητος, φαινόταν βαθιά συγκινημένος.

Κι' οί δυό νέοι έδωσαν τά χέρια καί τά χόρτησαν σφιχτά, σιωπηλοί.

(Συνεχίζεται)

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΑΡΜΟΝΙΕΣ

Στὰ βαθύσκιωτα δάση, στοὺς δρυμὸνς τῆς ψυχῆς,
Οἱ πηγὲς μουρμουρίζουν μυστικὰς ἀρμονίες.
Κι' ἂν προσέξῃς καὶ σκύψῃς, ἴσως κάτι νὰ βρῇς,
Κάποιο νόημα κρυμμένο στοὺς πολέμους, στὶς βίες,
Μιά χαρὰ καὶ μιὰ δόξα στὴ φωτιά καὶ στὸ δάκρυ
Κι' ἐνὸς δρόμου χαμένου, ἴσως πιάσῃς τὴν ἄκρη.

Στὰ βαθύσκιωτα δάση, μονοπάτια πολλὰ,
Ποὺ ἄλλα φέρουν σὲ διάσελα, ἄλλα πᾶν πρὸς τὰ κάτω
Κι' ἄλλα πάλι σὲ ρίχνουν στῆς ἀδύσσου γκρεμά,
Σὲ γκρεμὰ σκοτεινὰ τοῦ πιὸ βέβαιου θανάτου.
Μὰ οἱ πηγὲς μουρμουρίζουν τὴ σωστὴν ἀρμονία—
Κι' ἂν θελήσῃς, θὰ μάθῃς γιὰ τὴ μόνη πορεία.

Μέσ' τὰ δάση σωμαίνουν ὅλα τ' ἄλλα κι' ἀκοῦν
Αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα στὴ βαθειὰν ἡσυχία
Καὶ ποὺ ἔχουν καὶ φέρουν καὶ ποὺ θέλουν νὰ ποῦν,
Πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς ἤχους, τὴν κρυφὴν ἀρμονία
Μιάς ψυχῆς ποὺ ἡσυχάζει, γιὰτὶ ξέρει μὲ πίστη,
'Απ' ἀγάπη μονάχα πὼς ὁ Κόσμος ἐχτίστη.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

*Ἐγγράφοντες ἓνα φίλον μας ὡς συνδρομητὴν τῶν «Ἀκτίνων» διὰ
τὸ 1950, τοῦ προσφέρομεν ἓνα πολῦτιμον, ὁμολογουμένως, δῶρον!*

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΚΑΤ' ΕΞΟΧΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΓΟΝΟΣ • ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ. ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ • ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΤΕΝΑΟΥΕΡ • Η
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ • Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Τὸ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν γεγονός τοῦ πε-
ρασμένου μηνὸς ἦταν ὁ ἔρανος γιὰ τὰ «δέ-
ματα τοῦ ἐπαναπατισμοῦ». Ἐπα-
ναλαμβάνω: τὸ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν γεγο-
νός. Ἀνώτερο ὄχι μόνον ἀπὸ ἄλλες ἐκδηλώσεις,
τῆς ψευτικῆς, κατὰ συνθήκην γνωστῆς «πνευ-
ματικότητος» ποῦ προκαλεῖ τόσο θόρυβο καὶ
τόση ἐπίδειξι. Κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν γεγο-
νός ἦταν καὶ ἂν συγκριθῇ μὲ πολλὰς ἀληθινὰ
πνευματικὰς ἐκδηλώσεις στὸν τόπο μας.

Αὐτὸ ποῦ ἔγινε σὰν ἔρανος γιὰ τὸ δῆμα τοῦ
ἐπαναπατισμοῦ, δὲν ἦταν ἓνας συνηθισμένος
ἔρανος. Ἦταν πνευματικὸς συναγερμός. Ὅσοι
ἔδωσαν δέματα, οἱ Ἀθηναῖοι, ἢ οἱ Πειραιῶτες
ἢ οἱ κάτοικοι τῶν μεγάλων ἐπαρχιακῶν πόλεων,
ἄνοιξαν τὴν καρδίαν τους, ἄφησαν νὰ μιλήσῃ ὁ
θεοαυρὸς τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, κατ' ἐξοχὴν πνευ-
ματικὴ πρᾶξι, τὴν ἐκδήλωσι τῆς ἀγάπης, τῆς
ἐμπρακτικῆς ἀλληλεγγύης.

Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ θὰ πάρουν τὰ δέματα, δὲν
θὰ πάρουν ὅλη, ὀλίκα ἐφόδια μόνο. Πολὺ πάρα
πάνω ἀπὸ τὴν ὀλικὴ συνδρομὴ στέκει ἡ μεγάλη
ἀξία τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μέσα στοὺς
κόλπους τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, μὲ τὰ δέματα ποῦ
ἐδόθησαν, μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἐδόθησαν, μὲ τὸν
τρόπο ποῦ μεταφέρονται: καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ
παράλαμβάνονται. Γράφουν ἀπὸ μίᾶ πόλιν τῆς
ἐλληνικῆς ἐπαρχίας, πῶς ἐμπῆξε μέσα στοὺς
ὁρόμους τῆς μία φάλαγγ ἀπὸ 120 φορτηγὰ αὐ-
τοκίνητα γεμῆτα τέτοια δέματα, καὶ πῶς ἡ πα-
ρέλασις τῆς φάλαγγος αὐτῆς ἦταν γιὰ τὴν πόλιν
αὐτὴ ἓνας ἀληθινὸς «πνευματικὸς οἰσμός».

Τέτοιους οἰσμούς χρειαζόμαστε! Ἡ στήλη
αὐτὴ, ποῦ εἶχε χαριεῖται τὴν ἔκκλησιν τοῦ Βα-
σιλέως καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου γιὰ τὴν ἀλλη-
λεγγύη μὲ τοὺς συμμοριοπλήκτους καὶ εἶχε ὁπο-
δεῖξει πόσο συντελεστικό γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ θὰ
ἦταν ἓνα δῆμα τοῦ συμμοριοπλήκτου, ἔχει νὰ
ἐκφράσῃ τώρα τὴν μεγάλη τῆς χαρὰ γιὰ τὴν
τόσο λαμπρὴ πρωτοβουλία ποῦ ἔπῃρε ὁ Ἀρχιε-
πίσκοπος Ἀθηνῶν, νὰ δώσῃ τόσο ὡμορφὴ ἀπάν-
τησι στὴ βασιλικὴ ἔκκλησι. Ἐχεῖ νὰ ἐκφράσῃ
ἀκόμη τὴ χαρὰ τῆς, γιατί ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ
ἐδῆρκε μίᾶ τόσο θαυμαστὴ δυνατότητα ἐκτελέ-
σεως. Ἐπιταλικὴ ὀργάνωσι πρώτης τάξεως, στρα-
τιὰ ἐκτελεστικὴ, ποῦ δίνει τίς καλύτερες ἐλπί-
δες καὶ πρὸ παντός τέτοιο ὁπέρωχο λαό! Ἐνα
λαὸ ποῦ ἡ ἀνυπερόβητος του γρημίζε ἀπὸ εὐθύ-
νη ὅλους ἐκείνους ποῦ κάπως μποροῦν νὰ ἐργα-
σθοῦν γιὰ τὴν πνευματικὴ του τόνωσι καὶ κα-
θοδήγησι.

Στὶς στήλες τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, καὶ εἰδι-
κώτερα τῶν «Times», διεξάγεται τοῦτον τὸν
καιρὸ, μὲ συμμετοχὴ τῶν πρὶ ἐπιφανῶν προσω-
πικότητων τοῦ ἀγγλικοῦ πνευματικοῦ κόσμου,
μιά ἐνδιαφέρουσα συζήτησις σχετικὰ μὲ τὴν δυ-
νατότητα γιὰ τὴν συνεργασία τῶν Ἑκ-
κλησιῶν.

Ἡ συζήτησις ἀρχισε ἐξ ἀφορμῆς ἐνός Ἀρ-
θρου τῶν «Times», σχετικὰ μὲ τὴ σύγχρονη
δύναμι τοῦ καθολικισμοῦ, ὅστερα μάλιστα ἀπὸ
τὴν ἡρωϊκὴ στάσι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀ-
πέναντι τοῦ κομμουνισμοῦ, ἰδίως στὶς χώρες πέρα
ἀπὸ τὸ παραπέτασμα.

Δὲν ἔχει ἀρροδιότητα ἡ στήλη αὐτὴ νὰ μῇ
στῇ καθαρῶς θεολογικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος,
ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ στὸ κατὰ πόσον μποροῦν νὰ
γίνουν συνομιλίες σχετικὰς μὲ τὴν ἐνωσι τῶν
Ἐκκλησιῶν. Εἶναι γνωστὸν πῶς ἡ ὀρθόδοξε θεο-
λογία ἔχει δεῖξει ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέ-
μα αὐτό, ποῦ εἶναι πολὺπλοκο, δύσκολο καὶ θέ-
λει ἐξαιρετικὴ προσοχή, περίσκεψιν καὶ ἀρμοδιό-
τητα στὸν χειρισμό. Ὅμως, πέρα ἀπὸ τὴν πλευ-
ρὰ αὐτὴ, ὑπάρχει ἡ πλευρὰ τῆς συνεργασίας στὰ
θέματα τοῦ πολιτισμοῦ, στὸ μεγάλο θέμα ποῦ
λέγεται διακυβερνήσις τῆς σημερινῆς ἀνθρωπό-
τητος ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό, τώρα ποῦ ἡ ἀν-
θρωπότης ἀρχίζει νὰ καταλαβαίνει ὅτι, ἢ θὰ κυ-
βερνήθῃ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό, ἢ θὰ βάλῃ τὸν
δολιχρὸν, τὸν δλοκληρωτικὸ ἐξαφανισμό, γιὰ κυ-
βερνήτη τῆς.

Καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ τί λένε οἱ συζητήσιες,
γεγονὸς εἶναι ὅτι ἔχει γίνεαι ἓνα μεγάλο βῆμα
πρὸς τὴν σωστὴν κατεύθυνσι. Ἀκριβῶς τὸ ἐνὶ
ἐβδόμῳ δὲς ὁλόκληρες γρημίζουσι οἱ στήλες δὲν
ἐφημερίδων μὲ ἐπιστολὰς ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό,
δείχνει μίᾶ πνευματικὴ στρόφη, ποῦ ἔχει ἐξαι-
ρετικὴ σπουδαιότητα καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἐλπί-
δα, πῶς τὰ θειὰ ποῦ περνᾶμε δὲν θὰ μείνουν
χωρὶς νὰ ἀπεργασθοῦν κάτι πολὺ καλὸ γιὰ τὴν
ἀνθρωπότητα.

✠

Ἐνα ἄλλο θέμα, ὅπου φαίνεται ἡ καλὴ στρο-
φή, εἶναι τὸ θέμα τῆς οἰκογενείας, καὶ
σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ διαζυγίου. Εἶναι χα-
ρακτηριστικὸ, πῶς ἡ προσπάθεια νὰ γκρεμισθῇ
ἡ οἰκογένεια καὶ νὰ διευκολυνθῇ ὅσο μπορεῖ
περισσότερο τὸ διαζυγίον ἦταν τὸ χαρακτηριστι-
κὸ γνώρισμα, θὰ ἔλεγα ἀκόμη τὸ ἐπίκαιρο, τῆς
ὅλης ἀρνητικῆς νοοτροπίας, ποῦ ἐκυρίευσεν τὸν
περασμένο αἰῶνα καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ εἰκοστοῦ
καὶ ποῦ ἀκόμη γιὰ μερικὸς στὸν τόπο μας θε-

ωρεϊται ἡ ἔκφρασις τοῦ μοντερνισμοῦ καὶ τῆς προόδου. Εἶναι λοιπόν, ἐξαιρετικὰ σημαντικὸν πόσο ἡ νοοτροπία αὐτὴ ἐγκαταλείπεται καὶ δίνει τῇ θέσιν τῆς ἀνθρώπου ἀναγνώρισις μερικῶν ἀληθειῶν. Εἶναι βέβαια, καταφάνερες, εἶναι κοινὸς τόπος, ταῖς ἀλήθειαις. Σὲ παρασμένον χρόνιον, ὅμως, ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια γιὰ νὰ πείσῃ μερικοὺς «προοδευτικοὺς» νὰ δεχθῶν νὰ ρίξουν μιὰ ματιὰ στὴς καταφάνερες αὐτὰς ἀλήθειαις.

Ἔτσι, ἄρχισεν τὴν νῦν ἀναγνωρίζεται πέρα γιὰ πέρα, ὅτι οἱ διάφοροι «προοδευτικοί», «ἀνθρωπισταί», «φίλοι τῆς ἐλευθερίας», «προστάται τῶν ἀδυνάτων» καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ τὰ λοιπὰ, στὸν τόσο ζῆλον τοὺς γιὰ τὸ διαζύγιον ἐσχνοῦσαν κατὰ τὰ παιδιὰ. Τί γίνεται μὲ τὰ παιδιὰ τῶν διεξευγμένων; Καὶ τί αἶδους «ἀνθρωπισμὸς» κάνομε, μὲ τὸ νὰ ἀναρρύνουμε τὸν κόμον νὰ δημιουργῇ κόλασι γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτά; Γιατί νὰ ἀποβαρρύνουμε τὸ πνεῦμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ποὺ χρειάζεται, ἔστω, γιὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ σπῆτι, ποὺ γιὰ τὰ παιδιὰ, ὅσο καὶ νάναι, εἶναι πάντοτε καλύτερον ἀπὸ τὴν κόλασιν τοῦ χωρισμοῦ;

Ἐρώτημα φυσικόν, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅσο καὶ ἂν μερικοὶ ἤθελαν νὰ τὸ «ἀγνοοῦν». «Ἐ, λοιπόν, τώρα, ὅχι μόνον στὰ μεγάλα καὶ σθερὰ πνευματικὰ κινήματα, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ποὺ δὲν θὰ τὸ περιμενε κανεὶς, ἀκόμη καὶ στὴν ἐλαφρὰ φιλολογία, τὸ παιδί τῶν διεξευγμένων ἄρχισεν νὰ προβάλλῃ σὺν μορφῇ, ποὺ πρέπει νὰ τὴν προσέξωμε. Καὶ τὸ διαζύγιον σὺν ἐγκληματι, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει σὺν συμφορᾷ, ἄρχισεν στὴν γενικὴ συνείδησιν νὰ ἐκτοπίζῃ τὸ διαζύγιον σὺν... κατάρθωμα, ὅπως ἤθελεν νὰ τὸ παρουσιάσουν ἄλλοις.

Μᾶς γράφουν μερικοὶ ἀναγνώσται μας, ποὺ θέλουν νὰ δοῦν στὴς «Ἀκτίνες» κάτι σὺν σχολίῳ γιὰ τὴν προσπάθειαν ποὺ καταβάλλει στὴν Δουτικὴ Γερμανίᾳ ἡ κυβερνήσις «Ἀντενάουερ» μὲ τὸ ἀναμφισβήτητον χριστιανικὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ προχωρήσωμε σὲ σημεῖον αὐτὸ μὲ περίσκεψιν. Ἄς περιμένουν λίγο καλύτερα οἱ ἀναγνώσται μας. Γιατί πρέπει νὰ δοθοῦν εὐκαιρίας νὰ δοκιμασθῇ καλὰ ἡ ἐργασία ποὺ γίνεται ἐκεῖ, ὥστε νὰ μπο-

ρέσωμε νὰ δώσωμε κάποια εἰκόνα μὲ τὴν ὁπερ-βυνη ἀντικειμενικότητα ποὺ πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ μιὰ κριτικὴ, γραμμὴν μὲ ἀληθινὰ χριστιανικὸ πνεῦμα.

Ἀνάλογη παρατήρησις ἔχει νὰ κάμῃ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας τῆς οἰκονομίας. Ὁ διεθνὴς τόπος, ὅχι μόνον ὁ εἰδικός, ἀλλὰ καὶ ὁ καθημερινὸς γενικὰ τύπος, ἔχει γαμίσι ἀπὸ δημοσιεύματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ φιλαλευθεροῦ πνεύματος στὴν οἰκονομίαν, μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς «φιλαλευθερᾶς σχολῆς». Δὲν εἶναι ὅμως ὥρα ἀκόμη γιὰ νὰ κάνωμε μιὰ ἐμφάνισιν τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν προγραμμάτων, ποὺ ἀντιμάχονται στὸν τιτὸ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Συστηματικώτερη μελέτη τοῦ θέματος θὰ ἔχῃ τὴν θέσιν τῆς στήν οἰκονομίαν ἀρθρων μας πᾶν στὰ προβλήματα χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν ὅλην τοῦ τεύχους αὐτοῦ θὰ ἤθελα ἰδιαιτέρως νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν σὸν ἀρθρον τοῦ κ. Οἰκονομίδου: «Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ καταγωγὴ του». Εἶναι τὸ δεύτερον ἀρθρον τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Νομίζω ὅμως ἐπὶ βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη, ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὸ πρῶτον, σὸν νὰ κατατοπισθῇ στὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος. Γι' αὐτὸ θὰ συνιστοῦσα ὅλους ἰδιαιτέρως τὴν μελέτην του. Ἐνα πείραμα, σχετικὸ μὲ τὴν ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν στὴν Ἰταλίαν, ποὺ μᾶς δείχνει ὁ κ. Νικητόπουλος, ἀποτελεῖ κάτι, ποὺ θὰ πρέπει καὶ αὐτὸ ἰδιαιτέρως νὰ τὸ προσέξωμε. Τὸ ἀρθρον τῆς κ. Ἀκυλά, «Ἡ γυναῖκα καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς», μιλάει μόνον του καὶ δὲν χρειάζεται τὴν ἰδικήν μου ὑπόδειξιν. Θὰ ὑπογραμμίσω ὅμως ξεχωριστὰ αὐτὴ τὴν φορὰ, τὴν συνέχειαν ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Μελέτη Νικολαΐδου. «Τὸ θαῦμα» εἶναι ὁ τίτλος του καὶ φρονῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνῃ κανεὶς ἀπολύτως ἀναγνώστης ποὺ νὰ μὴν τὸ διαβάσῃ. Δὲν εἶναι βέβαια δογματικὴ πραγματεία, ὅτε κατηχητικὸς δηγόγος. Εἶναι ὅμως ἓνα κομμάτι τέχνης, ποὺ μὲ τὸν δικὸν τῆς τρόπο ἀντιμετωπίζει τὴν πίστιν καὶ ἀπαρτίζει ἓνα σύνολον ἀξίον νὰ τὸ χαρῇ κανεὶς.

Π. ΜΑ.

Πρὸς τοὺς φίλους συνδρομητάς :

Ἀνανεώσατε ἐγκαίρως τὴν ἐγγράφην σας διὰ τὸ 1950. — Ἐγγράψατε νέους συνδρομητάς.

Ἡ ἐγγράφη νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτίνες» ἀπὸ τοὺς ἤδη συνδρομητάς μας εἶναι ἓνα πνευματικὸν ἔργον μεγάλης ἀξίας, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ο ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Με ὁλότελα ξεχωριστὴ ἐκτίμηση παρακολουθοῦμε πάντοτε τὸν Ἐπαρχιακὸ Τύπο. Πόση ἀγνὴ διάθεσις, πόση δυνατὴ θέλησις, πόση ἀγωνιστικὴ δύναμις μέσα σ' αὐτὰ τὰ μικρὰ καὶ σεμνὰ φύλλα τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων!

Δὲν ἔχουν συνήθως παρὰ δύο μονάχα σελίδες, καὶ αὐτὲς μικρὲς, στενές, κάποτε καὶ κακοτυπωμένες. Καὶ ὅμως δὲν ἔχεις παρὰ νὰ ρίξεις μιὰ προσεκτικὴ ματιά σ' αὐτὲς τίς σελίδες, γιὰ νὰ νοήσης τὸν ζωντανὸ παλμὸ ποὺ τίς δίνει, νὰ αἰσθανθῇς τὴν καθαρὴ πνοὴ ποὺ ἀναδίνουν, τὴν ζωογόνα πνοὴ τῆς υγιείας ποὺ μᾶς φέρνουν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ ὑπαιθρο.

Δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ἐκδοτικὲς ἐπιχειρήσεις, οἰκονομικοὶ ἢ κομματικοὶ ὀργανισμοί. Ὑπάρχει συνήθως ἓνας μόνον ἄνθρωπος. Αὐτὸς ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ διευθυντὴς καὶ συντάκτης καὶ διακριπαιωτής, κάποτε καὶ τυπογράφος. Ἀλλὰ, γιὰ νὰ εἶναι ἀκριβὲς ἀπ' ὅλα αὐτὰ, πόσο εὐγενικὸς πόθος θὰ τὸν ἔχει δειγνῆσι: σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολῇ, πόσο ψυχικὸ σθένος θὰ τὸν ὠθῇ καὶ θὰ τὸν ἐνισχύη σ' αὐτὸν τὸν ὥραιο καὶ δύσκολο μόχθο!

Ἀπὸ τὴν ἐλευθέρη καὶ ἀνοικτῇ σκοπῇ του, μέσα στὴ διαχυγὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ τὸν περιβάλλει, μπορεῖ νὰ βλέπῃ καθαρὰ, μακρὰ, πλατιά. Καὶ καθὼς μένει: ἔξω ἀπὸ διψαλέα ὁλικά συμφρόντα καὶ ὑστερόβουλες κομματικὲς ἐπιδιώξεις, κατορθώνει νὰ διατηρῇ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀγνότητά τῆς σκέψεώς του, ν' ἀντιλαμβάνεται καὶ νὰ αἰσθάνεται βαθιὰ τὴν ὑψηλὴ ἀποστολὴ του, νὰ ἐκπληρώνῃ μὲ πίστη καὶ αὐτοθυσίαν τὸ καθήκον του.

ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ἀπὸ τῆ στοιδα τῶν ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων, ποὺ ἔχουμε αὐτὴ τὴ στιγμὴ μπροστὰ μας, παίρνουμε στὴν τύχη μερικὲς, χωρὶς νὰ κάμουμε κανένα ξεχώρισμα, καμμιά διάκριση ἢ ἀξιολόγησι, καὶ ρ' ἔχουμε μιὰ ματιά στοὺς περιχόμενους τους.

Τὴν βύσση τῶν ἠθικῶν ἀξιών τοῦ λαοῦ ζητεῖ ἡ «Νέα Χίος». Καὶ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ Μελίτη, διακηρύττει: «Ἡ σωτηρία τοῦ Ἑλλάδος καὶ ἡ δημιουργία καλυτέρου αἵματος θὰ συντελεσθῇ μὲ τὴν ἐλόθερμη πίστη καὶ ἀφιέρωση στὸ Εὐαγγέλιο».

Ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα διὰ τὴν καλυτέραν πνευματικὴν δημιουργίαν καὶ διὰ τὴν γενικωτέραν ἐξυπνήθειν καὶ προκοπὴν τοῦ λαοῦ θὰ εἶναι ἡ εὐγενεστέρα ἐπιδιώξις τῆς νέας πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας» γράφει ὁ «Ἐλευθερος Λόγος» τῆς Ἀρτας.

Ἡ «Πρόδοος» τοῦ Αἰγίου, ἀφισπνώνοντας σὺν τὴν ἀρθρογραφίαν τῆς στὴν ἀναγεννητικῇ

προσπάθειά τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός», καλεῖ τοὺς ἐπιστήμονας τῆς ἐπαρχίας ν' ἀντιδράσουν στὶς ὀλιστικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς.

Καὶ ἡ «Πελοποννησιακὴ» Πατρὼν προσθέτει: «Ὁ ἐπιστήμων, ἐμφορούμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου», πρέπει νὰ τὸ ὑπηρετῇ «μακρὰν ἀπὸ πάσαν ὀλιστικὴν σκέψιν ἢ διὰθεσιν καὶ μὲ μοναδικὸν γνώμονα τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος του».

Ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ—γράφει ὁ «Ἀκριτικὸς Φάρος» τῆς Καστοριάς—νὰ στρέψωμεν τὴν νεολαίαν μας ἐκ τῆς βλοφροσύνης πρὸς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος». Καὶ ἡ «Πρωτὰ» τῆς Κεραιῶν, ἀναπτύσσοντας τὴν ἰδίαν σκέψιν, γράφει: ἐκτενὲς γιὰ τὸ ρόλο τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν κοινωνία καὶ τὸ Ἔθνος.

Ὁ χώρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει: ν' ἀναφέρουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ τόσες ἄλλες ἐφημερίδας ποὺ ἐμφοροῦνται ἀπὸ τὸ ἴδιο πνεῦμα, ὅπως ἡ «Ἐλευθερὴ Θράκη» τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, ἡ «Πρωτὰ» τῆς Χίου, ὁ «Μαχητὴς» τῶν Χανίων καὶ ἄλλες. Ἀλλὰ καὶ μόνον ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέραμε μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιληφθῇ τὸν πλατὺ καὶ ὑψηλὸ κύκλον τῶν θεμάτων καὶ ἐνδιαφερόντων τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Τύπου.

Ο ΠΑΛΜΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Τὸ βαθύ πνευματικὸ νόημα τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγώνος, ἡ τεράστια σημασία τοῦ φρικτοῦ ἐγκλήματος τοῦ παιδομαζώματος, τὸ μέγα ζήτημα τῆς πνευματικῆς ἀναδημιουργίας τοῦ λαοῦ μας βρῆκαν ἀμεση καὶ βαθύτατη ἀπήχησις στὶς μικρὲς στὸ σχῆμα, ἀλλὰ μεγάλες στὴν πρόθεσις καὶ τὴν σημασίαν τοῦ περιεχομένου σελίδες τοῦ Ἐπαρχιακοῦ μας Τύπου. Τὸ ὥραιο καὶ μεγάλο σύνθημα «Γιὰ μιὰ καινουργίαν Ἑλλάδα», ποὺ ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ περιοδικὸ ἔριψε στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ὁ Π. Μελίτης, πρῶτος οἱ ἐφημερίδες αὐτὲς τὸ δέχτηκαν καὶ τὸ ἐνοιώσαν βαθύτατα, πρῶτες αὐτὲς τὸ ἐγκολπώθηκαν, τὸ ἔκαμαν δικό τους καὶ τὸ ὤψωσαν σημαία τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἀγώνων τους.

Ἀς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρουμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μιὰ μικρὴ καὶ συμπαθέστατη ἐφημερίδα τῆς Ν. Ἰωνίας, τὸ «Θάρρος», ποὺ εἶναι ἀπὸ τίς πρῶτες ποὺ ἐνοτερνίσθησαν τὸ σύνθημα αὐτὸ καὶ ποὺ εἶναι καὶ γενικώτερα χαρακτηριστικὴ τοῦ ὅλου πνεύματος τῶν ἐφημερίδων αὐτῶν. Μέσα στὰ περικτικὰ τῆς ἄρθρα, στὰ σύντομα σημειώματά της, στὰ σχόλια καὶ στὶς παρατηρήσεις τῆς σφύζει ὁ ζωντανὸς παλμὸς τοῦ ἔθνους.

Εἶναι ὁ ἴδιος παλμός, ποὺ δονεῖ βαθύτατα δολόκληρο τὸν Ἐπαρχιακὸ μας Τύπο—καὶ πρέπει νὰ προσθέσουμε ἀκόμη τὸν ἐξαιρετὸ τύπο τοῦ Ἐξω Ἑλληνισμοῦ, τίς θαυμαστάς ἐφημερίδες τοῦ Στρατοῦ μας, τὰ ἀξιόλογα ἐβδομαδιαία φύλλα τῶν Ἀθηναϊκῶν προαστειῶν.

Μὰ χαρὰ, μὲ ἱκανοποίηση καὶ μὲ αἰσιοδοξία ἀπυθύνουμε ἀπὸ τὶς στῆλες αὐτὰς χαιρετισμὸ ἀγάπης καὶ τιμῆς πρὸς ὅλον αὐτὸν τὸν Τύπο, ποῦ τόσο ἀθόρυβα καὶ αἰμνὰ, ἀλλὰ καὶ τόσο πιστὰ καὶ γόνιμα ἐργάζεται γιὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννηση τοῦ τόπου, «γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα».

ΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Ἡ ὁραία χειρονομία τοῦ Βασιλέως, μόλις εὐρέθηκε στὴ Σκίαθο, νὰ καταθέσῃ στέφανο στὴν προτομὴ τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ, μαζί μὲ τὴ Βασιλίσσα, τὸ σπῆτι, ὅπου ἔζησε καὶ πέθανε ὁ μεγάλος διηγηματογράφος τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἔχει μόνον τὴ σημασία μιᾶς εὐγενικῆς πνευματικῆς ἐκδηλώσεως ἀκ μέρους τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος ἔχει συγχρόνως ἕναν εὐρύτερον εἰδικὸ συμβολισμό.

Μὲ τὸ στέφανον ἐκεῖνο, ὁλόκληρο τὸ ἔθνος κατέθετε τὰ πῶς βαθιὰ καὶ πὸ σταθερὰ αἰσθηματικά τιμῆς, ἀναγνωρίσεις καὶ σεβασμοὺς στὸν Ἑλληνα συγγραφέα, ποῦ, καὶ μαρμαρωμένος ἀκόμα, ἀντικρίζει καὶ ἀντικαθρεφτίζεται τὸ ἀγαπημένο του νησί, καὶ μέσα ἀπ' αὐτό, πέρα ἀπ' αὐτό, τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρη — τὴν Ἑλληνικὴ φύσιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ.

Καὶ στὸ μικρὸ καὶ ταπεινὸ ἐκεῖνο σπῆτι, ποῦ τὸ γαμίζει πάντα τὸ θυμιαμα τῆς πίστεως τοῦ «ἀγίου τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» καὶ τὸ θονοῦν οἱ ἀπηχήσεις ἀπὸ τῆς εὐλαδικῆς του ψαλμωδίας, εἰς ἅν μαζευθῇ ἐκεῖναι τὴ στιγμή ὅλοι οἱ ἄπλοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ἀγαθοὶ παπᾶδες, οἱ ἀνοικτόκαρδοι ναυτικοί, οἱ ἄγνοοι ἄγρότες, οἱ θεοφοβοῦμενες γυναῖκες, ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν εἶχαν συντροφίστην στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του εἶχε χωρέσει ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς λαός, γιὰ νὰ ξανακούσῃ καὶ νὰ ξαναπάρῃ χαρὰ καὶ δύναμιν ἀπὸ τὴ θερμὴ καὶ θαρραλέα διακήρυξιν τοῦ ἀληθινὰ «ἐθνικοῦ» — τοῦ Ἑλληνοχριστιανοῦ — συγγραφέως του: «Ἐνὸς ζωὴ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονέω, δὲν θὰ παύσω νὰ θυνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστόν μου», τὴν ἴδια διακήρυξιν, ποῦ διαπότησε καὶ γονιμοποίησε ὁλόκληρο τὸ δημιουργικὸ τοῦ ἔργου.

Ἐκεῖ γύρω στὴ σηνὴ καὶ σεβαστὴ προτομὴ του, μέσα στὸ ταπεινὸ σπιτάκι του, παραστεκόταν ἡ γνήσια ψυχὴ τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ προσθέσῃ καὶ αὐτὴ τὰ πολυτιμότερα φύλλα τῶν αἰσθημάτων τῆς στο στέφανον ἐκεῖνο, νὰ προσφέρῃ καὶ αὐτὴ τὴν ἔκφραση τῆς τιμῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς στο σηνὸ καὶ ὁρατὸ ἐκεῖνο πνευματικὸ προσκυνήμα.

ΣΤΟ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ

Μιὰ ὁροσέρη πνοὴ ζωῆς φύσηξε ξαφνικά μέσα στὸ λεωφόρειο καὶ τὸ γέμισε ἀπὸ γέλιο, ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀπὸ τραγούδι. Ἡ θολὴ καὶ αἰωπηλὴ ἀτμόσφαιρά του φωτίσθηκε μεμιάς ἀπὸ λάμπεις καὶ ἤχους — λάμπεις ἀπὸ ζωηρὰ καὶ ὁλοκάθαρα μάτια, ἤχους ἀπὸ φρέσκας καὶ τρυφερὰς φωνοὺλες. Καμμιὰ δεκαριά κοριτσάκια — ὅλα μικρότερα ἀπὸ δώδεκα χρονῶν — εἶχαν ἀνεβῇ μὲ χαρούμενο ὄρουο στὸ λεωφόρειο ἀπὸ τὴ στάση Ἀυτολοκήπων καὶ πήγαιναν γιὰ τὸ Καλάνδρι. Καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς τὸ ζητήσῃ, χωρὶς κανεὶς νὰ τὰ δηγῇ, ἀνοῖξαν αὐθόρμητα τὶς ψυχὺλες τοὺς καὶ ἀφῆκαν ἀνεμπόδιστα τὸ τραγούδι ν' ἀναβῇ ἀπὸ μέσα τοὺς, ὅπως τὸ κελαρηστὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴ.

Οἱ σκυθρωπὲς φυσιογνωμίαι τῶν ἐπιδατῶν αἰθρίαζαν σιγὰ — σιγὰ, τὰ σφιγμένα χεῖλη χαμογελοῦσαν, τὰ θολὰ μάτια ἐπαιρναν φῶς καὶ ζωὴ. Κάτω ἀπὸ τὴ ζωστὴ ἀκτινοβολία τῆς ἀβόλης χαρᾶς καὶ τοῦ ἄγνοο γέλιου τῶν παιδιῶν οἱ σκοτεινοὶ στοχασμοὶ διαλύονταν, ὅπως τὸ σύννεφο κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Καὶ οὐ λίγες στιγμῆς, ὅλες οἱ φυσιογνωμίαι ἦταν χαρούμενες, ὅλα τὰ χεῖλη γελαστά, ὅλα τὰ μάτια ξάστερα.

Ἔμειναν νὰ καμαρώνω τὰ πρόσωπα, τὰ μάτια, τὴν ἔκφραση τῶν μικρῶν κοριτσιῶν. Τὶ διαύγεια καὶ τί ζωντάνια! Πόση καθαρὸτης ψυχῆς καὶ σκέψεως!

Ἔτοιμαζόμενοι νὰ τὰ ρωτήσω ποῖά εἶναι, ἀπὸ ποῦ ἔρχονται, ποῦ τὰ ἔμαθαν αὐτὰ τὰ τραγούδια, ἀπὸ ποῦ πήραν αὐτὴ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ λάμψιν, μὰ ἐκείνη τὴ στιγμή μιὰ φράση ἀπὸ τὸ τραγούδι τοὺς, δύο μικροὶ στίχοι μοῦ ἔδωσαν τὴν ἀπάντησιν:

«Ὁ Χριστὸς εἶναι ποῦ δίνει
τὴ χαρὰ καὶ τὴν εἰρήνην».

Ναί, καλὰ μοῦ παιδιὰ. Καὶ χωρὶς νὰ μοῦ τὸ πῆται, ἐξῆρς τώρα ἀπὸ ποῦ ἔρχεσθαι, ἀπὸ ποῦ πήρατε αὐτὸ τὸ καθαρό φῶς ποῦ λαμπρύνει τὰ ἀγνὰ σας προσώπια. Ξέρω ἀπὸ ποῖα «ἐργαστήρια πολιτισμοῦ» περάσατε, ξέρω τί πολυτίμημα στοιχεῖα ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς καλλιτεργίας πήρατε ἀπὸ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα. Καὶ ἂν τὰ χεῖλη μου δὲν ἔχουν τὸ θάρρος καὶ τὴ δύναμιν νὰ τραγουδήσουν μαζί σας, ἀκούω τὴν ψυχὴ μου νὰ σιγολέη καὶ αὐτὴ μέσα μου μουσικά, βαθιὰ, κατανοητικά:

«Ὁ Χριστὸς εἶναι ποῦ δίνει
τὴ χαρὰ καὶ τὴν εἰρήνην».

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Pierre L'Ermite, Κοντά Σου, μετάφρασις Ἀργ. Κοπελιά, ἔκδοσις Κ. Κακουλίδη.

Ὁ Pierre L'Ermite, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους συγγραφεὶς τῶν Γαλλικῶν Γραμμάτων δὲν εἶναι ὅσο θάπρεπε γνῶριμος στοὺς Ἕλληνας φίλους τοῦ βιβλίου. Ἀν ἐξαίρεση κανεὶς ὁρισμένα ἄρθρα τῶν «Ακτινῶν»¹ γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ L'Ermite καὶ μερικὰ σχόλια τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο του, ὁ L'Ermite στὸ ἐνδότερο ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ δὲν εἶναι γνωστός. Καὶ ὅμως στὴ Γαλλία διαβάζεται πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι ὅλοι μαζὺ οἱ ἄλλοι Γάλλοι λογοτέχναι· πρὸς τὰ ὀνόματά τους εἶναι τόσο γνωστὰ στὸν τόπο μας.

Τὰ δεκάεξη μυθιστορήματά του συνεχῶς ἀνατυπῶνται καὶ ἡ καθημερινὴ του στήλη στὸ «La Croix» — συνεργάζεται ἀπὸ τὸ 1890 στὴν τόσο γνωστὴ ἐφημερίδα τῆς Γαλλίας — διαβάζεται πάντοτε μὲ ἐξαιρετικὸ ἀνδιαφέρον. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀγαπητὸς συγγραφεὺς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος στὴς γαλλόφωνες χώρες καὶ εἶναι ὁ λογοτέχνης πρῶτος, μὲ τὰ γραφίματά του ἔχει σκορπίσει μόνο τὸ καλὸ. Ἡ ἀπλότης τοῦ γραφίματός του, τὸ ἰδιαίτερο προσωπικὸ του στυλ, ἡ φυσικότης τοῦ διαλόγου του ὁ καλλιστεγνόμενος στοχασμός του, ὅλα αὐτὰ τὰ πηγαία του προσόντα χρησιμοποιοῦνται μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ περιγράψουν τίς ποικίλες ἐπιφάνειες τῆς ἀγνῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Ὁ Pierre L'Ermite πιστεύει στοὺς χριστιανικοὺς θεομύθους, πιστεύει στὸ χριστιανικὸ σπῆτι, στὴν χριστιανικὴ νοολαΐα, γνωρίζει καλὰ τὴν σύγχρονη κοινωνία καὶ ἑξαιρετικὰ ἀνυσματικὸς καὶ ἐξομολογῶς πρὸς εἰναι κατὰ πλεκτάνη πρὸς τὴν ἐνὶ τὸν πιστὸ ἡ κακία. ἔχει μελετήσει τὴν ὁρατικότητα τοῦ χριστιανικοῦ ἀγῶνος καὶ ἔτσι στὰ μυθιστορήματά του χωρὶς νὰ ὑστερήσῃ σὲ δραματικότητα, συνοχὴ καὶ τέχνη διδῆι ζωντανούς ἀνθρώπινους τύπους πρὸς ἀγωνίζονται γιὰ νὰ γίνον οἱ καλοὶ πολλὲς μὲς πνευματικῆς κοινωνίας.

Τὸ «Κοντά Σου» εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ του μυθιστορήματα, πρὸς τόσο ὥρατα μᾶς τὸ μετάφρασε στὰ ἑλληνικὰ ἡ κ. Ἀργ. Κοπελιά. Εἶναι ἱστορία μιᾶς πιστῆς γυναίκας πρὸς ἀγωνίζεται νὰ φέρῃ στὴν πίστι τὸν σύζυγό της. Περιγράφοντας μὲ ἐξαιρετικὴ μαεστρία ὁ Pierre L'Ermite τὴν ἐξέλιξιν τῆς προσπαθείας πρὸς ἡ γυναίκα αὐτὴ ἐπιχειρεῖ, μᾶς κάνει κυριολεκτικὰ

νὰ εἰμαστε προσηλωμένοι στὴς σελίδες τοῦ βιβλίου γιὰ νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μύθου τοῦ μυθιστορηματός του.

Τὸ βιβλίο δολιχόχρο εἶναι, γιὰ κείνον πρὸς ἀγαπᾷ τὰ καλὰ βιβλία, ἕνα ἀλκυοντικὸ, γεμάτο χάρες ἀνάγνωσμα. Ἀποδεικνύει καὶ αὐτὸ μὲ τὴν ἀσιρά του, πῶς μπορεῖ ἕνας ἀπλὸς μύθος, νᾶχη γιὰ τὸν ἀναγνώστη τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον ὅπως καὶ μιὰ ἱστορία περιπαιχθῇ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔρχεται νὰ μᾶς πῇ πῶς θάπρεπε οἱ ἐκδόσεις μας νᾶχαν προσέξει ὅχι μόνο τοὺς θεωρητικοὺς λογοτέχνες τῶν γαλλικῶν Γραμμάτων ἀλλὰ καὶ ἐκείνους τοὺς ἀληθινούς δημιουργούς, τοὺς ἀληθινὸς ἐργάτες τῆς τέχνης πρὸς τόσο ἐλάχιστοι γνωστοὶ εἶναι στὴ χώρα μας. Ἀς ὑπανθυμίσωμε ἀκόμα τὸ τόσο θερμὸ καὶ ἀδύνατο μῆνυμα πρὸς ἔγραψε ὁ Pierre L'Ermite ἀπὸ ἀφορμῆς τῆς Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ πρὸς ἐδημοσιεύθη στὴς «Ακτίνες» 1948 σ. 68.

Σ. ΚΑΛΗΣΠΕΡΗΣ

Φάνη Μιχαλοπούλου: Κωνσταντίνος Σάββα, ἔκδοσις Β. Ν. Γρηγοριάδης.

Τὰ Γράμματα τῆς Τουρκοκρατίας, εἶναι γιὰ μᾶς ὁ μεγάλος θησαυρός, πρὸς δὲν ἔχει χρησιμοποιοθῇ, ὅσο θάπρεπε, γιὰ ν' ἀνανεωθοῖν μὲ πνευματικότητα, καὶ νοσηλληνικότητα τὰ καίμενα τέχνης τῶν καιρῶν μας. Κάθε μελέτη, ἔστω καὶ ἂν εἶναι βιβλιογραφικὴ, πρὸς ἔχει σκοπὸ νὰ παρουσιάσῃ κατὰ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν Γραμμάτων τῆς Τουρκοκρατίας, εἶναι ὠφέλιμη γιὰ τὸν τόπο. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου, τοῦ ἐκλεκτοῦ λογίου καὶ ἀκούραστο ἱστοριοδίφου καὶ μελετητοῦ τῶν πηγῶν τῆς νοσηλληνικῆς μας παραδόσεως, πρὸς οὐ λίγες σελίδες θέλει νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ πλήρη μελέτη γιὰ τὸν Κωνστ. Σάβα (1842-1914) εἶναι χρησιμώτατη γιὰ τίς σημερινὰς περιστάσεις.

Σήμερα ὅλοι ἐνδιαφερόμεθα ἑλίκρινά, ἡ πνευματικὴ ἀνασυγκρότησις τοῦ τόπου νὰ στηριχθῇ σὲ γὰρ θεμέλια. Γι' αὐτὸ ἡ μελέτη τῶν συνηκῶν τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας πρέπει νὰ εἶναι ἕνα, ἂν μὴ τὸ κυριώτερο, θεμέλιο τῆς τωρινῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς γύρω ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν στοιχείων τῆς ἀθινῆς μας ζωῆς.

Ἐναντιῶντα ἔξιν ἐργασίας τοῦ Κ. Σάβα, γύρω ἀπὸ τὰ Γράμματα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ παραθέτει ὁ κ. Φ. Μιχαλόπουλος καὶ διδῆι μιὰ πλήρη βιβλιογραφία τοῦ χαλκέντερου αὐτοῦ βιβλιογράφου, πρὸς παρ' ὅλας τίς ὑπερβολικότητας καὶ τίς μικρὰς παραδοξολογίας του, στάθηκε ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ζωντανὰ παραδείγματα ἐρευνητικῶν

1. «Ακτίνες», τόμος 1938, σ. 85, τόμος 1939 σ. 112, 189.

πού ἔχει νά παρουσιάσῃ ἡ νεώτερη φιλολογικὴ ἔρευνα στὸν τόπο μας.

Χωρὶς τὸν Σάβα πολλά νεοελληνικά κείμενα θὰ μᾶς ἦταν ἄγνωστα. Ἡ ιστοριοδοξία τῆς Τουρκοκρατοσύνης Ἑλλάδος δὲν θὰ μᾶς ἦταν προσεχὴς. Ἡ ἐπιφύλαξ μὲ τίς πηγές τῆς νεοελληνικῆς ἐθνότητος θὰ ἦταν δύσκολη χωρὶς τὸν Σάβα. Γιὰ τὸν Κ. Σάβα θὰ πρέπη συστηματικὰ ν' ἀσχοληθῇ ὁ σύγχρονος νεοελληνικός στοχασμός. Ὁ Σάβας δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας μελετητὴς τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ Μεσαίωνα, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔδωσε τὴν ψυχὴ του ὁλόκληρη στὴν μελέτῃ τῶν κειμένων καὶ τῶν ἀρχαίων σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ κανένας δὲν ἐνδιαφερόταν γι' αὐτά.

Καί γι' αὐτὸ πολὺ καλὰ τονίζει ὁ κ. Μιχαλόπουλος πῶς «παρ' ὅλη τὴν ἀντισυνθετικὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, παρὰ τίς ἀκρότητες ποὺ συχνὰ τὸν φέρνον στὴν παρεξήγησιν καὶ τὴν παρέκκλισιν ἀπ' τὸ ὁρθό, ὁ Σάβας θὰ παραμείνῃ ὡς ὁ μεγαλύτερος Ἑλληνας ιστοριοδόξος τῶν νεωτέρων χρόνων. Τῇρρς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ χαλδὴν ἐδινῇ βέλγη, μὲ τὴ χαλκέντερη φιλοπονία, μὲ τὴν ἀδάμαστη πίστιν ποὺ δοῦλε μέρη τῶν τελευταίων στιγμῶν του, γιὰ νὰ φέρῃ στὴν ἐπιφάνειαν καὶ σὲ φῶς τῆς δημοσιότητος τὰ στοιχεῖα ἐκείνα, ποὺ θὰ χύσουν μιὰ μέρα τὸ οὐκοῦδωμημα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἱστορίας τοῦ Ἑθνους, πάντα σὲ ἀσφαλέστερα θεμέλια».

Σ. ΚΑΛΗΣΠΕΡΗΣ

*

Νικολάου Δ. Βασιλοπούλου, π. ἐκπαιδ. συμβούλου: Δημοσθένης — Φίλιππος.

Μὲ τὴν παραπάνω μελέτῃ του, ὁ κ. Ν. Βασιλόπουλος δίνει μιὰ εἰσαγωγή σὲ ἄλλες λατομευτικὰς ἐργασίας του, ποὺ θ' ἀκολουθήσουν καθὼς ἀναγγέλλει, σχετικὰ μὲ τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους. Παρουσιάζεται ἐδῶ ἡ γενικὴ κατὰ τοὺς τοὺς ἐποχῆς ἐκείνης στὴ Μακεδονία, στὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα καὶ εἰδικώτερα στὴν Ἀθήνα, καὶ προβάλλονται μέσα σ' αὐτήν, ὁλοζώντανες πραγματικὰ, οἱ μεγάλες προσωπικότητες τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Δημοσθένους, μὲ ἐκτενὴ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου τοῦ τελευταίου. Ἡ μελέτῃ κλείνεται μὲ τὴν κριτικὴν ἐξέτασι τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους, στὴν ἀντίθεσιν τοῦ μὲ τὸν Φίλιππο. Ἀξιοπαρατήρητα προσόντα τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν πληροφοριῶν, τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ καὶ ἡ τέλει ἀφομοίωσις του ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ποὺ τὸ παρουσιάζει παλλόμενον ἀπὸ ζωὴ. Ἀπὸ μάλιστα, τὸ τελευταῖο, ἀποτελεῖ καὶ τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸ τῆς ἐργασίας αὐτῆς, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς ζωντανεύονται τόσο ποὺ ὁ ἀναγνώστης τὰ παρακολουθεῖ σὰν σημερινὰ. Κι' αὐτὸ ὁ σ. τὸ κατορθώνει ὅχι μὲ μεταφορὰς καὶ παρομοιώσεις πρὸς τὰ σημερινὰ, ποὺ θὰ ἐνέθουν βέδηλα τὴν ἱστορικὴ ἀλήθειαν καὶ τὸ νόημα τῆς, ἀλλὰ μὲ τὴν κατανόησιν μιᾶς ἀλήθειας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζήτηματά του εἶναι σ' ὅλες τίς ἐποχὰς κατὰ βά-

θος τὰ ἴδια. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ βάθος ἔχει νοήσας ὁ σ. καὶ τὸ μεταδίδει μὲ ἀληθινὸ πάθος.

Δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητη καὶ ἡ γλώσσα τοῦ βιβλίου, ποὺ, ὅπως λέει κι' ὁ σ. στὸν πρόλογό του, εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ προφορικοῦ λόγου τοῦ μορφωμένου κοινοῦ.

Ν. Β.

Σ. Τσιτσᾶ: Στὰ ἄγρια ὄρη.

Ἐκκυλοφόρησε σὲ δευτέρῃ ἐκδοσὶ τὸ παρὰ πάντα βιβλίον τοῦ δασάρχου κ. Σαραφῆ Τσιτσᾶ. Κάθε κεφάλαιό του εἶναι ἀπαισιωμένο καὶ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δέντρα ἡ θάμνους ποὺ ἀποτελοῦν τὰ δάση τῆς πατρίδος μας. Ὁ σ. μᾶς δίνει κάθε σχετικὴ πληροφορία, ἀλλὰ — τὸ σπουδαιότερο — ἐπειδὴ ἀγαπᾷ ἀληθινὰ τὸν ἑλληνικὸν λόγον κι' ἔχει καὶ λογοτεχνικὰ χαρίσματα, καταφέρνει νὰ μεταδώσῃ στὸν ἀναγνώστη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸν θαυμασμό καὶ τὴν ἀγάπην γιὰ ὅλα τὰ εἶδη τῶν θαρκεῶν δέντρων, ποὺ ἂν καὶ δὲν εἶναι «καρποφόρα» δὲν εἶναι ὅμως λιγώτερο ἠραρὰ καὶ χρήσιμα. Μακρὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς γνώριμης ἀθεοτικῆς φυσιολατρίας ὁ σ. μᾶς δείχνει στὸν κλάδο του τὴν ὁμορφίαν τῆς δημιουργίας, ποὺ τόσα κάλλη τῆς ἔχει χαρίσει ὁ δημιουργός.

Ν. Β.

Sherwood Taylor: «Two Ways of Life, Christian and Materialist». (Δύο δρόμοι ζωῆς, χριστιανικός καὶ ὁλιστικός).

Πολλὰ ἔχουν γραφῇ γύρω ἀπὸ τοὺς δύο βασικοὺς δρόμους ζωῆς ποὺ ἔχει διαλέξει ὁ ἄνθρωπος, τὸν Χριστιανισμό δηλαδὴ καὶ τὸν ὁλισμό, μὰ λίγα ἔχουν βρῇ τὴν ἀπήχησιν ἐκείνῃ ποὺ πρέπει γιὰ ἀκριβῶς ἐκεῖνα ποὺ καταπιάσθηκαν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἐναρμόνισαν πολλὰ φιλολογικὰ καὶ λιγώτερον πραγματικὴν.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ βιβλίον τοῦ Sherwood Taylor. Ὁ συγγραφεὺς, γνωστός στοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων» ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν του στὶς ἐκδηλώσεις τῶν ἐξῶν ἐπιστημόνων μὲ τὴν Ἀθήναις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ἔζησε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του ὡς ὁλιστὴς ἐκ παλαιότητος ποὺ δοῦλε γιὰ τὸν ὁλισμὸ μὲ ὅλες του τίς πνευματικὰς δυνάμεις. Μὰ ἡ παῖρα του, παῖρα ποὺ ἔγινε μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν προσπάθειά του νὰ μαζέψῃ ὁλισκὸ γιὰ τὸ βιβλίον του «The Century of Science» (Ὁ αἰὼν τῆς ἐπιστήμης), τοῦ ἔδειξε τὴν χρεωκοπίαν τοῦ ὁλισμοῦ καὶ τὸν ὁδήγησε στὸν Χριστιανισμό.

Μὲ τὴν διπλὴν του λοιπὸν παῖρα ὡς παλαιὸς ὁλιστὴς καὶ τῶρα χριστιανὸς ὁ S. Taylor μᾶς δίνει ἓνα ἔργο πραγματικὰ μεγάλο ποὺ μιλάει στὴν ψυχὴ τοῦ κάθε ἀντικειμενικοῦ μελετητοῦ γιὰτὶ δὲν εἶναι φέμμα μὰ πραγματικότης.

Παίρνοντας ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου του τὸν ἄνθρωπον, τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον μὲ τίς ἀνησυχίας του, τὸν τοποθετεῖ μορφατὰ

στά δύο μεγάλα ἐρωτηματικά. Τί εἶναι ὁ κόσμος; Ποία εἶναι ἡ θέσις μου καὶ ποῖος ὁ σκοπός μου μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμο; Καὶ ἡ ἐρώτησις αὕτη ἀμέσως δημιουργεῖ μίαν ἀνάγκη. Τὴν ἀνάγκη πὺς κάθε ἄνθρωπος, πολὺ περισσότερο ὁ σκαπτόμενος ἄνθρωπος, αἰσθάνεται, τὴν ἀνάγκη ἐκλογῆς μιᾶς φιλοσοφίας.

Ἀλλὰ, τί θὰ εἰπῇ ὅτι ἡ α ἢ β φιλοσοφία εἶναι ἀληθινή; Ποία κριτήρια εἶναι ἐκεῖνα πὺς θὰ ἐγγυηθοῦν ὅτι αὐτὸ ἡ ἐκεῖνο τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα εἶναι ἡ ἀλήθεια; Ἐτοί ἀναγκαζόμεστε νὰ πάρωμε μιά βάζει, ἕνα σημεῖο γιὰ τὸ ἐκκίνημα τῆς ἐρευνᾶς μας, καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖο στὴ γενικὴ του ἔκφρασις εἶναι ὅτι: μιά ἀληθινὴ φιλοσοφία πρέπει νὰ βοηθῇ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐρῇ πλὴρ ἡ ἀρμονία τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν γύρω του κόσμο.

Μὰ μόλις κανεῖς τολμήσεις ν' ἀντικρύσῃς τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα μὲ σκοπὸ νὰ ἰδῇς ἂν συμφωνοῦν ἢ ὄχι, κουράζεσαι ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν συστημάτων τὰ ὅποια ὅμως πολὺ ἀπλοποιοῦνται εἰταν καταταχθοῦν σὲ δύο μεγάλες κατηγορίας. Καὶ γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στὸ νόημα τῆς ἐποχῆς μας μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι: δύο φιλοσοφίαι κυρίως ἀπασχολοῦν τὴν σύγχρονη σκέψις ὁ ὀλισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, φιλοσοφίαι πὺς ἀπασχολοῦν καὶ τὴ μελέτη αὐτή.

Μὰ γιὰ νὰ μιλήσῃς κανεῖς γιὰ τὴ δύναμη μιᾶς φιλοσοφίας πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ξέρῃς, ἴσως καὶ στίς γενικέες γραμμὰς τὸ πιστεύῃς. Ἐτοί λοιπὸν μιά σύντομη ματιὰ στὸν ὀλισμὸ πρῶτα καὶ στὸν Χριστιανισμὸ κατόπιν μᾶς λέει ὅτι:

1. Ὁ ὀλισμὸς, ἐκτός ἀπὸ τὸν κοινὸ καὶ ἀμόρφωτο τύπο ὀλισμοῦ πὺς συνεχίζει τὴν θεωρίαν του στὸ «φάγωμεν, πίωμεν αὐριο γὰρ ἀποθνήσκουμεν» χωρὶς νὰ τὸν ἐνδιαφέρει, τί θὰ συμβῇ μετὰ τὸ «ἀποθνήσκουμεν», συγκεντρώνει τὸ πιστεύω του στὰ ἑξῆς σημεία:

α) Ἀληθινὸ εἶναι, ὅτι εἶναι ἀντικείμενο ὀλισμῆς παρατηρήσεως.

β) Ὅτι δὲν εἶναι ἀντικείμενο παρατηρήσεως δὲν ὑπάρχει.

γ) Κάθε τι βρίσκεται τὴν ἔκφρασί του στὴν ὄλη καὶ στὴν ἐνέργεια.

δ) Φαινόμενα καὶ γεγονότα ἀνερμήνευτα μὲ τὴν ὀλιστική αὐτὴ ἀντίληψι τῆς ζωῆς πρέπει νὰ περιμένουν «οἰκρά» μέχρις ὅτου ἡ ἐπιστήμη δώσῃ ἀπάντησι σ' αὐτά.

ε) Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ ἄλλους ὁργανισμοὺς μόνον ὡς πρὸς τὴ φυσικὴν του κατάστασι. Κάθε πνευματικὴ του ἐκδήλωσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μηχανῆς πὺς λέγεται ὁργανισμός, πὺς ἂν καὶ εἶναι ἀρκάτα πολὺπλοκη δὲν παύει νὰ εἶναι μηχανή. Ἐτοί ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἐλεύθερη θέλησι καὶ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν γι' αὐτὸν ἀπόλυτοι ἠθικοὶ νόμοι.

στ) Ὁ ὀλισμὸς δὲν βλέπει στὸν κόσμο σκοπιμότητα.

2. Ὁ χριστιανὸς ἀντιστοίχως συγκεντρώνει τὸ πιστεύω του στὰ ἑξῆς σημεία:

α) Ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία δὲν εἶναι ἐπιστήμη ἀλλὰ περιέχει καὶ τὴν ἐπιστήμη. Τὰ δεδο-

μένα τῆς θεολογίας εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πὺς δίνει ἡ ἀπλὴ παρατήρησις. Χωρὶς νὰ ἀρνηθῇ ἐκεῖνο πὺς τοῦ προσφέρει ἡ παρατήρησις καὶ ἡ λογικὴ χρησιμοποιοῖ τὴν πίστι γιὰ νὰ πᾶρῃ βλοκκληρωμένη ἀντίληψι τοῦ κόσμου, ἐπιδιώκοντας τὴν πραγματικὴ Σοφία θεολογική.

β) Γιὰ τὸν χριστιανὸν ὅτι δὲν βλέπομε ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ πῇ κατ' ἀνάγκην καὶ πὺς δὲν ὑπάρχει.

γ) Ἐκτός θεολογίας ἐκεῖνων τῶν πραγμάτων πὺς βρίσκουν τὴν ἔκφρασί τους σὲ ὄλη καὶ ἐνέργεια ὑπάρχει καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος.

δ) Τὸ πνεῦμα ἐπιδρᾷ πάντω στὴν ὄλη.

ε) Ὁ χριστιανὸς πιστεύει στὴν ὑπορξί τῆς πρώτης αἰτίας, στὴν ὑπαρξί θεολογική τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ πὺς δὲν εἶναι ἕνα ἀόριστο ὄν, μὰ κατὰ τὸ συγκεκριμένο, ὁ Θεὸς Πατέρας τῶν ἀνθρώπων πὺς συνεχῶς, ἀπὸ ἀποκάλυψε «ἐαυτόν» στοὺς ἀνθρώπους, προσφέρει τὴ βοήθειά Του καὶ τὴ χάρι Του.

στ) Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει οὐσιαστικᾶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ ἔχει σκοπὸ τὴν, μὲ ἐλεύθερη χρῆσι τῆς θελήσεώς του, συνειδητὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν δημιουργὸ του.

ζ) Ἐπομένως ὁ χριστιανὸς ζῇ στὸν κόσμο ἐκπληρώνοντας κάποιο σκοπὸ, σκοπὸ πὺς στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεώς του εἶναι ἡ προσέθεσις ζωῆς «ἐν τῷ Θεῷ καὶ διὰ τὸν Θεόν».

Καὶ τώρα, πὺς πρακτικᾶ, ἔρχονται οἱ δύο αὐτοὶ ὁρμῶσι ζωῆς νὰ δικαιωθοῦν ἢ νὰ καταδικασθοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωῇ. Ἡ ἐσωτερικὴ ζωῇ, πρώτη καὶ βασικὴ ἀπὸ τῆς ἄλλης ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς τῆς ἰδιωτικῆς — οἰκογενείας, φίλοι — καὶ τῆς κοινωνικῆς, ἔρχεται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ.

Βλέπομε λοιπὸν, ἀμέσως, μιά ἀδεδαιόγητα ἐσωτερικὴ νὰ βραχνίζει τὸν ὀλισμὸν. Ἀδεδαιόγητα πὺς συντροφισμένη ἀπὸ μὴ πραγματικὴ ἀσυνέπεια στὴ ζωὴ ἀποφενώνει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο τοῦ ὀλισμοῦ ἀπὸ κάθε ἔννοια καλοῦ ἢ ἀγαθοῦ.

Ἐτοί γίνεται — ὅπως λέει ὁ Τέλλορ ἡ μάλλον ἡ παῖρα του — ὁ ὀλισμὸς ἀντιπραγματικός. Μὲ τὸ ἕνα μέρος τῆς σκέψεώς του πιστεύει ὅτι κάθε τι βρίσκεται τὴν ἔκφρασί του στὴν ὄλη καὶ τὴν ἐνέργεια ἐνῶ μὲ τὸ ἄλλο ἀρχολογεῖται μὲ πράγματα πὺς κάθε ἄλλο παρὰ σὲ ὀλισμῆς ἐνέργειας μεταφράζονται, ὅπως εἶναι τὰ διάφορα συναισθηματικὰ ἀγάπης, χαρᾶς, μίσους κλπ.

Σὺν ἀνθρώπου θεολογική πὺς δὲν ἔχει καμμιὰ φιλοσοφία ὁ ὀλισμὸς παραδέρνεται, παλεύοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ προσπαθώντας πολλὰς φορὲς νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ κενὸ πὺς νοιώθει μὲ ἕνα κρυπτοχριστιανισμὸ πὺς μεταφράζεται σὲ μιά πίστι στὸ γενικὸ καλὸ ἢ στὸν ἀλτρουισμό.

Ἐνὼ θεολογική ὁ ὀλισμὸς προσπαθεῖ νὰ γεμίσῃ τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς του μὲ ὄλη καὶ ἐξωτερικὰ γεγονότα ὁ χριστιανὸς προσπαθεῖ νὰ μαθαίνη «τί ζητεῖ ἀπὸ μένα ὁ Θεός;» καὶ χρησιμοποιοῦντας τὴν ὄλη καὶ τὴς διαφόρες ἄλλας ἀξίες γιὰ τὴν ἱκανοποίησι τοῦ θεοῦ θελήματος νοιώθει τὴν χαρὰ πὺς δίνει ἡ τελειοποίησις.

Μά από τόν καρπό θά μάθης τί είναι καί τό δέντρο. "Ετσι λοιπόν από τούς καρπούς, τήν έκφανή τους δηλαδή στήν καθημερινή ζωή, θά δῆς τί είναι ὁλισμός καί τί Χριστιανισμός.

"Ετσι ὁ ὁλιστής, ἄν τόν παρακολουθήσωμε στή ζωή τόν βλέπομε ὅτι μόλις γεννηθῇ—ἂν ἔχη τήν τήχη καί γεννηθῇ καί δέν ἔμποδίσουν τήν γέννησί του οἱ ὁλισταί γονεῖς—μεγαλώνει μέσα σέ μιᾶ ἀτμόσφαιρα ἐγκεντρισμοῦ. Κλεισμένος μέσα στήν «ἀκάθαρτη φυλακή τοῦ αὐτοῦ τοῦ δέν μπορεῖ νά ξεψύχη ἀπό καί» καί συνεχῶς χωρίς κανένα ἠθικό κριτήριον, μέ μόνο κριτήριον τό ἐνστικτο ζῇ καί πολιτεύεται.

Ἀφοῦ μεγάλως οπίτι του μέ ὀφθαλμιστική ἠθική καί μέ «συναγές» καλῆς συμπεριφορᾶς πού δέν ἔχουν καμμίαι αἰτιολογήσι πᾶσι στό σχελεῖο ν' ἀκοῦσῃ καί καί—ἂν βρῇ ὁλιστές δασκάλους—ἐνα σωρό ψέματα γιά τόν ἄνθρωπον, τίς οἰκτίσεις του μέ τούς ἄλλους κλπ.

Προχωρεῖ στή ζωή χωρίς σκοπό. Δουλεῖ:

σάν μηχανή γιά νά ἱκανοποιήσῃ ἐπιταγές τῆς σάρκα καί «καπρίτσια» τῆς στιγμῆς πού δημιουργοῦν συνεχῶς καινά, καινά...

Καί τώρα πιά πῶς ζοῦμε ἐμεῖς τά ἀποτελέσματα τῶν δύο αὐτῶν φιλοσοφικῶν ροπῶν; Ἰσως, βέβαια, δέν χρειάζεται νά μᾶς τό πῇ ὁ S. Taylor. Τόσο πολύ τά ζοῦμε αὐτά τά ἀποτελέσματα πού περιτεῖται καί νά μπεῖνε κἄν στό χαρτί. Ἄλλως τὰ αὐτά εἶναι τό ἔργο τῶν «Ἀκτινῶν» δεκατρία χρόνια τώρα πού ἐκδίδονται, στήν Ἑλλάδα. Νά δειξοῦν καθαρά καί ἔστωτα τίς συνέπειες τῆς ἀρνήσεως στήν θεωρία καί στήν πράξι. Καί ἀπό τό ἄλλο μέρος τήν ἀξία μιᾶς πλήρους καί συνεποῦς χριστιανικῆς ζωῆς. Καί διαθεσιμῶς μεγάλων ἐπιστημόνων καί συγγραφέων σάν τόν Sherwood Taylor μέ τό βιβλίον του «Δυό ἔθρομοι ζωῆς» ἐρχονται νά ἐπικυρώσουν στήν κρίσιμη μεταπολεμική ἐποχὴ μας τή μαρτυρία γιά τή μοναδική ἐλπίδα μας.

Δ. Ξ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

—Τό πρόβλημα τῶν οκταπενταετιῶν καί τῶν ἀπίστων παρουσιάζεται φλέγον στίς ἡμέρες μας. Οἱ περιστάσεις καί τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων καιρῶν ἀνάγκασαν ἀρκετοὺς ἀπ' αὐτοὺς νά ἀποσχοληθοῦν μέ τὰ βασικά προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καί μέ τό σκοπό τῆς ζωῆς του. Ὅπως γράφει τό περιοδικό «Lumen Vitae», πολλοί ἀπ' αὐτοὺς ἄρχισαν ν' ἀντιλαμβάνονται ὅτι δέν θά μπορέσουν ποτέ νά λύσουν τὰ προβλήματα αὐτά, ἂν δέν λάβουν ὑπεύθυνη θέσι, ἂν δέν καθορίσουν τή στάσι τους ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Στίς ἡμέρες μας, ἡ ἐπαφὴ μας μέ τούς ἀπίστους εἶναι ἐξ Ἰσοῦ σπουδαία ὅσο καί ἡ ἐπαφὴ μας μέ τούς πιστοὺς. Πρέπει ὅμως νά γνωρίζωμε ποιά θά εἶναι ἡ στάσι μας ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, πού ἄρχισαν νά ἀμφιβάλλουν γιά τή σταθερότητα καί τήν ἀλήθειαν τῶν πεποιθησέων τους. Καί, πρῶτον, πρέπει ν' ἀποσχωληθῶμε μέ τούς ἄνθρώπους αὐτοὺς δέν πρέπει νά περιμένωμε νά ἔρθουν αὐτοὶ σέ μᾶς. Πρέπει ἐμεῖς νά τρέξωμε κοντά τους. Δεύτερον, τὸ μήνυμα πού θά τοὺς δώσωμε πρέπει νά εἶναι μήνυμα Χριστιανισμοῦ, ζωντανό, ἐμπράκτου, δυναμικοῦ. Πρέπει νά καταλάβουν ὅτι τό νά πλησιάσῃ κανεὶς τόν Κύριον, αὐτό εἶναι ὑπόθεσις σοφῆς, καί ὅτι ὡς συνέπεια πρέπει νά ἔχη τήν ρύθμισιν τῆς ἰδιωτικῆς καί δημοσίας ζωῆς μας σύμφωνα μέ τόν χριστιανικὸ κανόνα. Τρίτον, εἰς αὐτὰ ἀπαραίτητη γιά τό ἔργο αὐτό ἡ ἐπιστημονική ἐργασία, ἡ μελέτη τῶν διαφόρων κοινωνικῶν, ψυχολογικῶν καί ἄλλων προβλημάτων ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς σκοπιά. Εἶναι ἀπαραίτητο, μέ μιὰ λέξι, νά γνωρίζωμε τὴ σωστὴ χριστιανικὴ θέσι, νά κατέχωμε τὴ λύσι πού ἡ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία προσφέρει στὰ συγκεκριμένα ζητήματα. Καί τελευταίον ἀλλὰ ὅχι ὀλιγώτερον σπουδαίον, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ὅλου τοῦ κόσμου, μέσα στό πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος,

γιά τό μεγάλο ἔργο, τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν πίστιν.

*

—Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Διεθνoῦς J.O.C. (Χριστιανικῆς Ἑργαζομένης Νεολαίας), πού ἀντιπροσωπεύουν ἐργαζομένους νέους 50 χωρῶν, μέ τὴν εὐκαιρία τῆς συναντήσεως πού εἶχαν στὸ Montreal ἀπηύθυναν μιὰν ἐκκλήσι πρὸς ὅλους τοὺς ἐργαζομένους νέους καί τίς νέες τοῦ κόσμου, ὅλων τῶν φυλῶν καί ὅλων τῶν χρωμάτων, γιά νά ἐνωθῶν μέσα στίς χριστιανικὰς τάξεις, ὥστε ὅλοι μαζί ν' ἀγωνισθοῦν γιά τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ προτεκταρίτου πού μεταβάλλει τοὺς ἐργάτας σὲ μηχανές, σὲ ζῶα, σὲ σκλάβους. Νά ἐργασθοῦν γιά νά ἐγκαταστήσουν τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην, τὴ δικαιοσύνην, γιά νά στήσουν στὴ θέσι τοῦ μίσους καί τῆς βίας τὴ χριστιανικὴ συναιδέλφωσι.

Εἶναι καιρὸς πιά, διακήρυξαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Διεθνoῦς Ἑργατικῆς Χριστιανικῆς Νεολαίας, εἶναι καιρὸς τό πρόβλημα τῆς ἐργαζομένης νεολαίας νά τεθῇ γιά κάθε χώρα, γιά κάθε φυλὴ, γιά κάθε ἥπειρον. Εἶναι καιρὸς νά δοθῇ ἡ προσοχὴ πού πρέπει στήν ὀργάνωσιν τῆς ταρραστίας αὐτῆς δυνάμεως πού λέγεται «ἐργαζομένη νεολαία». Ἡ ὀργάνωσις αὐτὴ θά πρέπει νά ἔχη γιά βάσι καὶ σκοπὸν, πρὶν ἀπ' ὅλα τὴ δημιουργία δυνατῶν χαρακτήρων. Σὲ ὅλες τίς χώρας τοῦ κόσμου πρέπει νά μελετηθῇ τό ζήτημα τῆς καλύτερης βοήθειας στήν ἐργαζομένη νεότητα. Ἡ καταπολέμησις τῆς ἀνηθικότητος, ἡ παροχὴ σωστῆς ψυχαγωγίας, ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς πού πρέπει στήν κατάλληλη ὁρα νά δίδεται στοὺς νέους, ἡ προστασία τῆς ἐργαζομένης νέας, πρὸ παντός μέ τὴν ἰδιαίτην προπαρασκευὴν τῆς γιά τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς, γιά ὅλα αὐτά, καθὼς καί τὰ τόσα ἄλλα πού θά προκύβουν ἀπ' τὴ μελέτη τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῶν ἐργαζομένων νέων, κα-

λαμβάνει σὲ ἐπιστράτευσι σήμερα ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι χριστιανοὶ νέοι. Εἶναι τόσο παρήγορο τὸ γαγόνειν ὅτι ἡ προοπτικὴ αὐτὴ ἔχει ἡδὴ ἀρχίσει σὲ πολλές χώρες τοῦ κόσμου καὶ σὲ τὴν πατρίδα μας. Καὶ ἡ καρποφορία πρὸς τὴν ἀκαλόγητος ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς ἡδὴ βήματα, στερεώνει τὴν ἐλπίδα ὅτι «ἡ νέα τῆς ἀγάπης ἡ αὐγὴ, φῶς καὶ ἄκτινες θὰ γιομίσῃ ὅλη τὴ γῆ».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τακτ. Ἀναγνώστριαν, Βόλον. Μὰ χαρὰν μας διαπιστώνομε τὴν πρόσδόν σας. Ἡ «Ἐξομολόγησις» πολὺ καλόν. Ἐπίσης καὶ ἡ «Γαλήνη». Ἡ «Τυρλὴ καλονόρα» ἔχει πολλὴν ἀπαισιοδοξίαν. — κ. Παν. Ἀντ., Ἐντὰ 08 α'. Ἡ ἐχέρεϊά σας εἰς τὸν στίχον θὰ πρέπῃ, νὰ σὰς κάμῃ νὰ προσέχετε πολὺ τὴν ἡσυχασίαν. Ἡ ἀπλότης καὶ ἡ μουσικότης τοῦ στίχου σας εἶναι προσόντα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν πολλὴν προσοχήν. — δ. Φ. Ἀσ. μ. Χαλάνδριον. Ἀξίειπαινος ἡ ἐμπνευσις σας. Ὁ στίχος σας ὡς ἀπαίτει κάποιαν ἐπεξεργασίαν. Ἡ πρῶτη στροφή ἔχει μουσικότητα καὶ λιγισμὸν, αἱ ἄλλαι ὁμοῦ ὁστεροῦν. Προσέχετε τὴν τεχνικὴν σας. — δ. Ἀντ. Σιδρ. Ἐντὰ 08 α'. Ἀπὸ τὰ νέα σας ποιήματα καλύτερον τὸ «Καινούργια ζωὴ». Ἡ διόρθωσις τοῦ «Quo vadis» δὲν φαίνεται ἐπιτυχής. Καὶ τὸ «Δέησις τοῦ Χριστοῦ» δὲν εἶναι ἐπιτυχής. Ἡ τελευταία τὸν στίχον ἡδὴ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ σὰς ἐπνευμάσωμεν ὅσα σὰς ἐγράψομεν εἰς τὸ τεύχος τοῦ Σεπτεμβρίου. — κ. Ι. Π. Κ. Αἰδ. ψόβ. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἀσπασίαν μας διὰ τὸ μουσικὸν τετράστιχον. — κ. Χαρ. Ζ. Μοσχάτον. Τὸ ἀρνηγμὰ σας ἔχει βεβαίως μίαν ἀπλότητα, τοῦ λαίπετος ὁμοῦ ἡ ζωντανεία. Ἐμφανίζει ἐπρόληψιν τὴν ὅποιαν προκαλεῖ ἡ περιγραφή λεπτωμερειῶν πού δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον. Μειονέκτημα εἶναι ἐπίσης τὸ ὅτι σὺ πεζογράφημά σας ἀγνοεῖται τελείως τὸ ψυχολογικὸν μέρος τῆς ἀφηγήσεως. — κ. Τ. Α. μ. Ἐντὰ 08 α'. Τὸ ποιήμα σας ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, εἶναι μία πολὺ καλὴ ἐπίδοσις. Ἡμπορεῖτε νὰ περάσετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας ἀργότερον. — κ. Εὐάγ. Καραν. Ἐντὰ 08 α'. Ἡ λυρικότης τοῦ ποιήματός σας ἀξιοσημείωτος. Ἐάν μάλιστα δὲν χρησιμοποιούσατε μερικά ἐκφράσεις πού προσδίδουν ἀτίμωτα ἀσάφεια, θὰ παρουσιάζεστε ἀξιόλογον δημιουργίαν. — δ. Εἰρ. Παπαδ. Χίον. Πρέπει νὰ ἐργασθῆτε ἀκόμη. Μὴ γράφετε, πρὸς τὸ παρὸν μεγάλα ποιήματα. Ἐπίσης περιορισθῆτε εἰς τὸ κανονικὸν τετράστιχον. Περιμένομεν νεώτεράν σας συνεργασίαν. — κ. Στ. Κοτμ. Σέρρας. Ἀξιόλογος ἡ προσπάθειά σας. Ἡ ἐμπνευσις σας συγκινεῖ, ἀλλὰ τὸ ποιήμα σας ὁστερεῖ εἰς τεχνικὴν. — Ἀνώνυμ. Ἐἰς ἀνυπογράφους ἐπιστολάς δὲν ἀπαντᾷμεν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὸ θέμα πού θίγεται εἶναι βασικῆς ἀπουδαιότητος, σὰς παραπέμπομεν εἰς ὅσα ἐπ' αὐτοῦ ἐγράψαν οἱ «Ἀκτίνες» εἰς τὸ τεύχος τοῦ Σεπτεμβρίου. — κ. Ν. Σπυρ. Σπάρτην. Μὰ χαρὰν σημειώομεν τὴν πρόσδόν σας. Τὸ σταλὲν εἶναι καλύτερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Μὲ τὴν ἐπιμελὴ ἐργασίαν ὅλα θὰ διορθωθοῦν. — κ. Ν. Χαρ. τ. ο. Ρόδον. Σὰς ἐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Ἀξίειπαινος ἡ προσπάθειά σας. Τὸ ποιήμα σας ἔχει αὐθορμητισμὸν, πρέπει ὁμοῦ νὰ λείψῃ ἡ ἀσάφεια πού διακρίνει τὰς πρῶτας στροφάς. Περιμένομεν νεώτερά σας. — κ. Μ. Βοσκ. ο. π. Ἀγρινίου. ἔχετε στιχοῦργικὴν ἐχέρεϊαν ἀλλὰ δὲν φθάει μόνον αὐτὸ. Πλὴν τῆς τελευταίας στροφῆς, αἱ ἄλλαι ἔχουν πολλὰ ἀντιποιητικὰ στοιχεῖα. — κ. Βιορ. Χίον. Ἀξιόλογος ἡ ἐπίδοσις σας.

Ἡ συνεργασία σας δείχνει ὅτι ἡ ποιητικὴ σας διάθεσις ἡμπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ ἐάν ἐργασθῆτε συστηματικῶς. Προσέχετε τὸ ζήτημα τῆς τεχνικῆς καὶ κυρίως ἀποφεύγετε τὰς ἀσάφειας πού προκαλοῦν αἱ ποιητικαὶ ἐκφράσεις. Ἡ ἀπλότης εἶναι μεγάλῃ κατὰ τὴν. — κ. Θ. α. ν. Κ. α. β. Ν. Ἡ κ. α. α. ν. Ἡ ἐπίδοσις σας εἶναι ἀξιόλογος καὶ πολλὰ περιμένω. Καλύτερον εἶναι τὸ «Συντρίμιον». Ἐχαριστοῦμεν. — δ. Ε. Μ. Ἐντὰ 08 α'. Ἡ ἀπλότης τοῦ ποιήματός σας συγκινεῖ. Προσέχετε τὸ ζήτημα τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς μουσικότητος τοῦ στίχου. Χρειάζεται νὰ ἐργασθῆτε κάπως σκληρὰ, ἐφ' ὅσον ἔχετε τὴν δυνατότητα νὰ προσεῦσατε. — κ. Α. Μ. π. α. λ. Ἰωάννιν. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν ἀπλότητα καὶ αὐθορμητισμὸν. Ἐάν προσέχετε τὴν τεχνικὴν θὰ δώσατε ἀσάφειαν κατὰ ἀξίολογον. — κ. Ε. μ. μ. Κ. α. σ. τ. Ἡ ρ. κ. λ. ε. ι. ο. ν. Τὸ πεζογράφημά σας ἔχει ζωντανείαν, ἐμφανίζει ὁμοῦ μερικὰς ἀτελείας. Θὰ γράψετε καλύτερα ἐάν ἐπιδοθῆτε συστηματικῶς, πρὸ πάντων δὲ ἐάν ἀσχοληθῆτε μὲ θέματα ἀπὸ τὰ τόσα πού ἀσχοιοῦν τὸ ἔθνος μας καὶ τὴν ἐποχὴν μας. — δ. Ζ. Δ. ο. κ. Ἐντὰ 08 α'. Πολὺ καλὴ ἡ ἐμπνευσις εἰς τὴν γράφετε, ἀλλ' ἀκούει ἀτέλῃς ἡ μορφή. Μερικὰ φραστικὰ ἀτέλεια — ὅπως τῆς «γαλήνης», τῆς «στέρνῳ τὰ φιντάν», καταστρέφουν τὴν ποιητικὴν ἔξαρσιν. — κ. Γ. Κ. ρ. ι. θ. Boston. Μὰ ἰδιαίτερον χαρὰν ἐλάβομεν τὰ ποιήματά σας, τὰ ὅποια τὰ διανέει ἀπλότης καὶ γνησίᾳ εὐλάβει. Καλύτερα εἶναι τὸ «χαρὰ» καὶ τὸ «πάντα ἐν σοφίᾳ» τὰ ὅποια διακρίνονται διὰ τὴν μουσικότητα τοῦ στίχου. — κ. Γ. Μ. α. ρ. α. β. Ἀργ. ο. σ. τ. ὁ λ. ο. ν. Τὰ ποιήματά σας ἐμφανίζουν ἀτελείας αἱ ὁποῖαι θὰ λείψουν ἐάν ἐργασθῆτε συστηματικῶς καὶ μὲ ἐπιμέλειαν. — κ. Θ. Κ. ρ. ο. σ. Λαδρίον. Ἡ προσπάθειά σας θὰ ἀποδώσῃ ἐάν ἐργασθῆτε συστηματικῶς. Καλὸν εἶναι νὰ προσέχετε μερικάς λεπτωμερείας. ἔχετε δυνατότητα διὰ κατὰ καλύτερον. — κ. Π. Ρ. ε. λ. Ἐντὰ 08 α'. Τὸ «κοντὰ στὸν Ἥλιο» πολὺ καλόν. ἔχει, λυριζμὸν καὶ μουσικότητα. Τὸ «χρυσὴ ἐποχὴ» χρειάζεται ἐπεξεργασίας. ἔχετε πολὺ καλὰς δυνατότητας! Μὴν ἀμελεῖτε τὴν ἐπίδοσιν σας. — κ. Α. λ. Φ. ρ. Μάνδραν Ἐλευσ. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν ἀξιόλογον λυρικὴν νότον. ἔχουν αὐθορμητισμὸν καὶ μουσικότητα πού σπανίως συναντᾷται. Ἀπὸ τὴν «Ἀγάπη» πολὺ καλὰ αἱ 3η καὶ 4η στροφαί. Περᾶστε (Τρίτην 7-8) ἀπὸ τὰ Γραφεῖα μας, ἐν θέλει. — κ. Χ. ρ. Θ. Γ. ο. κ. Ἰωάννιν. Μὰ ἰδιαίτερον συγκινεῖν ἐξαιτίας τὸ γράμμα σας. Ἡ ἐμπνευσις σας νὰ κάμει ποίημα τὸ ἄδρον τῶν «Ἀκτίνων» διὰ τὰ ὁρανεύμενα Ἑλληνόπουλα πάρα πολὺ ὀραία. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν μουσικότητα καὶ λυριζμὸν. Θὰ ἀποδώσατε πολλὰ ἐάν ἐργασθῆτε συστηματικῶς. Περιορισθῆτε ὁμοῦ εἰς τὸ κανονικὸν τετράστιχον. Τὸ «ἀπὸς αἰ διὰ μὲν» ἐνισχύει τὴν ὑποδείξιμν μας αὐτήν. — κ. Γ. Μ. α. κ. α. ρ. Μοσχάτον. Ἡ ἐπίδοσις σας εἶναι ἀξιόλογος μολοντὶ ἔχουν κάποιαν ἐπρόληψιν τὰ ποιήματά σας. Ἄλλο πράγμα εἶναι πεζὸν κείμενον καὶ ἄλλο ποίημα. — δ. Ρ. Παπαδ. Θεσσαλονίκην. Μὰ ἰδιαίτερον χαρὰν ἐλάβομεν τὴν συνεργασίαν σας. Τὸ θέμα σας—τὸ παιδομαζωγία—συγκινεῖ κάθε ἐλληνικὴν ψυχὴν. Σὰς συγκαίρομεν δι' ὅσα γράφετε.

Μὲ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους θυμηθῆτε ἐν καιρῶς τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς σας εἰς τὰς «Ἀκτίνες» διὰ τὸ 1950.

(Δοχ. 18.000)

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὁργανοντῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων».—Ἐκδ. Χρ. σ. τ. Ἐνθ. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: Ὁδὸς Καρότου 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023—Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 88.—Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67.—Γιανθῶνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικίλης 5 Ἀθῆναι.—Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρ. 18.000, ἐξωτερικὸν δολλ. 3 ἢ Δ. Ἀγγλίας 1 /-.—Προστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχαλὴ 176.—Χειρῶγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1949

ΑΡΘΡΑ ΓΡΑΜΜΗΣ: Π. Μελίτη: Μποστά στο κοινωνικό πρόβλημα. (Εισαγωγή) σελ. 1-4.—Ο καπιταλισμός: θεμελίωση και αποτελέσματα, σελ. 49-52.—Είς τον αγώνα του Έθνους, σελ. 97-104.—Γιά μία καινούργια Ελλάδα, σελ. 145-54.—Τό αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, σελ. 209-15.—Ιερ. Γ. Κοτσώνη: Έπιστολάσεις αγάπης, σελ. 257-61.—Π. Μελίτη: Χριστιανικός κοινωνισμός, σελ. 305-9.—Τίμ. Παρμενιά: Καινούργιοι πρόσφυγες, σελ. 353-67.—Τά όρφανά μένα Έλληνόπουλα, σελ. 401-15.—Τό όραμα της ελληνικής υπαίθρου, σελ. 449-59.—Π. Μελίτη: Γιά μία καινούργια Ελλάδα, σελ. 545-8.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Α. Χαροκόπου: Τό II διεθνές Ιατρικόν συνέδριον του Bossey, σελ. 5-13.—Α. C. Morrison: Ο άνθρωπος δέν είναι μόνος (συνέχεια), σελ. 14-7, 80-3, 126-30.—Αρν. Stocker: Όροι μιάς χριστιανικής ψυχοθεραπείας, σελ. 54-7.—Γ. Οικονομίδου: Η θεωρία της εξέλιξης σήμερον, σελ. 65-73.—Ο άνθρωπος και η καταγωγή του, σελ. 499-507, 567-78.—Δ. Πυργιώτη: Φταίει ή τεχνική πρόοδος; σελ. 105-13.—Μαρίνου Γερουλάνου: Τό θρησκευτικόν συναίσθημα ως βιολογικόν γεγονός, σελ. 158-65.—Gustav Strömberg: Οι έρπυνται, σελ. 166-9, 228-32, 262-67, 318-26, 375-80, 422-8, 508-20.—Armand Vincent: Κοινωνική Ιατρική και άνθρωπίνη προσωπικότης, σελ. 216-27.—Ζ. Ν.: Η επίσημη όμιλει, σελ. 311-3.

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ: Μ. Jones, σελ. 48.—Tiercy, σελ. 92.—Cyril Joad, σελ. 155-7.—Jacques Maritain, σελ. 298.—Ulrich, σελ. 310.—Από τάς Βρυξέλλας, τό «Lumen Vitae», σελ. 314-7.—Από την Όλλανδίαν, σελ. 327.—Ο Αρχιεπίσκοπος Κανταβρυγίας (διά τό παιδομαζωμα) σελ. 394.—Από τό Λονδίον (διά τό παιδομαζωμα) σελ. 395.—Οι Αμερικανοί έπιστήμονες διά την σύγχρονον χριστιανικήν Ελλάδα, σελ. 465-6.

ΜΟΡΦΑΙ: Β. Έραστου: Νίκων, Κοσμάς ό Αιτωλάς, σελ. 74-9.—Σίγκρηντ Οδντοστ, σελ. 348.—Αγγ. Σεκαπηνού: Από την ψυχή του στρατηγού Μακρυγιάννη, σελ. 416-21.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Κ. Παντελίκου: Από την κίνησιν των νέων είς την Ελλάδα, σελ. 18-22.—Φοίδης Στεφανιά: Η γυναίκα στό έργο της νοηλείας, σελ. 114-9, 179-83.—Ιερ. Γ. Κοτσώνη: Έργαστήρια πολιτισμού είς την Ελλάδα, σελ. 170-4.—Κ. Παντελίκου: Γράμματα από τό μέτωπον, σελ. 269-72.—Δ. Πευκιώτη: Έπισκέψεις στό Μακεδόνια,

σελ. 273-8.—Ι. Θ. Κασσιανού: Τά Κατηχητικά σχολεία είς τον αγώνα του Έθνους, σελ. 368-74.—Π. Μελίτη: Έργαζόμενα νεάτα, σελ. 460-4.—Δ. Ακύλα: Όταν οι γονείς σφάλλουν, σελ. 467-8.—Η γυναίκα και ή αποστολή της, σελ. 521-24, 560-3.—Ν. Βαλαμής: Έλεσθεροι φυλακισμένοι, σελ. 469-70.—Δ. Νικητοπούλου: Η αγροτική μεταρρύθμιςίς στην Ιταλία, σελ. 557-9.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Δ. Φιλάρετου: Η συνείδησις και ή καταγωγή της, σελ. 31-4.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ: Θεοδ. Εύδη: Η ποίηση Ρωμανού του Μελωδού στό Χριστούγεννα και στό Θεοφάνεια (τέλος) σελ. 23-8.—Αντ. Ζαχαροπούλου: Από τό έργο του Τ. S. Eliot, σελ. 58-64.—Έλένης Καριτά: Έξομολογήσεις του ανθρώπου του είκοστου αιώνος, (Τόμας Μέρτον) σελ. 120-5.—Μελή Νικολαΐδη: Σύγχρονη ελληνική τέχνη, σελ. 175-8.—Θεοδ. Εύδη: Κανόνες θεοποτικων έορτων Κισμάς του Μαζουμά, σελ. 279-85, 328-37, 387-91.—Ιωσ. Κυπριανού: Τό πρόβλημα της λογοτεχνίας, σελ. 429-31.—Γ. Δ. Καχρινάνη: Κάρολος Παγκύ, σελ. 526-30.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: 204, 250, 301, 349, 396, 444, 542, 582.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Νικ. Καμβύση: Σημερώνει ή Ανάσταση, σελ. 238-43.—Μελή Νικολαΐδη: Τό ξωκλήσι, σελ. 471-86.—Σ. Χονδροπούλου: Τρείς γυναίκες στην Αθήνα, σελ. 84-7.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ: Μελή Νικολαΐδη: Η Αποστασία, σελ. 185-91, 234-7, 287-90, 338-42, 432-7, 531-5, 567-78.—Έρνεστου Ψυχάρη (Μετάρ. Γ. Βερίτη): Τό ταξίδι του έκκατοντάρχου (άποδρασμα), σελ. 381-6.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Γ. Βερίτη: Όραμα θανάτου και ζωής, σελ. 184.—Ικασία, σελ. 421.—Δόξα έν όψιςτοις, σελ. 564.—Φ. Δελαφή: Λυρικό όργανο, σελ. 88.—Δημή. Εδρυμένη: Κράτος έν βραχίονι, σελ. 143.—Τ. S. Eliot (Μετάρ. Αντ. Ζαχαροπούλου): Έγκλημα στην Μητρόπολη, σελ. 62.—Ένα τραγούδι γιά τον Σωμάν, σελ. 565.—Α. Ζαχαροπούλου: Συμφωνία του νέου κόσμου, σελ. 470.—Ν. Καμβύση: Ο μεγάλος άδελφός, σελ. 83.—Κι έν τύχη, σελ. 466.—Έλ. Καριτά: Τόμας Μέρτον: Γλυκό μου άδέρφι, σελ. 125.—Πάσχα, σελ. 192-4.—Ο γλυκός σου στεναγμός, σελ. 488.—Τετραστιχα, σελ. 535.—Μυστικές άρμονίες, σελ. 579.—Γ. Δ. Καχρινά-

μάνη: Ἀλκυονίδες, σελ. 17.—Οἱ ὀγκόπαγοι, σελ. 291.—Ἀ. Κρέστοβιτς: Ὡς πότε, σελ. 486.—Χ. Κρίσπου: Σημέριος, σελ. 530.—Φ. Κριτέλη: Καινούργιο κτίσιμο, σελ. 313.—Ἰ. Κυπριανοῦ: Καινούργια ἱστορία, σελ. 29.—Veni, vidi, vici, σελ. 278.—Γιὰ σκόφη, ἦλθε μου, σελ. 497-8.—Κλ. Μαρκίνα: Ἀγάπη, σελ. 130.—Πάρα ψυχῶν, σελ. 268.—Tommas Merton: Γλυκό μου ἀδέρφι (μετάφρ. Ἐλ. Καριτά), σελ. 125.—Στ. Μπολέταη: Ὅλα θάψουν ἀλληλοῦς κι' ὥσανά, σελ. 30.—Τό ποτάμι, σελ. 131.—Καί ἐξήλθε νικῶν καί ἵνα νικήσῃ, σελ. 169.—Κυριακές χωρὶς ἥλιο, σελ. 286.—Σημαία πολέμου, σελ. 326.—Ἡρωϊκὸ ἔλεγετο, σελ. 428.—Γιὰ μιὰ Ἑλλάδα νέα σελ. 563.—Ι. Χ. Πολίτη: Τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως, σελ. 233.—Τό θεϊκό νερὸ, σελ. 386.—Σ. Ρόδη: Κ' ἤρθες ἐσύ, σελ. 272.—Εὐφ. Γ. Σωσίδη: Σάλπισμα, σελ. 215.—Ι. Μ. Σ.: Μπράτσα, καρδιά καί νοῦ, σελ. 468.—Ν. Τσουτουντζάκη: Ἀπολογία, σελ. 35, 227.—Ν. Τυπάλδου: Τὸ ὄραρο, σελ. 53.—Κι' ἂν γίνῃ ὁ τρίτος πόλεμος..., σελ. 157.

Γαλήνιο τραγοῦδι, σελ. 294.—'Ῥῆ πόνου καί ἐλπίδας, σελ. 295.—Πορεία πρὸς τὴ λύτρωση, σελ. 438.—Τῆς νίκης, σελ. 487.—Δουλειά, σελ. 524.—Στρατιῶτες εἴμαστ' ὅλοι, σελ. 559.

Καί ἡ στήλη «ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΓΡΑΦΟΥΝ»: σελ. 198, 249, 536.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ: Ὁδὲις: Παῖτες σωσιῖδα, σελ. 36-8. Τὸ λάθος, 132-4.—Στὶς 3 ἔχει: ρυθμικὴ, σελ. 292-4.—Παιδοπολις, σελ. 439-41.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ: σελ. 39-40, 95-6, 135-6, 195-7, 244-6, 296-7, 343-5, 538-42.

ΘΕΑΤΡΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ: σελ. 204, 502

ΔΙΟΨΕΙΣ: σελ. 89-91, 137-8, 199-200, 247-8, 298-300, 346-7, 392-3, 442-3, 489-90, 580-1.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: 44, 95, 142, 398, 446.

ΒΙΒΛΙΑ: 41, 92, 139, 201, 255, 303, 351, 491, 582.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1949

A

Ἀγάπη 7, 57, 88, 104, 114, 151, 164, 179, 214, 244, 257, 296, 298, 326, 364, 392, 446, 467, 489, 498
Ἀγία Γραφή. 12, 47, 78, 443, 562
— χειρόγραφα. 443
Ἀγγλία. 394, 395, 490
Ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις. 557
Ἀγωγή νεολαίας 140, 201, 213, 343, 396, 410
Ἀγὼν τοῦ Ἑθνους 97, 145, 215, 270, 298, 367, 368, 416, 443, 545, 582
«Ἀδελφὴ» 114, 179
Αἰθέρ. 167
Ἀϊνστάιν. 90
Αἰμαλώτοι. 42
Ἀμερικὴ 136, 152, 182, 310, 345, 354, 401, 447, 457, 466, 541
Amoralité. 51, 253
Ἀνάπνοος πολέμου. 260, 543, 546
Ἀνθρώπος. 14, 120, 126
— καὶ καταγωγή του. 244, 499, 567
— «δὲν εἶναι μόνος». 15-7, 80-3
— οἰκονομικὸς. 51, 53
«Ἀνόρθωσις» 490
Ἀνταρτοπληκτοὶ 102, 353, 373, 399, 412, 446, 449, 471, 489
Ἀπόδημος Ἑλληνισμός. 445, 492
Ἀρνησις. 113, 442
Ἀρχὴ τῶν ὄντων. 66, 126
Ἀσθένεια. 10, 12, 54, 114, 179, 195
Ἀτομικὴ ἐνέργεια. 508
Ἀφανεῖς ἥρωες. 298, 548
Βασιλεὺς Ἐκκλησίας. 451, 489, 580
Βασιλεία ἐρανος. 489
Βερίτης Γ. 40, 175, 301, 350, 380, 421, 444

B

Βίτοι. 451, 546
Blondel M. 254
Bossey. 5, 327
Βοζάντιον. 74, 92, 115, 142, 284, 391, 562
Γ
Γαλλικόν Ἰνστιτούτον. 204, 205, 253
Γενεθὴ. 6, 92
Γεννηταί. 14, 554
Γλάδστον. 443
Γονεῖς. 467
Γυναίκα. 94, 114, 143, 179, 410, 521, 560
— καὶ πόλεμος. 453, 471
— καὶ Τέχνη. 252, 348
«Γράμματα», πρὸς τὸν ἀπόδημον κλπ. 445
Γράμμος. 260, 451, 546

Δ D

«Δαμασκός» 138, 444
Daniel-Rops. 107, 151
Darwin Ch. 66, 499, 569
Darwin Erasmus. 66
De Broglie. 422
Delcuve G. 517
«Δελτίον Ἐνώσεως Ἐκπαιδ. Λειτουργῶν». 344
«Δέμα συμμοριοπληκτοῦ». 489, 580
De Vries H. 71
Dewey Thomas. 45
«Δήλωσις Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν, καλλιτεχνῶν» 42, 47, 175, 312, 348, 542
Διαζῶγιον. 45, 580
«Διακήρυξις Χριστ. Ἐνώσ. Ἐπιστημόνων». 46, 47, 67, 99, 312, 491
Διανοούμενοι ξένοι (βλ. ἐπιστήμονες ξένοι). 455, 494, 560

Du Bos, Ch. 429

E

«Έγελος» 32, 447

«Εγκέφαλος» 126

«Εγώ» 31, 447

Eddington 265, 569

«Εθνικόν Ἰδρυμα» 302, 349

«Εκατόνταρχος» 381, 444

«Εκθεαίς καλλιτεχνῶν» 348

«Εκκλησία» 43, 92, 309, 395, 580

— ὁρθόδοξος 74, 93, 99, 114, 309, 391, 462, 561

«Εκπαίδευσις» 46, 343, 410, 490

«Ελευθερία τοῦ ἀτόμου» 49

Eliot, T. S. 58, 565

«Ελλάς, καινοβέργια» 104, 184, 145, 257, 298, 305, 545, 582

«Ελληνική ἐπαρχία 90, 143, 200, 346-7, 353, 399, 413, 446, 449, 461, 471, 581

«Ελληνική Μέρμυρα» 137, 355

«Ελληνική ὑπαίθριος» (βλ. ἑλλ. ἐπαρχία)

«Ελληνικόν Φῶς» 251, 301, 364 397, 444, 458, 582

«Ελληνικός Ἐρυθρὸς Σαυρός» 412

«Ελληνόπουλα» 401, 442, 492

«Ελξίς» 318

«Ενοστία» 159

«Εντοπον, χριστιαν. ἔξον» 42, 206, 314, 327, 351, 544

«Εξάξις (θεωρία)» 65, 499, 552

«Επαρχία ἑλλ.» (βλ. ἑλλ. ἐπαρχία)

«Επιστήμη» 311, 555

— καὶ πίστις 5, 9, 47, 81, 90, 92, 126, 155, 166, 311, 585

«Επιστήμονες» 327

— ἔξονι κορυφαίοι 7, 47, 90, 155, 298, 310, 465, 585

«Επιστροφὰς ἀγάπης» 257, 296, 299, 446

«Επιστροφή εἰς τὴν πίστιν 8, 45, 59, 88, 90, 92, 120, 155, 180, 392, 469, 585

«Εργασία» 2, 52, 460, 557

Εὐαγγέλιον 9, 51, 317, 491, 562

Z

«Ζωή» 141, 170, 312, 458, 462, 491

Ζωή 14, 65, 81

G

Gale H. 303

Gide A. 429

Θ

Θέατρον 205, 542

— ἑθνικόν 542

Θεσσαλονίκη 195, 246, 273, 343, 350, 398, 439, 444, 461, 539

Θερμότης 262

I

«Ιατρική» 5, 54

— κοινωνική 216

«Ιθαλιανός» 167

«Ιδιωτικότητα» 2, 557

«Ιεραποστολή» 74, 136

«Ἰνστιτούτον ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὁγιεινῆς» 9

«Ἰταλία» 557

J

Joad Cyril 90, 155

Jones, M. L. 48

Jung 34

K, C

Καινή Διαθήκη (βλ. Εὐαγγέλιον)

Καπιταλισμός 4, 49-53, 97, 305, 460

Καποδοστρίας Ἱ. 401

Καρτέσιος 203

Καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου 244 499, 567

Κατασκηνώσεις 19, 344

Κατηγορητικόν σχολεῖον 185, 144, 170 4, 196, 200, 244, 245, 277, 292, 297, 349, 350, 367, 368, 411, 441, 461, 467, 492, 539, 543

Κατοχή γερμανοϊταλική 185, 202, 238, 287, 338, 432, 469, 531

Κεφάλαιον 50

Κληρικοί 539, 544, 548

Κινηματογράφος 255

Κληρονομικότης 14, 568

Churchill, W. S. 345

Κοζάνη 90

Κοινωνική δικαιοσύνη 3, 209, 557

Κοινωνικόν ζήτημα 1, 49, 97, 145, 209, 558

Κοινωνισμός χριστιανικός 305

Colbert 107

Κομμουνισμός 97, 99, 104, 146, 211, 442, 452, 471

Compton 90

Κοσμάς ὁ Αἰτωλός 77

Κοσμάς ὁ Μαίτουμα 279, 328, 387

Κοσμοθεωρία 99, 146, 442

Κόσμος, πραγματικὸς καὶ φανταστικὸς 166

Κρατική ἐπιβολή 3, 49, 557

Cripps, Sir Stafford 45

Κύπρος 135, 199, 298, 443, 444

Κωνσταντινούπολις 74, 92-4, 118, 137

Λ, L

Lamarck 69

Λογοτεχνία 23, 58, 120, 175, 177, 204, 248, 252, 279, 328, 387, 428

Λογοτεχνικά σωματεία 252, 302, 350, 445

«Lumen Vitae» 314, 587

M

Maeder A. 11

Μακρυγιάννης Ἱ. 416

Manchester, Σχολή 50

Maritain J. 298, 345

Ματθόπουλος Εὐσέβιος 89

Μανδελισμός 70, 568

Μέρτον Τόμας 130

Μέτωπον 199, 260, 269, 369

Μηνόματα (ἐξωτερικοῦ) 48, 92, 155, 298, 310, 314, 372, 394, 465

Millikan 90, 303

Moleschott 4

Montesquieu 107

Morrison, A. Cr. 14, 80, 126

Μάρξον	207, 254, 526, 544	Σόπνυχάουερ	32
N		Σοσιαλισμός	4, 210, 305, 307, 526, 544
Νεολαία	18, 42, 348, 396, 460	Spengler	106
Nietzsche	447	Σπινόζα	231
Νίκη	146, 154, 460, 538, 545	«Starvation Limit»	52, 97, 151, 461
Νίκων	74	Stocker Arn.	7, 54
O		Στρατιώτης	40, 95, 135, 143, 195, 200, 246, 260, 269, 297, 368, 443, 445, 446, 546
«Ὁδηγὼν», σῶμα	411	Strömberg, G.	166, 228, 262, 318, 375, 422, 508
Οικογένεια	465, 467, 560, 580	Συνέδρια	5, 327, 540-1
Ὀλλανδία	327, 346	Συναθροισμοί	31-4
«Ὅριον λιμοκτονίας»	52, 97, 151, 461	«Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία»	151, 261, 367
Ὀρφανοτροφία	364, 401	T	
Ostwald	50	Τέχνη	204, 302, 444
Ὄντως Σίγκρηντ	348	— λαϊκή	349
Π, Ρ		— και πίστις	23, 58, 175, 279, 328, 348, 387, 429, 444, 494, 526, 584
Παιδί	18, 196, 255, 292, 298, 303, 343, 344, 354, 401, 439, 467, 492, 581	Tournier P.	6
Παιδομάζωμα	102, 298, 349, 350, 364, 392, 582, 394, 395, 440, 450, 471	Τραυματίζονται	244, 246, 446
Παιδόπολις	196, 276, 297, 439	Τόπος ἑλληνικός	489, 543, 581, 582
Παπαδιαμάντης Ἀλ.	204, 250, 582	Τυφλὸν, γραφή	44
Pauperismus	3	Υ, U	
Πεγκὴ Κάρλος	95, 526	Ulich Rob.	310
Πίστις καὶ ἐπιστήμη (βλ. ἐπιστήμη)		Ἑλισμός	4, 50, 98, 166, 196, 206, 272, 306, 442, 452, 499, 555, 585
Plank Max	168, 266	Υμνογραφία	23, 279, 328, 387, 491
Πνεῦμα	98, 145, 248, 270, 367, 542, 543	Urban A.	8
Ποίησις	23, 252, 279, 328, 387	Φ, F	
Πόλεμος	107, 145, 270, 401	«Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου»	355
Πολιτική καὶ Χριστιανισμός	247	Flanagan	417
Πολιτισμός	542	Φοιτητρία	95, 135, 245, 246, 297, 539
— ἀρχ. ἑλληνικός	251	Von Monakow, K.	158
— βυζαντινός	92-4	Φυλακισμένος	467, 490
— τεχνικός	105	Φυσικαὶ ἐπιστήμαι	41, 107, 166, 319, 424, 556
— χριστιανικός 1, 74, 170, 310, 314, 447, 465		X, H	
Pradines M.	253	Haeckel	17, 66, 499, 568
Προλεταριάτον	3	Hartmann M.	69
«Πρόνοια Βορ. Ἑπαρχ. Ἑλλάδος»	412	«Χριστιανική Ἑνωσις Ἐπιστημόνων» (ΧΕΕ)	5, 45, 135, 175, 310, 327, 343, 348
«Πρόνοια» Συνεργαζομένων Χριστ. Σωματείων	261, 410, 562	«Χριστιανική Ἑνωσις Ἐργαζομένης Νεολαίας» (ΧΕΕΝ)	21, 297, 411, 460, 561
Πρόσκοποι	277, 348, 411	«Χριστιανικά Μαθήματα»	95, 196, 245, 539
Πρόσφυγες, καινούργιοι	353, 399, 442	«Χριστιανικαὶ Μαθηματικαὶ Ὅμαδες» (ΧΜΟ)	21, 135, 297, 297, 411, 539
Προσωπικότητες	213, 217	«Χριστιανική Φοιτητικὴ Ἑνωσις» (ΧΦΕ)	21, 40, 95, 196, 244, 351, 411, 447, 490, 538
— ἱατρικὴ καὶ —	13, 54, 216	Χρωμόσωμα	14, 162, 562
Q		Ψ	
Quantum	168, 422	Ψυχάρης Ἐρνέστος	381, 444
Quesnay Fr.	50	Ψυχοθεραπεία	9, 54
P		Ψυχολογία	201
Ρεαλισμός	167, 262	Ψυχοσωματικὴ ἐνότης	10, 119
Ρωμανός δ Μελωδός	23	W	
Σ, Σ		Wilde Oscar	45
Sertillanges A.	543		
Siebeck, H. R	8		
Smith Ad.	50		
Σολωμός	178, 302, 444		